

EGYETEMES REGÉNYTÁR

A kaméleon-leány
és más elbeszélések

Irta
Bársony István

Budapest
Singer és Wolfner kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-74-0 (online)
MEK-13378

TARTALOM

A kaméleon-leány.

Levél „Piczi”-hez.

Két Tulipán.

Hazugságok.

Sánczok között.

Terike és Bandi

később:

Teréz és András.

A régi arczkép.

Bús idők.

A második.

Langyos sugarak.

Lord William.

A kaméleon-leány.

I.

A porhalmi kastély udvarából két lovas léptetett ki. Egy férfi, meg egy nő. A férfi szális termetű, kissé kemény vonású, szép barna ember volt. Harminc és negyven közt lehetett; erős bajusza és sűrű körszakálla talán idősebbnek mutatta egy pár évvel, mint a mennyit a keresztlevele mondott volna.

A nő semmiesetre sem haladta még túl a húsz esztendő. A közepesnél valamivel kisebb; finom, karcsu dereka rendkívül könnyedén hajladozott a ló járása szerint. Arcát meg kellett előbb szokni, hogy szépnek találhassa az ember; talán akkor sem szépnek, inkább bájosnak tetszett, a mi a legtöbb asszonynál többet is jelent a szépségnél. Legcsudálatosabb volt a haja, a melyről a kora reggel ragyogó napfényében teljességgel nem lehetett volna megmondani, hogy milyen színű. Ha a napsugarak érték: vörös csillogás játszadozott rajta, pedig árnyékban sötétzöldnek látszott inkább, olyannak, a mely már belehajlik a gesztenyeszínbe.

Alig lehetett több öt óránál. A nyári reggel minden szépsége ömlött végig a pusztán. Az akác-sor, a melybe a lovasok befordultak, szürke volt a harmattól, a mely kövér esőcseppekbe gyűlve hullott le, ha a lovagló férfi a galy közé suhintott ostorával. Egymástól körülbelül egyforma távolságra, óriás tölgyek voltak beékelve a fiatal akác-sorba; azok alatt rézsútfekvő hosszú árnyéklapok sötétlettek; haragoszöld lombjuk közt vadgerlice szólott.

Jobbra a lovasoktól a park zöldelt. Egy negyven holdas erdőmaradvány, a melynek csak a kastélyt érintő része volt művelve, virágos kertté átalakítva. Beljebb már csak a szép sima utak mutatták, hogy emberkéznek is akadt ott néha dolga. A sűrűség úgy nőtt össze vadon, ahogy a természet szeszélye akarta.

Ott, a hol a kerti művelés beleolvadt az őstenyészetbe, kezdődött a park halastava, a mely, mintha egy óriás ezüstlepké libbent volna meg az erdő szívében: úgy terült el csillogón, fehérén. A lepke teste az a keskeny, domborúan hajló deszkahíd volt, a mely a tó karcsu derekát övezte; jobbról-balról terült aztán lepkeszárnyyszerűen kiszélesedve a csendes tó, a mely három vagy négy holdon tükörvízre ragyogtatott, azt pedig körös-körül magas, susogó nád szegélyezte.

A két lovas balra tért le az akác-sorból, egy réti útra, a mely kivezetett a sík pusztaságra, a felséges szellős mezőre. Ott a végtelenségbe vesző tájkép sima zöldet mutatott mindenütt. Ezer holdnyi legelő következett; egy hosszú fehér vonal látszott rajta, messze: egy gulya volt az. A legelő horpadásaiban, kicsi medencék fenekén, araszos pocsogók vize csillant meg a szállás lápfű között. A pocsogók szélén bíbicek futkostak; fel-felröppentek a két lovas elöl s vijjogva lendültek odább, félre az útból. A hol szálltak, ott újra kezdték negédes, egyenes, gyors szaladásukat; meg-megálltak egy pillanatra s bólintó mozdulattal csókolták meg a füves mezőt; bizonyosan kaptak valamit akkor tőle, egy-egy nekik való jó falatot.

A kastély egyik ablakából, a félig leeresztett zsalu mögöl, valaki nézte azt a kettőt. Egy fiatal, sápadt nő, a ki pongyolában támaszkodott az ablak fájához s fájdalmas, szorongó tekintettel követte a lovasokat, a míg úgy nem fordultak, hogy már nem lehetett látnia egyiket sem.

Akkor leborult egy pamlagra és keserű, csukló zokogásban tört ki.

A szoba háttéréből egy öreges nő csoszogott hozzá s már útközben kezdte vigasztalni, megindult, remegő hangon:

- Nono, édesem, drágám, az Istenért!... ne sírjon lelkem, 'iszen megszakad bele az én szívem is.

A sápadt nő fölült s erőt venni igyekezett magán.

- Nem bírom, Tera, nem bírom ki, mondta. Az Isten nagyon megvert engem. Pedig olyan boldog voltam, de olyan nagyon.

- Ó, tudom, egyetlenem, tudom; miért is kellett ide kerülni annak a...

- Hallgass, Tera, ne szidd. Nem tűrhetem. 'Iszen testvérem, ha sosem szerettem is. Szegény Tera, te jó öreg dajkám, te nem ítélisz el érte, más meg senki se sejt róla.

- Az ő születésével kezdődött a mi szerencsétlenségünk, sóhajtott a hű öreg cseléd.

A fiatal asszony föl pattant. Megragadta volt dajkája kezét. Mohón mondta: Úgy-e, Tera, úgy-e? hát én nekem mégis igazam van! De olyan homályosan emlékszem mindenre; csak azt tudom, hogy azóta nincs anyám; hogy a mamám azután nemsokára meghalt; hogy az apám, mintha kicserélték volna attól fogva, alig törődött többet én velem. Beszélj, Tera, beszélj valahára; te jobban emlékszel arra, a mi majdnem húsz esztendővel ezelőtt történt. Beszélj nekem a mamámról, Tera.

- A mamájáról; szegény, édes kis bogaram!

Könyező szemmel becézgette az asszonyt, simogatta a haját, csókolgatta a kezét.

- Mit tudok én? kezdte azután, mintha fönnhangon gondolkodnék. Én együgyű parasztasszony voltam; csak ott magoknál lettem egy kicsit urassá lassankint. Mert maga olyan jó volt hozzám mindig. Ha maga nem szeret úgy, régen elküldtek volna. De maga sírt. Nem hagyott engem, lelkem. Óh, én is sírtam magáért, nagyon sokat. Mikor szegény anyuska beteg lett, nagyon beteg, oszt el kellett neki utazni messzire. Apja ment vele csak; mi otthon maradtunk; maga már akkor öt éves volt, szivecském. Aztán egyszer, sokára, egy félesztendő mulva, visszajöttek. Apja alig hogy megcsókolta magát, de mamuska, óh, az az áldott jó mamuska, az majd meghalt örömeiben; az majd megfojtotta magát, úgy ölelte-szorongatta és sírt keservesen. Maga kis lány volt akkor, nem is ösmerte meg mindjárt a mamáját, azt a drága mamát, a ki olyan jó volt, a ki olyan nagyon beteg volt. Nagyon!... Beesett a szeme, az arca, égett a szeme és olyan nehezen, de olyan nagyon nehezen lélekzett.

Az öreg dada elhallgatott, de úrnője lázasan szorongatta a kezét és sürgette: beszélj, Tera, beszélj! Sohasem hallhatok erről eleget.

- Mit beszéljek? Hát mit tudok én? Azt tudom, hogy a mikor megjöttek, még egy dada volt velök, meg még egy pici gyerek, egy kis leány. Az ott...

Fenyegető, gyűlölködő mozdulatot tett; a sápadt asszony rászólt: Tera, vigyázz!

- Mire vigyázzak? hát nem ő-e mindennek az oka? Hát nem ő miatta halt meg a mamája? (Elkezdett a kezével hadonászni.) Talán nem is úgy halt meg, rendesen. Én tudom, a mit tudok: én láttam, hogy egészen üres volt akkor reggel az orvosságos üveg, a miből csak csöppeket lett volna szabad bevenni neki. Sokat szenvedett az az asszony. A *miatt* lett beteg, halálos beteg, az bizonyos. Ki tudja, hogyan történt? De én láttam, hogy a mig élt, mindig csak maga után vágyott, kicsi szívem; csak maga kellett neki, az a másik soha. Azt a másikat, a ki miatt olyan nagy beteg lett, egészen a dadájára hagyta. Apja haragudott is érte. Én tudom, hallottam. (Halkan súgta.) Én hallgatóztam ám. Mama olyankor sírt. Óh, be szívszakgatón tudott sírni!... S aztán egy szomorú reggel halva találtuk.

- Beszélj, Tera. Mondj el újra mindent.

- Azóta nincsen magának mamája. Minket azután elküldött apa Róza nénihez, ott nevelkedtünk sokáig, a míg csak zárdába nem kerültünk; s a zárdából pedig szépen férjhez mentünk. 'Iszen azt már tudja.

- Tudom, mondá a búsongó asszony. Tizennégy év telt el ezalatt s én már tizenkilenc esztendőös voltam. Lilát apa valahol Erdélyben neveltette. Minden három-négy évben láttuk egymást. És én nekem olyankor mindig az én halott anyám viaszsárga arca jutott eszembe. Nekem iszonyúak voltak azok a találkozások. Valami borzasztó ösztön lehetett az bennem, te Tera.

- Nem szerették egymást; sohasem szerették. Emlékszem rá.

- Óh, én nekem nincs rossz szívem, Tera, én magamra tudtam volna erőszakolni még azt is, hogy szeressem, ha ő jó lett volna hozzám. De örökké gyötört. Akkor is, a mikor még egészen kicsi leány volt. A mikor anyám halála után, évek mulva, először kerültünk össze apánál néhány napra, még tisztán beszélni sem tudott s már hazudott. Engem büntettek érte. Ő neki hitt apám. S tíz éves korában, a mikor én már serdülő leány voltam, levágta dús szőke hajamat, a mikor egyszer mélyen elaludtam... Azt hittem, meghalok; s apa csak nevetett. Egy dorgáló szava sem volt erre a kegyetlenül gonosz csintalanságra. De mindezt megbocsátottam volna neki a szívem mélyéből...

A dada összecsapta a kezét: hát még többet is tett? kérdezte rémüldözve.

A fiatal asszony egy pillanatig küzdött önmagával. Aki lélekbúvár, könnyen leolvashatta arcáról, hogy azon tűnődik: beszéljen-e vagy sem. De az ilyen megtelt szívnek éppúgy ki kell csordulnia, a hogyan egy telt pohár kicsordul. Magához húzta Terát és majdnem suttogva mondta:

- Teneked beszélhetek, Tera. Te hű és jó vagy, te mindent tudhatsz. Megmondom neked legnagyobb keserűségemet, a mi végkép elfordította tőle a szívemet. El, mert életem legszebb idejét, esküvőm napját, szomorította meg. Soha senkinek sem szóltam erről, Tera, soha senkinek, jegyezd meg. Neked is csak úgy mondhatom el, ha megesküszöl, hogy örök titok lesz köztünk, a mit megtudsz.

Tera égre emelte szemét s föltartotta mind a két kezét. - Nem szólok lelkem, dehogy szólok! Arckifejezése átszellemült, a mint ezt mondta. Több volt az a rendes esküvésnél.

- Ki ne ne vess, Tera; ő gyermek volt még akkor és mégis szíven szúrt. Gyermek volt még a korára nézve, éppen a tizennegyedik évét töltötte be. De nem volt gyermek a lelke. Épp olyan volt, mint most; majdnem semmit sem változott azóta. A hogy a hajának a színét sohasem lehet tudni, olyan a lelke is. Szép volt, Tera. A szemének már akkor is valóságos igézete volt. Látod-e te azt, hogyan néz néha? Érzed-e, hogyan üt a szeme? Sokszor úgy csíp, mint a mérges darázs; de marni is tud, akár a vipera. Hanem az uramat csak simogatni szokta a szemével.

Tera keresztet vetett magára s babonás szavakat mormogott.

- Akkor, azon a szent napon, a milyen egy asszonynak sincs több az életben, meg kellett az uramat ő vele osztanom!... Ezer ürügygyel keresett és zaklatott bennünket minduntalan; és nemcsak gyerekes nyugtalanság volt az, a mi hajtotta, hanem titkolt vágy, hogy nekem fájdalmat okozzon. Vagy ha az nem, akkor valami még borzasztóbb; akkor valami fajtája a harcias ösztönnek, hogy birokra keljen velem egy közös kincsért, olyanért, a mit ébredő öntudattal, nőiségével ő is magának kívánt volna. Óh, én ezt megéreztem, a mint meg szoktuk érezni válságos pillanatokban a halálveszélyt. Amikor az urammal, a ki alig egy pár órával azelőtt kötötte le nekem örökre a szívét, félrevonultunk egy csendes zúgba, hogy háborítlanul öleljük meg egymást: ő mindjárt ránk talált. Lesett bennünket; folyvást lesett. És hozzánk bujt olyankor, szétriasztott; de ez nem volt neki elég; hízelgett az uramnak és a nyakába kapaszkodott; és ölelte-csókolta, de az már nem volt a gyermek csókja. Valami borzasztó volt abban; - valami vadság, erőszakosság, követelés. Óh, egy gyermek csókja nem pirít meg annyira egy

férfit, a hogyan az én uram arca lángolt attól. Én pedig reszkettem és szerettem volna belevájni körmeimet abba a fehér nyakába és megtépni a haját és letörölni férjem arcáról azokat az átkozott csókokat, a melyek összekeveredtek az enyéimmel...

- Szegény lelkem! meg kellett volna verni, elkergetni, azt mondani neki: te...

- Hallgass, Tera! Ez már régen elmúlt, ezen már úgysem változtatunk. De lásd, a jó Isten még most is próbára tesz engem. És ki tudja, mi lesz ennek a vége.

- Miért is hozták ide? miért?!

- Hát mit tehettünk volna? A mikor apa a tél közepén meghalt, ő egymagára maradt a világon. Addig jó volt, mert csak látogatóba jött el néha hozzánk s én ezer furfanggal tudtam azt kiészelní, hogy el ne mozduljak egy pillanatra sem a közeléből. Egy percre sem kerülhette el a figyelmemet. Ezt meg lehetett tenni egy hétig, két hétig, de lehetetlen akkor, ha állandóan itt van. Pedig apa halála után ide kellett vennünk. Egy árva fiatal leányt, a ki a hugom, nem volt jogcímünk a világba kidobni. De az a félesztendő, a mióta itt van, megölt engem, Tera. A pokol minden kínját szenvedem naponta. Hisz' látod, hogy miért? Látod, hogy együtt vannak folyvást; kilovagoltak ma is, korán reggel. Nekem senki sem szólt. Engem senkisé sem hitt. Ha magam ajánlkozom, az uram kimondhatatlan gyöngédséggel halmoz el és kis betegének nevez, a kinek nem szabad magát megerőltetnie; a kinek folytonos kíméletben kell élnie, hogy a nap meg ne süsse, a szellő meg ne fújja. Oly szeretettel, oly kedvesen mondja, hogy hinnen kell neki, hálásnak kell lennem; pedig nem vagyok én beteg, bizony Isten, semmi testi bajom; csak a lelkem sorvad, és ha nem lesz vége ennek a gyötrődésnek, meglásd, Tera, el fogok pusztulni, elmegyek mama után, szegény jó mama után. Mert pokol ez az élet. És én nem tudok magamon segíteni. Engem egészen elhagyott az Isten.

Megint leborult és sírt, ahogy már hosszú idő óta megszokta, hogy mindennap sírjon. Addig sírt, a mig csak lódobogás nem hallatszott a kastély porondján. Abból megtudta, hogy azok jönnek vissza. Jönnek haza. És most ő neki vídámnak, jókedvűnek kell lennie, mert az ura iszonyodik a szomorúságtól, a búsongástól. Az ura, az ő szép, erős ura csak a jókedvet szereti, meg az elevenséget; és egyetlen egy kacagásért odaadná a világ minden könyét.

Hamar megtörölte hát az arcát s a vértanuk mosolyát erőltette ajkára.

Kint lármázva kérdezte egy érces bariton hang: fönn van-e már az asszony? reggelit kérünk, reggelit!

II.

Benkő Balázs, a sápadt asszony férje, nemes ember volt, a szó legjobb értelmében.

Öt évvel ezelőtt szerelemből vette el a nejét s mindjárt kihozta ide, az ősi birtokra, a melyet épp úgy megbecsült, mint elődei.

Imádta a földet, a melyből minden jó vétetik s a melybe visszatér minden, ha befejezte rendeltetését az eleven világban. Ennek a jó, hálás földnek köszönhetette, hogy nem volt kénytelen folytonosan az emberek sokasága közt forgolódni s végignézni és megutálni azt a keserű, késhegyig menő küzdelmet, a mit ezerféle úton vívnak azért a kenyérért, a mit egyes-egyedül a felséges föld adhat. És ezt a köszönetét hűséggel akarta a föld iránt leróni.

Minden vágya már egész fiatal legénykora óta egy jó kis feleség volt. Ez a nagy vágya - a boldog nőülés - nem teljesült korán. Mójában állt megvárni, a míg úgy érezte, hogy rátalált végre az igazira. Éppen a harmincadik évében volt már, a mikor megkérte azt a fiatal édes leányt, a kitől egész életének a boldogsága függött.

Milyen gyönyörű egy pár esztendő telt el azóta.

Két egymásnak teremtet szív üdvét jobb le nem írni. Minden színezés halvány arra. S aztán csak kevesebbnek látszik a hiányos leírás által az a tengernyi sok öröm, a mit a menyország terem.

Az igazi boldogság rendesen zajtalan és magába vonult; minél kevesebb mozgalmassága van, annál teljesebb. Az érzelm uralkodik az ilyen teljességen.

A folytonos közelség még jobban kíváncsítja a nagy és mély szerelem bizonyítékait, a miket nem kételkedés szül, hanem közös vágy sürget folytonosan.

Mióta ember van a földön, senki sem szerethetett szebben és tökéletesebben, mint a paradicsomi pár, a kit semmi gond és semmi küzdés nem nyomott még s a ki odaadhatta minden gondolatát, minden porcikáját a nagy, a teremő szerelemnek.

A viruló paradicsomi mezők puhaságán, illatos fuvalmak csókjai között, lengő lombok árnyékába hűtözve, mily menyei gyönyörrel ölelhetette meg Éva Ádámot!...

Az emberi csók, a mit ők találtak ki, mily szédítően édes lehetett abban a zamatban, a miben ő nekik volt részök először e földön.

Mit érezhetett Ádám, a mikor azt a hatalmas szép asszonyt, az emberiség anyját, erős karjai közé szorítva, vitte ki a paradicsomból, mint kárpótlást mindenért, a mi egyebet a könnyű életről való örök lemondás által vesztett egy csók miatt.

Mindez a szerelem volt. Elejétől végig. És a szerelemnek ez a fajtája azóta is megér egy mindenséget. Egy férfi, a ki szeret, azóta is odaad mindent azért, a ki az ő paradicsomi Évája tud lenni.

Annál jobb, ha nem kell semmitől sem megfosztania magát; ha mint Benkő Balázs, csak kiegészíti az ő paradicsomát egy gyönyörű Évával, a kit a jó Isten ma már nem csak megtűr a mai paradicsomban, hanem valósággal oda rendel.

Ezt a tiszta, egyenes, szinte szűzies férfileket nagyon kevésbé illette meg a forrongó világ sok mindenféle hiúsága. Erős volt, mint az erdők százados tölgye, a melylyel a viharok nem bírnak, a mely a villámnak is büszkén tartja oda koronáját, s a mely csak akkor dől le, ha az őrlő szű lassan elkorhasztja törzsét; akkor titkon gyöngül és titkon haldoklik a kérlelhetlen apró gyilkosok munkája alatt.

Apósa halála óta, a mióta Lila, a felesége huga, náluk volt, sok mindenben változtatott Benkő, a mi addig hozzátartozott a házi rendhez. Azelőtt minden szabad idejét a felesége mellett töltötte. Télen még csak megvoltak tovább is ebben, de a mint kitavaszkodott, Lila, a ki már végképp megtelepedett a pusztai kastélyban, meg-megcsipkedte érte.

- Balázs, - mondta egyszer, - Annának tavaszi ruha kéne; én majd kiszabom, te pedig megvarrod.

Balázs nem értette; nagy szemet meresztett.

- Min csudálkozol úgy? kérdezte a boszorkányszemű leány. Azt mondta volt apa, hogy tudsz kötni, himezni; mindenre megtanított Anna, hisz' örökké a szoknyáját őrized.

Elfojtott kacagással fordult el aztán a bámuló embertől, a ki az ő naivságában és becsületes-ségében nem is mert arra gondolni, hogy mindez csak mese. Több annál: hazugság, a mit ez a kis kígyó játszva talált ki és lelkiösmeretfurdalás nélkül tudott elmondani.

De attól kezdve valamivel kevesebbet volt a felesége mellett s ha Lila alakja feltűnt, mindjárt talált ürügyet arra, hogy ne legyen közte és a neje közt a közelség nagyon nagy.

Egyszer az asszony, a kit egy megmagyarázhatatlan ösztön folyvást résen tartott, meg is mondta: - Te nem szeretsz engem úgy, a mióta Lila itt van.

Balázs majdnem ingerülten felelt: - Esztelenség: csak nem akarod, hogy ez a szemfüles fruska mindakettőnket kinevessen?

Hanem a mikor a „fruska” odament hozzájuk és megcsókolta a nénjét, azután túlzott pajkos-sággal az ő nyakába ugrott: ezt nem találta kompromittálónak. Hatalmas bikaerejével nem is érezte, hogy ott csüng rajta az a pillangó; két-két ujjával tartotta egy kicsit a derekát, úgy emelte a levegőbe; és a mikor letette maga elé, bolond vágyat érzett, hogy folytassa a játékot, visszaadja a csókját.

Nem merte.

A felesége miatt nem merte.

Egy világeért sem vallotta volna be, de érezte, hogy azzal tört döfne annak a mély tekintetű, összeszorított szájú asszonynak a szíve közepébe. A kisbíró szólalt meg benne, már pedig a kisbíró nagy úr, rettenetes fórum, azt nem lehet elcsittítani, kijátszani; az ébren van folyvást és borzasztó józansággal mondja meg mindenkor a maga véleményét.

A kisbíró most azt súgta, hogy ez a fruska mégsem igazi fruska már; és hogy helytelenül cselekszik, a ki titokban olyasmire vágyik, a mit nyíltan a felesége előtt nem merne megtenni.

- Ó, bárcsak férjhez tudnók adni, - sóhajtott Anna, a mikor ismét magokban voltak.

Nem magyarázta meg bővebben a kívánságát. Abból, hogy a férje nem kérdezte, sejtette, hogy körülbelül úgy is gyanítja, mért vágyik annyira vissza a régi egyszerű, boldog magányba.

Benkő pedig, a mint minden más becsületes ember tette volna, aggodalom nélkül fogadta azután is a sógornője kedveskedését, a mely annál ártatlanabb volt az ő szemében, mert soha sem jutott ki neki belőle máskor, mint ha az asszony is ott volt és mindent láthatott.

De mintha a leány ilyenkor szándékosan akarta volna a pokol tüzével megégetni a nénjét: folyvást volt valami dolga a sógorral. Karjába kapaszkodott s vitte magával a virágágyak közé, ott botanikai leckéket adatott magának; de látszott elmerengő arcán, hogy egy szót sem ért abból, a mit Benkő beszél. Meg-megrándult a férfi karján, mintha a hideg lelné; néha elpirult, máskor elsápadt; aztán erősen simult ahhoz a karhoz, a melyen úgy csüngött, mintha halálra akarta volna fárasztani. Nagy, fényes, kékbe-zöldbe játszó szemével kísért a férfi ajkának minden mozdulatát, s az ő szája is meg-megmozdult aközben, mintha apró, titkos csókokat küldene ezrével, folytonosan, arra a beszélő férfiszájra.

Benkő egyszer észre is vette ezt s megakadt. Majdnem zavarba jött, de a leány már lesütötte a szemét, s akadozva, vérpiros arccal kérdezte: mi ez? - Hogy megmutathassa, melyik virágra kíváncsi, kihúzta a kezét a sógora karjából.

Azzal megszűnt a varázslat is.

Benkő magához tért. De később is sokszor rendült meg annak a különös, halálos mélységű szempárnak a simogatásától. Néha nyugodtan olvasott a verandán valami napilapot, s a mint a száraz politikai híreket böngészte, egyszerre csak ellenállhatatlan kényszert érzett, hogy

kitekintsen a parkba, még pedig éppen egy bizonyos pontra, a bokrok közé, a hol semmi különös sem szokott lenni.

És akkor ott látta megint azt a fanatikus, misztikus, lidércfényű szemet, a melynek a tüze rögtön kialudt, mihelyt észrevette a leány, hogy figyelik; épp úgy, a mint a szent-jánosbogár villó, zöldes lámpáskája is rögtön ellobban, ha a bogárhoz hozzányúlunk, s csak akkor kezd újra fényleni, ha meg tudjuk csalni mozdulatlansággal.

Mindez új, szokatlan, különös, néha kissé tán kellemetlen, de egészben véve mégis élvezetes volt Benkő Balázsnak.

Nagyon szerette a feleségét, de azok a furcsa izgalmak, a mikbe néha a neje hugának a viselete hozta, mégis elszoktatták lassankint attól, hogy egészen megelégedjék a régi árkádiai örömökkal: a kerti sétákkal; a költők műveivel, a miket a felesége neki gyakran fölolvassott; meg a halas tavon horgászással.

Megszokta a sógornője kitanulhatatlan, megfejthetetlen arcát, a mely köré olyan csudás koszorú helyezkedett, hol vörös hajból, hol sötétszőkéből. Örömmel látta és ha egyszer-máskor a gazdasági dolgok egy-egy félnapját elfoglalták: már alig várta, hogy haza jusson s szomjas szemével magába szíja azt a könnyű kis alakot, azt az ezer gondolatot keltő arcot, a melyről sohasem lehetett leolvasni: örül-e, búsul-e; vagy közel van-e a szívszakadáshoz.

Boldog volt, ha a felesége eléje jött, de magának sem merte volna megvallani, hogy boldogsága csak akkor volt teljes, ha ott látta mindjárt a másikat is; azt, a kinek a lépésében mindig volt valami a sompolgásból, kivált ha a nénjét érezte; s a ki az asszonyánél mögött mindig úgy lépkedett, mintha csak az indusok bővölete változtatta volna nővé, de eredetileg párducz lett volna, veszedelmes és remek fenevad. A tekintetében ilyenkor megvesztegető, bizalmas, közlékeny sugarak voltak, a melyek mind a férfi lelkébe röpködtek s mintha arra bírnák, hogy nagy egyetértéssel kövessenek el valami közös bűnt, egyre beszéltek hozzá, biztatták, bujtogatták: „el ne árulj! ’iszen mi értjük egymást!”

Amikor idáig jutottak, akkor kezdődtek a reggeli lovaglások. A leánynak jutott eszébe az is, mint minden egyéb. Az asszony nem tudott lovagolni, de a leányt taníttatta valaha az apja.

Ó, milyen indulatosan gondolt erre a szegény asszony. Mindent annak!... Ő neki csak a pusztá kenyeret, a mindennapi élet szükségletét!...

Mi oka lehetett erre egy apának? Vagy csak kárpótolni akarta a kisebbiket azért, mert az édesanyja a nagyobbikat szerette jobban?

A szegény igazságos szívű asszonyka ezt nem is találta olyan méltatlannak. De azért borzasztó volt neki, a mikor azok ketten hajnalban kilovagoltak. Látta az ura arcán a meglepetést, a mikor Lila először ült előtte nyeregbe. Aztán látta állandóan az elragadtatást, a mi folyvást kimosolygott a férje szeméből annak a leánynak a gyönyörű lovaglása miatt.

És őneki otthon kellett maradnia és aggódva, reszketve várnia: mikor jönnek vissza. És irigyelni minden pillanatot, a mit úgy töltöttek együtt, hogy senki még csak nem is ügyelhetett rájuk. Egy párszor megtette, hogy utánok ment kocsin; de az még rosszabb volt. Oly kimondhatatlanul elhagyatottnak érezte magát, ha azok nekiiramodtak a széles mezőnek s őt a lassan haladó kocsiban egyedül hagyták. Még sírnia sem volt szabad ilyenkor; hisz’ meglátta volna a buta kocsis. Inkább odahaza maradt és várta őket vissza, szívszakadva. Legegyszerűbb lett volna, hogy lovagolni tanuljon ő is; de máról holnapra ez lehetetlen, s úgy is tudta, hogy a huga ezer gúnyolódó hegyes tűszúrással kínozná meg. Talán az ura is kinevetné, pedig az igazán kegyetlenül tudna fájni.

Szenvedett hát némán. Rémképei is voltak, pedig *azok* közt odakint, semmi sem történt. Semmi olyas, a mit ő ne láthatott volna. De talán bár inkább történt volna. Bár inkább megpihentek volna egy-egy öblös lombozatú tölgyfa alatt és a nyári árnyék fülledségében hadd lakott volna jól a férje azzal az ösmeretlen örömet igérő szájjal, a melynek olyan csudás, behízlgó és mégis bűnösnek tetsző volt a kacagása.

Benkő szinte betege volt az ilyen óráknak. Nem tudta, mi baja, de égett; és a lelke fenekéig csupa láz volt. Nem tudta megérteni azt a furcsa változást, a min Lila mindannyiszor átment, valahányszor négy szemközt maradtak. Olyankor hideg és közönyös volt s egyetlen egy biztató gyöngéd szót ki nem ejtett soha. Legtöbbször szótlanul lovagoltak egymás mellett; a lovak néha játékosan összesimultak, olyankor megtörtént, hogy a Benkő karja hozzáért a leányéhoz, vagy hogy néhány elszabadult lengő hajsza csiklandozta meg a férfi vágyakozó arcát. Ez volt minden. Pedig ha a leánynak idekint egyszer eszébe jutott volna, hogy pihenés-közben, mialatt lovaikat egy faághoz kötötték, a nyakába szökjék, mint a hogy otthon akárhányszor tette: Benkő mohón és tartózkodás nélkül szorította volna a szívére és beteljesítette volna azt a mindenképen leplezett vágyát, a mi tudtán kívül régóta gyötörte, hogy egyszer egész lelkével, a férfi egész erejével csokolja meg a sógornőjét, és minden beteges indulatát meggyógyítsa azzal az érzéssel, hogy ha édes is az a leány, nem édesebb, mint a felesége.

A felesége előtt nem tehetett, nem is tudta volna megtenni. Az nem ért volna semmit. Annak csak így lehetett megtörténni: félig bűnösen. Bűnösen azért, mert azzal nem áltathatta magát, hogy ez csak olyan rokon csók lenne. És mégis ártatlanul, mert nem gondolna mellette semmi rosszra. Inkább még gyógyulni akarna általa.

Az nap, a mikor Anna Terának a keblén kisírta magát, meggyőződhetett róla Benkő, hogy az a vágy, a mely titokban kínozza, sosem fog teljesülni.

A réti patakig lovagoltak, a melynek a partján egy fűzfa állt. Ott alkalmas hely volt a rendes pihenésre. Benkő megkötötte a lovakat s aztán ledőlt a leány mellé a fűre.

Szándékosan, vagy véletlenül történt-e, ki tudná. Annyi bizonyos, hogy közelebb voltak egymáshoz, mint máskor, Lila lehúzta volt a keztyűjét s fehér keze úgy villogott a selymes fűvön, mint egy tündérvirág. Benkőnek csak nagyon kicsit kellett mozdulnia, hogy a szájával hozzáérhessen ahhoz a kézhez.

A kéz megvárta, a mig a férfiak egy veszedelmesen erősödő tüzes csókot préselt rá, de a mikor a második kezdődött volna: a leány erőszakos rántással kapta el a karját.

Egy szóval sem tett szemrehányást, de oly kedvetlen vonás támadt az arcán, hogy Benkő a kerek világért sem merte volna megismételni azt a jelenetet.

Attól tartott, hogy neheztel a leány, s kissé bután várta, hogy hadd kezdje ő a beszélgetést. Elkezdte nemsokára.

- Mondd Balázs, szereted te a feleségedet? kérdezte Lila hirtelen.

Benkő megrezzent.

- Szeretem, felelt fennhéjázó hangon. Nagyon is szeretem.

- És kétségbe lennél esve, ha elveszítenéd?

- Furcsa kérdés. Mit törődöl te azzal?

- Felelj rá őszintén, tudni akarom én azt.

- Azt hiszem, utána halnék, mondta a férfi elgondolkozva.

- *Hiszed*, de nem vagy bizonyos benne. S mi lenne akkor, ha életben maradnál? Örökké gyászolnád?

- Kegyetlen vagy, Lila. Miféle démon sugja teneked ezeket a fájó kérdéseket?

A leány oly tekintetet vetett a férfitra, a melytől annak megdobbant a szíve.

- Az önkínzásban is lehet gyönyörűség, mondta különös nyomatékkal.

A férfi érezte, hogy igaza van. Arra a rég óhajtott csókra gondolt, a mit mindannyiszor remélt, a mikor így voltak, kettesben, a miért már annyit epesztette magát és mégis újra, meg újra reménytelenül fokozta epedését.

- Önkínzásról beszélsz? Hisz' egyedül csak engem érne csapás. Te nem szereted Annát.

Maga is megbánta, hogy kimondta, de már nem vonhatta vissza. Szinte megkönnyebbülést érzett arra, hogy a leány nem tiltakozott, mint az első pillanatban várni lehetett volna.

Lila a messzeségbe nézett; arcán szokatlan mélabú volt; szeme megharmatosodott.

- Senkit sem szeretek, mondta keserűen. Egyszer szerettem életemben. Csak egy napig. Akkor még egészen gyermek voltam.

Benkőnek eszébe jutott a felesége nagy óhajtása: „bárcsak férjhez lehetne adni” - s nem minden levertség nélkül kérdezte: ki volt az?

A leány szemében az a démoni láng villant meg, a mi arra szokta kényszeríteni Benkőt, hogy fölnézzen legkomolyabb olvasmányáról is és keresse a mágnest. Nem felelt mindjárt. Fölkelt, a lovához sietett s egy pillanat alatt nyeregben volt. Akkor odafordult a férjhez, a ki még nem mozdult a tűzről s bátran mondta:

- Azon a napon volt, a mikor férjhez ment a néném. Téged szerettelek akkor, Balázs.

Azzal végigvágott a lován s vágatott vissza a kastély felé.

Benkő nyargalt utána, a hogy csak bírta. Nem tudta utólrinni. Nagy előnyben volt már a leány.

III.

Napok teltek s azok a kedveskedések, a melyekben Benkőt a sógorasszonya azelőtt oly gyakran részesítette, egészen elmaradtak.

Anna is észrevette, de azért nem tudott megnyugodni. Finoman érző lelkének könnyebbség volt ugyan, hogy nem kellett kiállania a rendes tortúrát, de egy belső hang folyvást ébren tartotta, mint a hogy a vihart megelőző szélcsend csak fokozza az óvatos ember aggodalmát.

Lila többet kereste a magányt, mint ezelőtt, Benkő pedig gyakran volt szórakozott, a mivel eddigelé éppen nem lehetett vádolni.

Anna megfeszített figyelemmel kereste a változások okát, de sehogysem tudott nyomra akadni. Sejtette, hogy történt valami és sokat adott volna azért, hogy mindent megtudjon. De sem a férjét, sem a hugát nem kérdezte egy árva szóval sem.

Meg volt győződve arról, hogy Lila hazudna neki. Kitalálna valami mesét, a mihez nagyon értett. Az urát meg nem akarta oly kényszerhelyzetnek kitenni, a mely az igazmondás útjáról eltéríthetné. Borzasztó volt neki az a gondolat, hogy az az ember, a kit bálványoz, úgy álljon előtte, mint egy gyáva, a ki nem meri a valót mondani s csak kapkod, hebeg; vagy legrosszabb esetben is ridegen utasítja el a bizalomnak banális hangú követelésével.

Ez nem hazugság ugyan, de mégis kitérés az igazmondás elől.

Tera, az öreg dajka, tudtán és akaratán kívül súlyosbította a helyzetet. Öreg lévén, meglehetősen álmatlan volt s néha a féléjszakát is fenn töltötte. Ilyenkor az ablakhoz állott s a csöndes éjben olvasóját morzsolgatva, órákig imádkozott.

Egy reggel fontoskodó arccal surrant be asszonyához.

- Nem aludtam ám semmitsem az éjjel, súgta bizalmasan.

- Szegény Tera. Imádkoztál, úgy-e, mint rendesen. A megholtakért meg én értem, úgy-e?

- Az ám. De meg láttam is valamit.

- Mit láttál, jó öreg? Beszélj!

- Láttam, hogy a kisasszony sem alszik. Nyitva volt az ablaka és valakivel, a ki a bokrok közt állt, sokat beszélgetett.

- Ki volt a bokrok közt? láttad-e?

- Ha én azt tudhatnám!... de az árnyék nagyon eltakarta. Rossz már az én szemem, édes drágám.

Anna sápadt volt. Lélekzete gyorsabbodott. Jól tudta, hogy ki lehetett az egyetlen, a ki meg merte tenni, hogy éj idején a huga ablaka alatt ácsorogjon.

- Egy betűt se szólj, Tera, mondta az öreg nőnek parancsoló hangon. Nem szabad tudnod erről, érted? Nekem okoznál bajt, ha elszólnád magadat. És ezentúl, ha nem tudsz aludni, ne állj az ablakhoz, menj ki inkább a folyosóra.

- A folyosóra. Oda, - mormogta Tera kissé bárgyún s magában folytatta, a mit gondolt.

Aznap délután föltűnt Annának, hogy a mint Lila egy könyvvel kezében a parkba indult, fehér napernyőjével olyan mozdulatot tett a veranda felé, a hol Balázs ült, mintha intene neki, mintha hívná.

Reszketve figyelte meg, hogy ugyan mi történik. Észrevette-e az ura a hívást és szót fogad-e?

Hogy ne legyen útban, valami ürügygyel bement a kastélyba. De rögtön az ablakhoz sietett s onnan látta, hogy Balázs lassan megy le a veranda lépcsőjén s látszólag szorgalmasan olvasva, húzódik be a parkba.

Borzasztóan szenvedett. Idegzetén, a mely hónapok óta állandó zaklatásban volt, már alig-alig bírt uralkodni. Kínjában vergődve futotta körül a szobát s homlokát simogatva keresett agyában egy gondolatot, a melynek a segítségével közelebb juthasson a bizonyossághoz. Felkapta végre kis munkakosarát, aztán a férje szobájába rohant, előkereste a mezei látcsövet s belerejtette a kosárkába. Nem szükséges, hogy meglássák nála, ha véletlenül nem lehetne elkerülnie a találkozást.

A hátsó lépcsőn sietett le a parkba s a veteményes kerten át, a ribiszke meg a málnabokrok közt surrant a hársfaliget felé, a mely a tó innenső partján kínálta árnyékát.

Járása fokinkint óvatosabbá vált. Úgy lépegetett, mint a gyanakvó őzike. A távcsövet szorongatta s időnkint egy-egy vastagabb fa fődözete alatt átkutatta a csöndes környéket. A nap már rézsutosan küldte le sugarait a fák közé s gyönyörű fényváltozatokkal tarkította a lombot s a pázsitot. Nyugodt lelki állapottal merülni el a hallgatag erdő szépségébe, mindent fölülmúló élvezet lett volna a szegény asszonynak; de most a fénysávok, a melyek váltakozva szűrődtek át a sűrű lombdíszen, ellenségei voltak, mert az ő alakját is megvilágították.

Minden padnak, minden lugasnak tudta a helyét. Nagy vigyázattal kutatta át valamennyit. Már a tó környékeig jutott el! A fehér víz mozdulatlanul terült s néhány vadruca úszkált a nádszegélyzet mellett. Arra felé hát nem lehetnek. A rucák különben nem mutatnák magokat olyan szabadon.

Átnézett a tó hídján s akkor összereszt. Észrevette a fehér napernyőt, a mely le volt dobva a fűre. Alig néhány lépésnyire onnan egy vén szomorúfűz vesszei omlottak le sűrűn a földre. Oly sűrűn, hogy szabadszeggel ily távolságból teljes lehetetlenség lett volna közjök látni. Ha pedig valaki a híd felől jött, azt annak, a ki a fűzfa alá rakott gyeppadon ült, már akkor meg kellett látnia, a mikor rálépett a hídra.

Anna remegve kutatta át a fűzfa lombját a távcsövével.

Ott voltak mind a ketten.

A leány ült, a férfi állott. Beszélt valamit. Szenvedélyesek lehettek a szavai, a mint hogy azok voltak mozdulatai is. A leány hallgatta és mosolygott; aztán ő is beszélt; arcán szelíd, kérő kifejezés volt; mintha meg akarta volna nyugtatni a heveskedő embert. A kezét is összetette egyszer.

Annával forgott a világ. Agyában gyorsvonat zakatolásával kergették egymást a gondolatok. Irtózat fogta el arra a lehetőségre, hogy még egyebet is, még többet is láthat. Akkor vége, mindennek vége van örökre!... Így még, ki tudja, talán van menekvés; ... talán elhitetheti magával, hogy bolondság ez az egész; hogy haszontalan, jelentéktelen dolgokról beszélgetnek és nem követel, nem kér egyik a másiktól semmi nagyot, a mi őt, a hitvest megölhetné.

Nem volt választása. Arra, hogy visszaforduljon, nem érzett magában elég erőt; oda kellett mennie azokhoz; oda rohannia, hogy megakadályozzon mindent, a mi még nem késő. Majd aztán, ha az első rémület izgalma elmúlik, beszél mind a kettővel, ha kell, de a férjével okvetetlenül. Ő az egyetlen ezen a világon, a kinek kiöntheti a szívét. Ő neki nincs joga azért neheztelni; megbüntetni a szerető, hű asszonyt. S akkor másképp lesz megint minden. Akkor visszatér ide, ebbe a szegény, tönkretett kis paradicsomba a béke és a nyugalom.

Mindezt közben gondolta el, hogy futva közeledett a híd felé. Zajjal rohant végig a mozgó deszkákon. Azoknak ott, meg kellett azt hallani messziről.

- Erre, erre! hangzott a fűzfa alól az ura hívása. Itt vagyunk, édesem.

Anna lelkendezve omlott a karjába.

- Egy darázs... egy csúnya nagy darázs,... hebegte, - jaj, de megijedtem!...

IV.

Aznapi már nem lett volna ereje, hogy megvalósítsa tervét s fölfedezze férjének borzasztó aggodalmait, a melyekről nyíltan beszélni annyit jelentett, mint a hegytetőről megindítani a lavinát.

Ha egyszer az első félős, gyanakvást eláruló szó komolyan elhangzik, annak a következménye beláthatatlan. Meglehet, hogy Balázs megérti a lappangó veszély egész nagyságát és igazat ad a kétségbeesés szélén álló feleségének, a kit bensőséggel szeret. De mi történik akkor, ha az ellenőrzést nem tűrő férfibüszkeség kerekedik felül az urában? Vagy ha már annyira előrehaladt a baj, hogy a hugától való tökéletes elszakadás követelése csak siettetné a legnagyobb csapás bekövetkezését, azt, hogy Balázs nyíltan a leány oldalához álljon, a kit - úgy lehet - méltatlanul üldözötnék tartana attól fogva.

A szegény asszony az imént átélt fölindulás után sokkal gyöngébbnek érezte magát, semhogy hirtelenében kibírhatott volna egy ilyen nehéz órát, a mitől joggal tarthatott abban az esetben, ha fenntartás nélkül önti ki szívét az ura előtt.

De még más oka is volt arra, hogy a vallomásokkal ma egyiköket se zaklassa agyon. Benkőnek két napra el kellett utaznia. Fontos bérleti ügyekről volt szó, a melyek elintézése nyugodtságot kívánt. Két nap már nem a világ; addig, - gondolta, - ő maga is lecsillapul valamennyire. Hisz' ha Balázs nincs itt, nem történhetik semmi különös, a mi ismét megalázná a szívét.

Benkő másnap reggel csakugyan elutazott s a két nő kis időre magára maradt a kastélyban.

Talán még soha olyan félreérthetetlenül nem nyilatkozott meg a viseletökben, hogy nem szeretik egymást, mint ez alatt a rövid idő alatt. Nem volt, a ki őket, akárha véletlenül is, megfigyelje; semmi szükségét sem érezték az alakoskodásnak, a mit sokszor még a legőszintébb lelkű embernek is nehéz kikerülni. Balázs előtt nem volt szabad egymás iránt érzett, szinte megmagyarázhatatlan ellenszenvöket elárulniok. Bánthatta volna azt az egyenesszívű, becsületes embert, hogy természetellenes viszálykodás honosodott meg a házában, hozzá még olyanok közt, a kiknek hivatásuk és kötelességök lett volna, hogy nagyon szeressék egymást. De most ez a kényszer, ha csak rövid időre is, megszűnt. A két nőt abban a percben, mintha kicserélték volna. Anna gyöngékedés ürügye alatt visszavonult Terával és egész napra megszabadította magát a hugától. Lila egy jellel sem árulta el, hogy törődik azzal, él-e, hal-e Anna. Elkülönítve töltötte a napot, kilovagolt, a parkban sétált, rendelkezett a cselédséggel, mintha ő, egyesegyedül ő volna itt az úrnő.

Másnap estére várták vissza Balázst. Anna, a kinek az idegrendszerét a régóta titkolt gyötrődés igazán megtámadta, már kora reggel óta szivdobogással számlálta a negyedórákat s ez a mohó várakozás még növelte amúgy is csillapításra szoruló izgatottságát. Bizonyára nyugtalanította az a meggyőződése, hogy most nem szabad tovább várnia e kínos helyzet tökéletes tisztázásával. Legföljebb néhány óra különbségről lehetett szó. Attól függött minden, hogyan jön meg Balázs. Ha jó hangulatban lesz, akkor mindjárt beszél vele, még mielőtt Lilának módja lenne újra lekötni a Balázs figyelmét a maga számára. De a legutolsó terminus sem volt tovább halasztható egy éjszakánál, mert folytonos kimondhatatlan szorongásából azt a bizonyosságot vont le Anna, hogy most már valósággal beleőrülne, ha azok még csak egyetlen egyszer is együtt mennének sétalovaglásra. Azt a bizalmasságot, a mi ezekkel a kirándulásokkal együtt járhatott, a szíve vérenek a hullásával is megváltotta volna.

Majdnem éppen úgy telt a második nap is, mint az első. Délutánig semmi különös sem történt. De úgy hat óra tájban könyezve jött be Tera a kastély úrnőjéhez. Magában dünyögött:

- Mégis szörnyűség, hogy mit mível!... hát ki itt az úr?... hát kinek kell itt engedelmesskedni?!... mondta dohogva.

Anna figyelmes lett.

- Kiről beszélsz, Tera?

- Kiről?... hát *arról*! Mindenféle parancsot osztogat odakint; lerendelte az egész vacsorát, a mit maga parancsolt, drágám. Azt mondja, hogy majd gondoskodik ő az úrról, jobban tudja ő az úr gusztusát.

Anna remegett fölindulásában. Hogy valaki ő nála illetékesebbnek merje tartani magát az ura ellátásában!... Ez föllázította. Most már meg kellett értetnie azzal a leánynyal, hogy a végsőkig feszíti a húrt. Önérzete sárba tiprása nélkül nem adhatta tovább a kíméletest, az elnézőt, a nyugalma által fölényest.

Jogának teljes tudatában, fölemelt fejvel indult el, hogy megkeresse Lilát. Azt mondták neki, hogy a parkban van a tónál. Hát odament utána.

Fülledt meleg volt s az ég sárgás aljáról lomha, sötét fellegek emelkedtek. Egy-egy szélroham támadt, de nem hűsített, inkább pörkölt, mintha sirocco készülne. A pusztán homokgúákat söpört össze a szél, aztán a magasban szétszórta játékszerét. Úgy tetszett messziről, hogy köd nehezedik a mezősegre.

Mikor Anna a tóhoz ért, épp akkor szállt ki Lila a túlsó parton egy ringó csónakból. Nem bírt egyedül evezni, oly erős mozgásban volt a víz. Most nem lehetett volna a mélyébe látni, mint csöndes időben, a mikor azt próbálgatták, hogy elérik-e az evezővel a hínár sűrűségét, a hol a nagy halak bujkáltak.

Anna átment a hidon s akkor érte utól Lilát, a mikor éppen a nagy fűzfa alá lépett, s ott leült a gyeppadra. Úgy látszott, hogy itt van legkedvesebb zuga az egész kertben.

- Rosszul teszed, Lila, hogy megkérdezésem nélkül intézkedel, kivált oly dolgokban, a mik az uramat illetik, kezdte az asszony minden bevezetés nélkül s nála szokatlan erélylyel.

A leány egy félmásodpercig zavarban volt, de aztán bátran nézett szembe a nénjével. Ajkán mintha egy villanása lett volna annak a leírhatatlan mosolynak, a mely Annát mindenkor idegessé tette, mert éppúgy lehetett benne gúny is, mint megvetés, kicsinylés és mindezek mellett egy sereg gondolat, a mely némán szokott megvonulni abban a misztikus, érdekes leányfejben, de a mely közt bizonyára egyetlenegy sem volt olyan, hogy ne fájt volna annak, a ki a mosolyra okot adott.

- Még a gyomrára is féltékeny vagy? kérdezte kis vártatva, nem minden cinizmus nélkül, miközben szétterítette a legyezőjét.

Ah! ez az elevenig ment! Hát még ő maga kezdi? Ő maga meri fölvetni ezt a témát, a melytől reszketnie kellene inkább? S ily hangon, ily kiméletlenül! Mintha joga volna nevetségessé tenni a szerető nőt, a hű hitvest, a ki semmikép sem hajlandó osztozni olyasmiben, a mi az ura mellett az ő feladata.

Ezért bűnhődnie kellett. Sohasem szólott volna sértő hangon ahhoz, a ki szerencsétlenségre hűga, de most ez a vakmerő teremtés arra kényszeríti, hogy egyszer s mindenkorra végezzen vele, még mielőtt Balázsszal beszélt volna. Hát így is jól van. Talán még jobb, ha az ura megoldott helyzetet talál, mire megjön.

Fölemelt hangon kiáltott Lilára:

- A te szégyened, ha csakugyan az vagyok!

A leány fölugrott s vérpiros arccal meredt a nénjére. Egy pillanatig úgy volt, mintha rá akarna ugrani, hogy beléfojtsa a sértést; de aztán a helyett, hogy válaszolt volna, elkezdett nevetni, előbb halkán, azután hangosabban és csak nézte Annát merőn, gúnyosan, búvölő tekintettel, hogy a szegény ideges asszony nyugtalan lett bele s kénytelen volt leereszkedni arra a gyeppadra, a melyről a hűga az imént felpattant.

Lila elhallgatott, de lidércfényű nézése folyvást rátapadt az Anna arcára. Ajka mozgott, mint ha mormolna valamit, a mit nem akar fönhangon kimondani. Egész lényén valami különös vadság ömlött el; egy fajtája a féktelenségnek, a minek úgy látszott, most szabad folyást enged.

- Te gyűlölsz engem, úgy-e, - mondta aztán, nem is kérdezve, hanem inkább mély meggyőződéssel. És mindjárt sietett hozzátenni: tudom; de én is gyűlöllek, ne félj!... szívemből gyűlöllek! És nem vethetsz a szemedre semmit, ha még úgy el vagy is telve irántam indulattal, mert akármennyire gyűlölsz, mégis előttem járok én ebben az érzésben!

Valami kérlelhetetlen fagyossággal beszélt. Oly mélységes meggyőződés volt a hangjában, hogy szinte megborzasztott. Anna, a ki az imént még úgy érezte, hogy hitvesi joga minden lelkierőt biztosít számára: szinte hipnotizálva, dideregve hallgatta ezt a rettentő vallomást és nem tudott helyéből megmozdulni.

Senkisem volt a parkban, legalább errefelé egy lelket sem lehetett sejteni. A tó nádasát időnkint megtépázta a szél; olyankor hallani lehetett, hogyan csapódik a csónak lánc a kikötő cölöpéhez. Egy madár sem szólott, talán vihart érzett a sok apró szárnyas, a mely máskor úgy megélnéltette a park ligetes részét.

A leány haja nem fénylett a fűzfa árnyékában. Most szinte barnának tetszett s a vastag fürtök, a melyeket a betolakodó szél megkuszált, úgy hullottak a homlokára, mint a fésületlen cigány-asszonyoknak, a kik jövőndőt mondanak az országúton.

Néhány hosszú lélekzetvétel után, a mivel úgy szíttá tele a tüdejét, mint a tengerbe merülő bűvár, ismét beszélni kezdett.

- Most egészen magunkban vagyunk, Anna, és ki tudja, mikor lesz olyan alkalom, a minő ez, hogy nyíltan beszéljek veled. Még nem hittem ugyan, hogy itt az én időm, de egyszer valamikor így is úgy is meg kellett volna tudnod mindent. Megsértettél s ezzel siettetted az elkerülhetetlent. Elkezdtem és most már meg nem állok.

Nekitámaszkodott félkarjával a fűzfa derekának s körmeivel gépiesen kaparta a fa hánycsát, mintha azzal akarta volna magát csillapítani. Hangja alább szállott ugyan, de nagy határozottság volt minden szavában.

- Ne hidd, Anna, hogy valami oktalan indulat, vagy kicsinyes hiúság készítet rá, hogy elfordítsam tőled a szívetem. Nem vagyok én sem rossz, sem szívtelen. Hanem látod, te miattad vesztettem én el mindent. Te miattad olyan elhibázott az én életem, születésem percétől fogva. Nekem nem volt anyám soha, hogy neked lehessen édesanyád. S én nem vehettem ki részemem a földi boldogságból, hogy te boldog lehess.

A fiatal asszony megmozdult, talán szólani akart. A leány nem engedte. Fölemelte a kezét, azzal elhallgattatta. De azért, mielőtt tovább beszélt volna, ő is megvárta, a míg elhangzott az a távoli menydörgés, a mely a közeledő sötét felhők hadüzenete volt a földnek. Azután lehajolt Annához és forró leheletével égetve arcát, közről, egészen közről súgta neki, hogy még a fűzfavesszők se foghassák föl a hangját:

- Én nem vagyok a te édes testvéred, Anna.

Egy egész percnyi szünet következett. Benkőné úgy nézett a leányra, mintha azt gondolná, hogy hirtelen megzavarodott. De Lila nyugodt volt; még az iménti pirosság is eltűnt az arcáról.

- Hallgass ide, Anna, folytatta a leány, szomorú titkot mondok el most neked, a mit én is csak apánk halálos ágyánál tudhattam meg. Rajtad áll, megőrzöd-e. Hiába mondanád el, ha én letagadom, nem hisznek neked akkor, mert bizonyíték nincsen a kezedben. Én nekem pedig nem áll érdekemben, hogy kívüled másnak is beszéljek. Leány vagyok s mindenféle botrányt kerülnöm kell.

A fiatal asszony megrendülve várta, hogy mi következik. Lila gyorsan beszélt, mintha attól félne, hogy nem lesz ideje a titkot kellőképpen megmagyarázni.

- Apánk mondott el nekem mindent, a mikor már közelebb volt a túlvilághoz, mint a földihez. S a haldoklók nem hazudnak, Anna. Apánk egy szegény árvaleányt szeretett, de anyádat kellett elvennie. Hanem azért a szívének nem tudott parancsolni. Mikor te már régen a világon voltál, akkor születtem én. És apánk elvett engem az én boldogtalan szegény anyámtól, hogy

nekem adhassa a saját nevét. Anyám meghalt abbeli gyötrelmében, hogy tőlem örökre el kellett szakadnia, a te anyád pedig meghalt azért, mert nem bírta meghozni azt az áldozatot, a mit apánk kívánt tőle. Azért ment vele a külföldi útra, hogy mire visszajönnek, feltűnés nélkül ringathassanak engem a te bölcsődben, mint ujszülöttet. De a te anyád, a ki előtt születésem titkát apánk el nem hallgathatta, összeroskadt e titok súlya alatt.

- Ó, sóhajtott Benkőné fájdalmasan, és megsimogatta a halántékát, mintha arról akarna meggyőződni, vajjon ébren van-e. Visszaemlékezett sok mindenre, a mi folyvást bánatos emléképen borongott lelkében s kénytelen volt bevallani, hogy a mit Lila beszél, annak egyetlen szava sem lehetetlen. Láta szegény anyját, halványan és ingerülten, a mikor a kisebbik leányt, a pólyást, betegágyához vitte a dajka; és eszébe jutott, a mit az öreg Tera beszélt, hogy az édes mamája soha sem tudott jó szemmel nézni a kisebbik leányra, mert annak a születése okozta halálos betegségét.

Jó szívében egy pillanatig az az érzés támadt, hogy 'iszen ez a szerencsétlen teremtés semmiről sem tehet, ő rá tehát nem lehet joggal haragudni; de békülékeny hangulatát tönkretette az a halott arc, a mely hirtelen feléje fordult egy képzelte világból. A halott hófehér ágyon feküdt s mellette egy kis asztalon üres orvosságos üveg volt. Abban volt a borzasztó méreg, a digitális; azt egyszerre vette be valaki, a ki meg akart halni. S hogy a halált kívánta, annak ez az oka, ez itt... ez a leány.

Eltakarta az arcát és engedte, hogy gyűlölete, a mely már régóta megmagyarázhatatlanul fejlődött, teljes erővel hatalmaskodjék el szívében az iránt, a ki, bár csak közvetve, gyilkosa volt az édesanyjának.

Arra eszmélt föl, hogy ismét beszélni kezdett az, a kihez, úgy érezte, immár semmi vérségi kötelék sem fűzi. Hisz' még mostohatestvérnek sem tarthatta, csak olyan korcsnak, olyan szedett-vedettnek, a kinek mindössze is egy ösmeretlen könnyelmű leány nevét lenne joga viselnie, ahhoz pedig az ő tiszta, nemes, úri vérének semmi köze.

- Én tudom, hogy te hallgatni fogsz, mormolta a leány. Gyöngébb vagy annál, semhogy föl mernéd a világ előtt tárni szüleink multjának azt a részét, a mely bemocskolná emlékezetüket s egyszersmind a te nevedet is. A botránykrónikától te tartasz legjobban s akármennyire gyűlölsz, hallgatni fogsz.

- Igaz, nyögte szinte önkívületben a meggyötört asszony.

- De ez még nem minden. Ha csak ennyi okunk volna arra, hogy egymást ne szeressük, akkor azt merném mondani, hogy legfőljebb idő kérdése a kibékülés és ha egyszer én is biztos révbe jutok, lehetünk mi még jó viszonyban is.

Anna öntudatlanul rázta meg a fejét. Lila észrevette. - Azt mondod: nem! jól van, azt sem bánom. Nekem úgyis mindegy. Mert én teneked még más okból sem bocsáthatok meg ebben az életben.

- Te?! te nem bocsáthatsz meg *énnekem*? tört ki Annából a méltatlankodás. Ez már igazán sok.

- Ne izgasd magadat túlságosan, szólt Lila felsőbbiséggel. Lesz még szükség a lelkielőre. Tartogasd azt egy kicsit későbbre. Tudod mi az, a miért én teneked meg nem bocsáthatok? a mi több minden egyébnél, a mit miattad el kell viselnem? a mi édesanyámat is feledtetni velem, meg azt, hogy bitorolt névvel járok a világban? (Hangja emelkedett, lehelete szakgatottan tört ki melléből.) Tudod mi az, Anna? A te boldogságod. A mit én tőlem vettél el, mert én is azt az embert szeretem, a kit te! szeretem boldogtalanul attól a naptól fogva, a melyiken a te üdvösséged elkezdődött; és én, a ki akkor még csak kurtaszoknyás gyermekleány voltam, állandóan a szívemben hordozom azóta a halált, mert tudom, hogy a kit szeretek s a kit örökké szeretni fogok, az a másé és az a más te vagy!...

Szinte eszelős hévvvel beszélt; mintha egy vulkán robbant volna föl benne, úgy áradtak ajkáról a szavak. Haja megbomlott s az erősödő szél minduntalan meglendítette vastag hajfonatát, a mely kísértetszárnyként libbent egyet-egyet. Néhány csöpp eső hullott a fűzfára, de azt ők a fa alatt nem érezték. Rohamosan sötétedett. Egy óránál jóval több mult már el, a mióta egymást kínozták. A felhők egészen beborították az eget. Minden percben kitörhetett a vihar.

A mikor ezt a rettentő vallomást kezdte a leány az ő szerelméről, Anna fölugrott és kiegyenesedett. Már nem érzett sem fáradtságot, sem gyöngeséget, sem idegességet. Már csak asszony volt, a ki azt hallja, hogy valaki az ő urát szereti. És bűnül írja föl ő neki, a hites feleségének, hogy övé az az ember, hogy övé a férje, az édes ura.

Most már nem félt a leány villámló szemétől. Már elmúlt minden rettegetése azoktól a bűvös lángoktól, a mik oly átható fényvel tudtak villogni a félhomályban.

- Hát te csakugyan szereted Balázst? kérdezte oly hangon, a hogy a vallató bíró szólhat egy konok bűnöshöz, a kit megtörni szándékozik.

Lila az égre emelte szemét s mosolygott. Az az állandó dac, a mely rendszerint kiérett lényéből, most tökéletesen eltűnt róla. Talán még sohasem volt annyira nő, mint a mikor bensőségtől remegő hangon mondta: szeretem! attól fogva, hogy mint a te nyoszolyóleányod, egy kocsiban mentem vele az esküvőtökre. Akkor még csak sejtés volt bennem ez a szerencsétlen érzés, de minden találkozás, - pedig ezelőtt elég ritkán volt részem benne, - csak betegbé tette a szívemet. Sohasem fogod megtudni, Anna, hogy mit szenvedtem én, valahányszor előttem ölelt téged. Sohasem értheted te azt meg, hogy milyen érzések kényszerítettek engem arra, hogy a közel rokonság jogán egy-egy másodpercre megcsaljam magamat s úgy öleljem meg a *te* uradat, mintha az enyém volna...

Már megnyílt a szíve egészen s beszélt volna, ha nem biztatják is. De Anna sokkal türelmetlenebb volt, semhogy hallgatni tudott volna.

- Sokszor ölelted meg? kérdezte mardosó féltéssel. Beszélj! mondj el mindent!

A leányt ez a sürgetés észretérítette. Volt valami követelő az Anna hangjában, a mi ezt a semmiféle zsarnokságot nem tűrő teremtetést arra indította, hogy büszkén egyenesedjék ki.

- Nem tartozom ugyan számadással neked, felelte, hisz' soha sem kérdeztél arról, hogy vágyám-e valamire, hogy nem szenvedek-e; azt a szándékodat, hogy jó légy hozzám alaposan sikerült rejtene előttem; csak most jut eszedbe tetteim iránt érdeklődni, a mikor önző ok viszen rá. De azért nem hagylak válasz nélkül. Nem, mert akarom, hogy olyannak láss, a minő vagyok: különbnek az ostobáknál és könnyelműeknél, a kik meg tudnak elégedni azzal, hogy érzéseiktől elgyöngülve, a szerelem eszközeivé sülyedjenek. A te urad nem dicsekedhetik semmivel sem, Anna. A mi történt, mindenkor te előtted történt; s te jól tudod, hogy ő sokkal jobban szeretett téged, semhogy az én szeszélyes gyöngédségemet előtted kedve szerint viszonyozhatta volna.

- Óh! te e szerint azt mered állítani, hogy Balázs vágyott a te vonzalmad nyilvánítására... És ugyan mit akarsz azzal mondani, hogy engem *szeretett* az uram? Azt hiszed talán, hogy már nem szeret úgy?!

Minden szó fojtogatta a torkát. Szeme lázasan villogott. Oly erősen markolta napernyőjét, hogy a könnyű grációza nyele elgörbült belé.

A mennydörgés megujult s épen felettök húzódott keresztül mély morgása.

A leány hallgatott. Ez a hallgatás kegyetlen fájdalmat okozott Annának. Borzasztó megaláztatásnak kellett azt vennie. Majdnem önkívületben, sziszegő hangon kérdezte, miközben egészen Lila mellé lépett s merev, szűrő tekintettel nézett a szemei közé, mint az őrült:

- És mi mind ennek a célja? mit akarsz te tulajdonképpen? ha Balázs engem nem szeretne többé, hogy ha téged szeretne ezentúl, mi lenne akkor?

Lila vakmerően vágott közbe:

- Akkor elvenném tőled mindörökre.

Egy nősténytigris ordítása zúgott bele a kezdődő viharba. Anna magánkívül rohant a leányra s az örület dühöngésével ragadta torkon.

A sötétedő estében egy szót sem lehetett hallani; lábaik dobogását fölfogta a puha sűrű gyep.

A leány fuldoklott s letépni igyekezett magáról az acélkapcsokat, a melyek szorították.

Anna hörgött, nem látott és nem hallott többé semmit. Vérbe borult a szeme. Már nem tudta, mit csinál. Vadul, borzasztóan csüngött áldozatán, a ki minden erejét megfeszítve, a halál-veszedelem érzetében vonszolta ki magát a fűzfa alól.

Iszonyú, kérlelhetetlen küzdéssel forogtak, dobogtak, előre, a híd irányába.

Villámlott, dörgött és sűrűn kezdett esni az eső.

A leány a villám fényénél meglátta a tavat. Minden erejét megfeszítve, vont a magával az őrzöngő asszonyt arra felé. A híd deszkái kattogva hajladoztak alattok; alig egy ölnyi széles volt a híd s mindössze egy vékony lécszó volt rajta a karfa.

A parkból kiáltozás hallatszott. Valaki lelkesedve kereste a két nőt. A hársfák alól jött az erős férfihang: Anna! Lila! merre vagytok?

Aztán a tó túlsó partján, a hídfőnél, megjelent a Balázs hatalmas alakja.

Abban a percben estek neki a halálos párbajt vívók a lécszó. Balázs látta, hogyan zuhannak lefelé a híd alatt egy ölnyi mélyen hullámozó tóba.

Anélkül, hogy sejtelve lett volna a történetekről, rohant a katasztrófa színhelye felé s egy pillanat múlva a hullámok között volt.

Egy fej bukkant föl mellette fuldokolva. Megragadta s kiemelni igyekezett a vízből. Aközben azt nézte, merre van a másik. Érezte, hogyan kapaszkodik karjába az, a kit megmentett. A boldogtalan ösztönszerűleg igyekezett minél közelebb jutni hozzá.

Balázs megijedt. Nem volt valami kitűnő úszó s így, felöltözve, éppenséggel nem vállalkozhatott a vízben hőstettek. Ha nem ügyel, még utóbb lehúzza magával ez a szegény, ijedt teremtes, ott vesznek mindnyájan.

Gondolnia sem lehetett arra, hogy egyszerre mentse meg mind a kettőt.

Gyorsan kiúszott a partra. A borúlat miatt olyan sötét volt, hogy azt sem tudhatta, melyiket menti a kettő közül. Alig hogy letette a fűre, úszott a másik után.

Kiabálva szeldeste a vizet, hátha egy hang választ hallana valahonnan.

Semmitsem hallott. Csak a vihar zúgott, egyre erősebben.

Az eső zuhogott. A tó hullámozott. A nádas kísértetiesen hajladozott feléje, ha a közelébe ért, de zizegés nem hallatszott körötte; annak a neszét elnyomta a folytonos érzengés.

Mikor már érezni kezdte, hogy végképen kimerül, irtózatosszerű érzések közt vergődött ki a partra.

A kit megmentett, aléltan, mozdulatlanul feküdt a gyepen. Balázs fölemelte, szölongatta; a teljes kétség és bizonytalanság rémületével igyekezett kitalálni, hogy melyik van karjai között.

Végre nagyot villámlott. Az erős fény pár másodpercre szinte nappali világosságot hintett a tó partjára.

Balázs fölordított. Hangjában üdvözlés és hála volt: - Anna!

V.

A porhalmi park tavát kiszárították, vizét levezették. A susogó nádas eltűnt örökre onnan. A medence közepén, a régi híd vonalán, kápolna áll. A kápolna mögött egy sírdomb.

Lila álmodik ott.

Annát a rémület szörnyű órái után hosszú-hosszú időre el kellett vinni arról a vidékről. Lassan tért vissza emlékezete. De soha arról a borzalmas katasztrófáról nem volt szabad beszélni előtte. Egyetlen szó is, a mely azt eszébe juttatta, visszadobhatta lelki borulatába.

Benkő Balázs még csak meg sem kérdezhetette soha, hogy hogyan történt a szerencsétlenség.

Akárhogyan történt, mindegy az már. Csakhogy a jó Isten még jókor vezette oda őt!... Csak-hogy Anna volt az, a kit megmentett, ha már az egyiknek el kellett vesznie.

Hanem a tavat nem tudta volna látni.

Hadd borítsa fű a csillogó víz helyét.

A kápolna mögött zöldelő sírdombot meglátogatja néha Benkő Balázs.

Levél „Piczi”-hez.

Egy nagy-beteg ember ült egy falusi fehér ház kertjében s levelet írt.

„Piczim!

Márczius van s ebben a perczben fényes, meleg nap süti az arczomat.

Egy kevés zöldet is látni már; egy pár ibolyabokor van itt mellettem, de virág nincs rajta. Fölöttem épp most röpült át egy sárga pillangó; az első, amelyet ebben az esztendőben látok. Az a halál.

Ne ijedj meg, de ne is mosolyogj.

Igaz a mit mondok. Én nemsokára meghalok itt. Itt, ebben a csöndes, félreeső kerti lakásban, a hova a magam jószántából jöttem, elmulni.

Ez itt az édes anyám háza, kis kertje. Ebben a kertben voltam gyermek. Ebben a kis házban altattak valaha énekszóval. Innen nem akarok én többet elmozdulni.

Esztendeje, hogy nem láttalak. De azért attól a borzasztó naptól kezdve, a mikor a kétségbeesésemmel nekirohantam a világnak; mégsem látok egyebet soha, csupán téged.

Talán szomorítlak, de beszélnem kell arról, a mi történt. Mert te nem tudsz *mindent* és meg nem érthetsz máskép.

Piczim, én nem bántalak, nem kárhoztatlak már.

Lehet, hogy igazam volt, lehet, hogy örült voltam: mindenkép érteni lehet, a mit tettem. Azt, a mi történt, az isten sem másíthatja meg; vissza nem hozhatom azt az időt, a melyben hittem neked és te az én szerelmes asszonyom voltál.

Eldobtalak magamtól egy szörnyű gyanú miatt, a mit földi hatalom meg nem czáfolhatott. Megátkoztalak és világgá eresztettelek első megrendülésemben és a mikorra magamhoz tértem, te sehol sem voltál már. Gondolhattam azt is: „íme, a bűnöd kerget”; de aztán rettegve jajdultam fel egy belső szózatra, a mely a lelkem legmélyén kelt védelmedre s egy parányika lehetőségével üldözött engem annak, hogy hátha ártatlan vagy s a halálos megsértődés tette könnyűvé neked, hogy elhagyj!

Ettől a vergődéstől nem menthetett meg engem más, csak a halál.

Majd később beszélek erről. Előbb egy kis elégtételfélét adok neked, hogy minél gyöngédebben olvashasd tovább a leveletem. Elégtételed lehet, hogy féléve kerestetlek. Meg akartalak találni minden áron, látni akartalak még egyszer, hogy megbocsássak *mindent* és hogy bocsánatot kérjek tetőled - haldokolva.

Ha bűnös vagy: lásd, már megbékültem. Ha mártir vagy: lásd, már megbűnhődtem...

Annak az első hétnek, a melyben bizonyosan tudtam, hogy nem vagy már az enyém, nem bírom a gyötrelmét leírni. Nem is az elvesztett paradicsom emléke fájt olyan kegyetlenül, hanem a belső sugdosások, a melyek a halvány kételkedést felkeltették. Egyetlen egyszer se jöttél elém, piczim, a szépségeddel, a miről már mindörökre le kellett mondanom; hanem minden olyan sóhajtásodat milliószor hallottam, a mi odaadásodat, hűségedet, jószágodat és szenvedéseidet juttatta eszembe.

Kivált a mikor ott feküdtél halványon, megtört szemmel, élet-halál közt kis fehér ágyadban, a hová épp akkor költözött be melléd a mi babánk.

Egy szűz-Mária kép volt a párnád fölött. Letérdeltem az ágyad elé és sovány kezecskédet csókolgatva, belsőmet szakgató, titkolt zokogással könyörögtem az Istenanyjához, hogy tartson életben téged. Te azt gondoltad, hogy a boldogságtól sirok s büszkén és szenvedve kerested remegő ujjaiddal a fiad arcát; én pedig jajgattam magamban és lestem, hogy lélekzel-e még és csak egyre imádkozni akartam volna, de elfelejtettem a Miatyánkot; hanem folyvást a fülemben csengett az „Üdvözlégy Mária!” „Üdvözlégy Mária!” - hát szakadatlanul azt mormoltam tévelygő, megrémült lelkemben: „Üdvözlégy Mária!”

Még mintha az a jóságos szent kép is megsajnálta volna végre. Mintha leszólt volna hozzám: „Fiam, édes fiam, bízzál!... hisz’ itt vagyok!...”

Megmaradtál. De a kicsi fiúnk elment. Egyikőtöket oda kellett adnom: én tégedet sírtalak vissza a haláltól, piczim.

Azután elmúlt az egyik évszak, elmúlt a másik évszak és leesett a hó, meg újra nyitni kezdett az ibolya.

Már tudtunk megint mosolyogni.

És azután egyszer feltámadt a pokol mélyéből az én rettenetes gyanúm.

Elhagytalak. Vagy elüldöztelek? ...Már nem tudom. De egy hét múlva tudtam, hogy a lelkem sebe gyógyíthatatlan és akkor elszántam magamat.

Most következik, a mit te még nem tudsz.

Az a lövés.

Egy golyó, a mely leterített. Átjárta a tudómet, de látod, meg nem ölt.

Eddig még nem ölt meg. Hanem azért én nem láthatom már többet a májusfa nyitását.

Meg akartam és meg akarok halni, de egy gyötrelmes vágy csudásan tartotta bennem az életerőt mind e mai napig.

Most betelhet a vágyam s én aztán nyugton elmehetek a kis fiúnk után.

Mert megtalálalak.

Hanem én már nem futhatok hozzád.

Ha látnád, mivé lettem... Hogy elsorvadt a vállam, a mire annyiszor felkaptalak boldos játékból?... Olyan rövid a lélekzetem. - Fojtó köhögés bánt szünetlenül. - Mondják, hogy a mellett piros vagyok. - Igen. Mint októberben a falevél.

Csak utánad vágyom még.

Gyere hozzám, piczim! Gyere hozzám és nézz rám mégegyszer azzal a te bűbajos szemekkel. Csókolj meg még egyszer; ölelj meg; hintsd el rajtam aranyos hajadat és mondd, hogy megbocsátasz.

Én semmit sem kérdezek; semmit sem akarok egyebet, csak téged. A kihez jogom van. A régi nagy szerelem címén. Az én borzasztó szenvedésem árán.

Itt hagyok ime, mindent; ezt a kertet, ezt a fehér házat, a hol az anyám áldott keze nyoma veszen körül.

Ez mind a tiéd már, én utánam. Csak el kell jönnöd érte. És megtúrnöd benne engem egy pár napig még.

Úgy-e, eljössz?! Eljössz! Ó, jössz, bizonyosan!

Nézd, nem bírok írni. Remeg minden tagom. És köhögök. Csak a címemet még.
Igy, jó nagy betűkkel, hogy el ne tévedsz, ha írsz.
Távíratot kérek! távíratot, azután tégedmagadat. De mindjárt! Mert rövid már az időm;
nagyon rövid.”

A levél elment s egy másik márcziusi napon ezüst tálczára téve vitték be valahová.
Odakint hópelyhek szállingóztak akkor, de odabent azért senki sem fázott. Vörös parázs villogott a márványkandallóban.
Mikor az asszony a kezébe vette a levelet, elsápadt; rögtön megösmerte az írást a borítékon.
Az előszobában erős férfihang hallatszott. Valaki jött.
A szegény felbontatlan levél abban a pillanatban beléröpült a kandallóba; egy kis láng lobbant fel belőle, élénk sárgán világított ki egy pár másodpercig, azután megint csak a vörös paraszak ördögszemei néztek a megriadt asszonyra.
Mire ő bejött, már minden elmúlt.
A sápadtság is, az ijedtség is.
A jegesmedvebőrrel leborított ottománon egy kaczagó sirály libbentette meg két fehér szárnyát. Az asszony két fehér karja volt az.

Két Tulipán.

Bojár magasrangú hivatalnok volt valamelyik minisztériumban. Immár közelebb valamivel az ötvenhez, mint a negyvenhez, elérte pályáján azt a fokot, a melyen bátran meg lehet állapodni. Még többre aligha lehetett kilátása s minthogy a nagyratörő ambíciók időszaka úgylis elsuhant már fölötte: megelégedett azzal, hogy tisztességesen elvégezze a dolgát, s aztán menekült a száraz, unalmas irodából, hogy a saját magáé lehessen egészen.

Az öregedő agglegények nyugalomvágyával igyekezett haza. Jó módban volt, csinos garçonlakást tartott, inasa volt, egyszóval semmi apró kényelme sem hiányzott otthon, a mi könnyűvé tehetné neki a hazakivánczozást. Valamelyik jobb vendéglőben szokott a hivatalos órák után ebédelni, azután sietett, hogy egy pár órácskát háborítatlan pihenésben töltsön a lakásán.

Most is így tett. Nyár volt, s igazán boldognak érezte magát, a mikor hűvös, bezsaluzott szobáiban levethette a kabátját s papucsot húzhatott. Éppen le akart heveredni, de a szeme megakadt egy névjegyen, a mely a látogatóknak szánt kis ezüst-tálczán fehérlett.

Megnézte s elolvasta. Ez a név volt rajta: *Tulipán Elemér*. Furcsa, mondta magában hangtalanul. Hogyan hívhatnak valakit Tulipánnak.

Becsöngette az inast s megkérdezte tőle, hogy került ide ez a névjegy. A ficzkó azt mondta, hogy egy fiatal úr járt itt délelőtt, azé. Még ma tiszteletét teszi újra.

Bojár végignyújtózott a török dívánon, de most nem tudta úgy olvasni a lapjait, mint máskor. Szórakozott volt. Az a névjegy nem akart az eszéből kimenni. Visszavítte a messze multba. Tizenöt vagy tán húsz esztendő előtti időkre emlékeztette, a mikor fiatal volt még és daliás; és tele volt a lelke költészettel, ömlengéssel, fékezhetetlenséggel. A mikor sok-sok nemes hévvel, de egyszersmind az erős, egészséges alkotás fizikai ösztöneivel is rohant bele az életbe és élt szenvedélyesen; néha érzelmesen, néha vadul, de mindenkor őszintén. Tarka ábrándoktól környezve folytonosan, a melyek megszólaltatták benne az ihletett hangokat s amelyek ideiglenesen költővé tették. Ezekben az édes, kissé erőszakos, kissé fantasztikus lelki dobzódásokban mindene volt akkor a szerelem.

A szerelem, a melyről szakadatlanul álmodott, s a melyet minden új álomképe után a valóságban is átélni igyekezett.

A szerelem, a melynek született tökéletes lovagja volt, nem érzékiségből, hanem rátermettsége folytán. Minden sor, a mit mint poéta leírt, égett és égetett. Versein a délővi szelek hőisége ömlött el. A nők, a kik olvasták, nem tudták többet elfeledni a nevét. Csakhogy nem az igazi nevét tudták.

Álnév alatt mondta el az ő rímes szerelmi vallomásait, a melyeket minden asszony egyaránt vehetett magára.

Ezekhez az örült, rohanóvérben megfürdetett, csengő-bongó versekhez csak valami exotikus, szokatlan, félig komoly, félig bolondos álnév illhetett. Valami, a miben sok szín, sok élénkség és sok szépség lakik. A mi hangulatokat tud kelteni s a mit könnyű megjegyezni. De a mi mégis azt sejttesse, hogy ez a „költő” nem veszi éppen túlságosan komolyan az Olympust, mert nem vágyik magaslataira. Megelégszik azzal, a mit a fölfelé vezető út kezdete kínál; azt is mind csak eszköznek nézi arra, hogy általa közelebb jusson a szív örömeihez. Hisz’ a lant legjobb fegyvere a diadalra vágyó szerelemnek.

A Bojár versei alatt ez az álnév volt: *Tulipán*.

A névjegy, a mit az imént a tálcán talált, eszébe juttatta poéta-korát. Azokat a kis vulkán-kitöréseket, a melyek egyetlen kötetkébe belefértek ugyan, de a melyek sok boldogságot szereztek volt neki. Akkor is, a mikor egyenkint megalkotta; akkor is, a mikor egy-egy asszonynak-leánynak a szívét megremegtette velök.

Milyen régen volt az. Szinte hajlandó rámondani az ember: „talán igaz sem volt”. - Dehogyan nem volt igaz!... Bojárt még most is elfogja a melanholia, ha azokra a szép és örökre elmúlt napokra gondol. A csudás, kedves, szerelmes asszonyokra, a kik mind más-más virághoz hasonlítottak, s csak abban voltak egyek, hogy egyet szerettek mind, a tüzes, fantasztikus versek költőjét: Tulipánt.

*

Egy pár óra is eltelhetett az emlékek közt való duskálásban. Egyszer csak jön be az inas és jelenti, hogy megint itt van az a fiatal úr.

Bojár maga sem tudta, miért olyan kíváncsi. Egy perczig se várakoztatta a vendéget.

Nem „fiatal úr” volt, a ki belépett, hanem egy szerfölkött tartózkodó, de azért nem félénk fiú. Egy gyöngéd, szép fiú, a ki éppúgy lehetett tizenöt, mint tizenhét esztendő. Arcza sima és fehér volt, mint egy leányé, de a termete már csinosan neki dalmahodott. Nagyon ártatlan volt egészben s szinte észre lehetett venni, hogy szeretné lesütni a szemét. A szeme különösen feltűnően szép volt. Méla, kék szempár, mint egy epedő asszonyé.

Bojárnak ez a szem tünt fel először is. Mialatt elmélyedt a nézésébe, úgy tetszett neki, hogy egy régi ösmerőse mosolyog rá belőle, búsan és szótlanul üdvözl.

Az elnémult poéta, a kinek majdnem két évtized óta már csak az akták elintézésére volt jó a tolla: keresgélni kezdett emlékezetében. Istenem, gondolta, hol láttam én már ezt a szomorú, szép szemet.

Végre is megszólította a szegény fiút, a kit erős nézése már-már zavarba hozott. Jó napot, öcsém, mi hozta ide hozzám?

A fiú összeszorította száját s egy pillanatig küzdött önmagával. Aztán akadozva szólott: Bocsásson meg, kérem, sohasem mertem volna... de a mamám küldött...

Elhallgatott, mintha fojtogatták volna.

Bojár közelebb lépett hozzá. Megszánta. Bátorító hangon kérdezte: a mamája? ki a mamája, kis öcsém?

- Bocsánatot kérek... még nem mondtam; az én mamám valaha jó ösmerőse volt a méltóságos urnak. Widdernének hívták.

Bojárnak megdobbant a szive. Widderné... Ah! egyike azoknak, a kik titokban sírva olvasták a verseit valaha. Ó, nem, nem egyike; ez volt valamennyi közt az egyetlen, a kit a bolondos poéta igazán szeretett, nagyon szeretett; ez a méla nézésű, fehér czukorból való asszony, ez az akácvirág, a ki üdén bár, mégis búsan virult; aki szerette szép fejét lehajtani, mint a hogy lekivánczik az akácvirág fürtje.

Kezet nyújtott a Widderné fiának. Sok melegséggel kezdte dorgálni: ej, mért nem mondtad mindjárt? hisz' a névjegyből semmit sem érthettem meg; nagyon tiszteltem az édes mamáját.

Tulipán Elemér láthatólag megkönnyebbült.

- Ó, ha még emlékszik rá, akkor bátran merek szólani.

- Úgy, úgy, kis druszám, csak bátran, férfiasan. Engem is Elemérnek hívnak. Hát mért küldte hozzám a mamája? Beszéljen.

A fiú fehér arcát pirosság öntötte el. Lesütötte a szemét.

- Azt mondta a mamám, hogy ha egyszer nagy bajba találok jutni, ha már semmiképpen sem tudok magamon segíteni, keressem meg akkor a méltóságos urat...

Elhallgatott, nem bírta folytatni. Bojár megsimogatta a fejét.

- Ne méltoságozz engem, szólíts csak bácsinak. Hát mi a bajod? hol van édes mamád?

A fiú elsápadt, remegett; könybe lábadt a szeme.

- Az édes mamám meghalt.

- Meghalt!...

Bojár úgy kiáltotta ezt, hogy a kis legény ijedten nézett rá. Az erős embert hirtelen megkapta az érzés. A régi, lázas szívű poéta lett megint. Megtelni érezte a lelkét azzal a szerelemmel, a mit csak a végső kényszerűség csittított el, sokkal azután, hogy meg kellett válnia attól az egyetlentől, a kié igazán volt a lelke. Mikor az asszony elköltözött innen, hogy kövesse az urát, a kit áthelyeztek messzire: ő egyedül maradt, árván és szárnyszegetten. Örökre elszakadtak egymástól. Akkor elnémult Tulipán, az örült poéta. És íme, most megtudja, hogy a méla asszony, a ki a fia szeméből néz rá, nincsen többé. Az akácvirág meghalt.

Minden erejét össze kellett szednie, hogy le ne boruljon, sírva. Majdhogy el nem harapta kínjában a nyelvét. Csak úgy némán mutatott helyet a fiúnak s maga is mellé ült. Idő telt bele, a míg annyit tudott mondani: beszélj öcsém, beszélj a mamádról.

*

Tulipán Elemér azután elmondta, a mit ő tudott. Hogy az apja még az ő születése előtt elhagyta az anyját. Miért: azt senkisémm tudhatja. Amikor meghalt az öreg Widder, ő még kicsike volt; aztán később, sokkal később, a mamája azt kívánta, hogy változtassa meg német nevét. Volt neki egy szép verses könyve, azt a könyvet úgy olvasgatta, mint az imádságot. „Tulipán” írta a sok szép verset. Mama tán tudta is, hogy ki az. Annak az emlékére kellett ő neki felvenni ezt a nevet.

Bojárra egy világ fájdalma szakadt, a míg a fiú töredékesen, néhol összefüggéstelenül is, elmondta, a mit ő, a feledés sánczai közé menekült, elridegült ember, a véletlen nélkül talán sohasem tudhatott volna meg.

- Bizony, mi sokat nyomorogtunk, mondta a legényke, azzal a megható közönnyel, a mit azoknál tapasztalunk, a kik hozzá vannak szokva a nélkülözésekhez. Azután így folytatta: szegény mama épen egy év előtt, a halálos ágyon mondta nekem, hogy ha nagy bajban leszek, jöjjenek ide; adott is egy pecsétes levelet, hogy adjam át azt akkor, de csak úgy, ha a méltóságos úr jó lesz hozzám.

- Ne méltoságozz engem, kis fiam, mondtam már. Hol van az a levél? kérdezte Bojár mohón.

Tulipán Elemér a zsebébe nyúlt s kivette a levelet. A pecsétek sértetlenül voltak rajta.

Bojár alig leküzdhető remegéssel bontotta fel.

Egy nagyon gyűrött, beszakadozott papírlap volt benne. Rajta fakó írás. Bojár csaknem felkiáltott, a mikor ráösmert. A saját írása volt. Olvasta, olvasta sietve:

Kötelezvény

ezer millió édes pusziról, a mivel Akácvirágnak tartozom s a mire ráadásul neki kínálom az életemet, minden csöpp véretem. Becsületszóra fogadom, hogy bármit kíván tőlem Akácvirág, minden parancs lesz nekem, a míg élek.

Tulipán.

Egy kis utóirat is volt ott, de azt már nem bírta olvasni Bojár. Előbb meg kellett a szemét törölnie. Elborította a köny, de már nem törődött vele. Nem bánta, ha látja is a fiú. Azután kibetűzte az utóiratot is; vékonyka, halvány betűk voltak: az Akác virág betűi. Félénk, remegő írás, szégyenkező gyónás, a mely a betűk picziségebe akart temetkezni. De még ott is pirulást, szemlesütést, zokogást sejtetett. Így hangzott:

A fiam születése miatt hagyott el az uram, nemsokára azután, hogy mi örökre elváltunk.
A fiamra ruházom át az ön kötelezvényét. Ön az egyetlen a világon, akinek joga van mihozzánk.

Az aláírás egészen elmosódott.

Bojár a könyein át rátekintett a fiúra, a ki már kezdte otthonosan érezni magát s egykedvűen nézte a falon függő vadászképeket.

Az a két szem!... hogy hasonlít az édes anyjához!... A termete, a homloka, a szája pedig...

A méltóságos poéta megrezzent. Egy festett arczképre esett a szeme, a mely ott volt vele szemközt. A saját gyermekkori arczképére. Szakasztott olyan ez a kölyök...

Csendesen magához húzta a kis Tulipán Elemért s megcsókolta.

- Itt maradsz, fiam, nálam maradsz, szólt kimondhatatlan gyöngédséggel, miközben úgy simogatta a fiú szőke fejét, mintha azt akarta volna kérdezni vele: édes mamácskád is így szokta volt, úgy-e?

Hazugságok.

Távírat jött este, hogy reggel érkezik. Hát reggel a férfi várta a vasútnál.

Langyos április volt; az ég fodros felhőkkel tarka, a föld száraz, de a nyár kellemetlen pora nélkül. A levegő oly tiszta, hogy a világ végéig lehetett látni benne.

Mikor az asszony a férfit megpillantotta, a nyakába ugrott, rácsimpaszkodott, elkezdte nyalni-falni. Sokan látták. A férfi adni akarta, hogy ő okos, és szelíden, de azért büszkén fejtette le magáról az asszony karját. Hízelgett neki, hogy szeretik s hogy sok ember irigyl.

Hisz' mindenkit irigyelnének az emberek, a kit egy szép nőcske így istenigazában megölelget.

Alig volt az asszonynyal valami; mindössze egy kis uti bőrönd, a mi befért a kocsiba. Ez feltűnt a férfinak.

- Még ma este vissza kell mennem, - mondta a nő, - a néni csak ezzel a feltétellel nyugodott bele, hogy eljöjjenek. Holnap már utazunk; igen, egyetlenem, már holnap.

Sóhajtott, de az arcza nem volt szomorú. Nyugodt, majdnem örvendő hangon mondta: Alig várom, hogy lássam Prágát.

Beültek együtt egy bérkocsiba s valami vendégfogadóba hajtottak. Útközben megszorongatták egymás kezét.

- Rossz asszony, rossz! - mormogta a férfi, oly régóta nem látott s most is csak iderebben, visszarebben...

- Te vagy rossz, duzzogott a nő, te, a ki eltudsz menni innen messzire, én nélkülem. Hisz' csak azért rohantam hozzád most, mert írtad, hogy olyan hosszú utra készülsz. Meghaltam volna, ha búcsu nélkül még el. Csúnya ember, hát engem itt hagysz; kényszerítesz rá, hogy hónapokra hozzá szegődjem a nénihez, a ki most fejébe vette, hogy ha Prágába megyünk, ott férjhez ad.

Kiváncsian, lopva nézett a férfira. Valami keveréke a félelemnek, meg a titkolt meglepedésnek volt a szavában. Ily hangon beszélnek azok az asszonyok, a kikről soha sem tudja az ember, hogy mikor mondanak színgizart és mikor csálnak kegyetlenül.

A férfi mosolygott. Olyan elbizakodott, vagy talán olyan ostoba volt, hogy tréfának, komédiának vette azt a tervet. Önhitt arczkifejezése világosan elárulta gondolatát. Szeretné látni azt a legényt, a ki komoly vetélytársa lehetne ő neki! Hogy megmutassa, mennyire nem tart Prágától, elég gyöngédtelen tudott lenni arra, hogy még csak ne is feleljen a fenyegetésre. Hanem e helyett saját magáról kezdett beszélni, mint minden önző ember, a ki azt tartja, hogy ő benne van a világ közepe.

- Bizony, én elmegyek: messzire megyek, az igaz; legalább félesztendeig leszek oda. Mielőtt végkép elcsöndesedem és nyárspolgárrá válok, szét akarok nézni a világon.

Hányiveti módra beszélt, de érezte, hogy néhány gyöngéd szót okvetetlenül illik mondania, hát hozzátette: csak magát sajnálom itt hagyni, lelkem.

A vendégfogadó annyira tele volt, hogy csak egy homályos, nagyon közepszerű szobát kaptak. Abban bizony nem lehetett öröm megtelepedni, kivált a mikor odakint olyan csudásan ragyogó tavaszi nap volt.

Majdnem egyszerre mondták: - „Menjünk ki valamerre!”

A míg az asszony feltette a kalapját s megigazgatta a fátyolát, a férfi szótlanul állott mellette. Egyszer csak, anélkül, hogy bármelyik is kezdte volna, kérte volna, elárulta volna, hogy várja, kívánja, akarja: egymás karjában voltak.

Ez ösztön. - Erről nem tehet senkisé. - Ez csak úgy jön a nélkül, hogy meg tudná valaki magyarázni. Talán a lelkek beszélgetnek ilyenkor; vagy egy hatodik érzék működik bennünk és rendelkezik velünk, a melynek nem tudunk ellentállni, a melyről azt sem sejtjük, hogy van, hogy tehát a hatalmába is kerülhetünk.

Az ilyen félig öntudatlan, félig akaratlan, magától jövő ölekezésben van a legnagyobb, legtisztább földi öröm. Mert ez őszinte; ez nem lehet csalfa, csinált, megtévesztésre való.

Ennek a két embernek ugyanegy pillanatban juthatott eszébe *minden*. Az a sok szerelem, az a sok eskü, az a sok köny! A találkozások édes izgalma, a régi csókok boldogságos íze, a válások fájdalma; a magány gyönyörű órái, a mikor egymás mellett ülve szótlanul: hideglelős borzongás járta át mindkettőjüket a szerelem legkisebb jeladására is.

Benső, mély gyönyör volt abban az egyetlen, hosszú csókban, a melylyel az emlékek nagy örömeiért akartak most hálásak lenni egymásnak. De azért egyik sem mondta. - „Tudod mit? ne menjünk mi innen sehova sem; maradjunk ebben a szegény kis zúgban és szeressük itt egymást! Hisz’ nincs a világon jobb hely minekünk, mint a hol magunkban lehetünk.”

Elementek.

Ki, a nagy város utcáira, a hol sohasem lehet tudni, hol találkozik az ember ismerősökkel, a kiket észre kell venni, a kik megzavarnak bennünket mindenben, de legjobban a szerelmünkben.

A férfi csak ment az asszony mellett és észre sem vette, hogyan keresnek így meg minden helyet, a hol valaha boldogok vagy boldogtalanok voltak; a hova valami emlék - édes, vagy szomorú - fűzhette őket.

Ilyen dologban a nők határtalanul finomabbak, mint a férfiak. Az asszony összegyűjti a lelkében minden napnak az eseményét; tudja a dátumokat: mikor mondták neki az első kedvességet; mikor lopták tőle az első csókot. Az asszony nem felejt el semmit sem abból, a mi valamikor boldogította; apróra tudja a pástorórák minden kis részletét és be tud számolni velök akármikor.

A férfi mindent meg akar kapni, meg akar enni egyszerre. A férfi telhetetlen és a legtöbbször kegyelet nélkül való. Azok a dolgok, a mik a nő szemébe könyeket csálnak, a férfit rendszerint hidegen hagyják. A férfi is elteszi az „ereklyét”, de egy pár év múlva már nem tudja, hogy melyik kitől való. A ki kivétel, még az sem veszi elő szívesen a mult apró bűneinek ezeket a bizonyítékait. Őrzi - eltemetve. A nő még azt a véres kést is mindennap megcsókolná, a melyikkel hűtlen szeretőjét agyonszúrta.

Igy csak nem telhetett a nap.

Beültek egy bérkocsiba. A szép kis nő elpirult és nedves szemmel nézett lovagjára. Ő mondta a kocsisnak: Czinkotára!

Czinkotára! A hová először, legelőször szöktek meg az egész világ elől. Ezért a kedves gondolatért csak megérdemelte azt a kézcsókot, a mit kapott. A férfi egészen ellágyult. Mennyire szeret! gondolta - és hiú henczegeccsel szidta magát a lelke mélyén: „Te mégis csak szívtelen ficzko vagy, barátom; el fogod hagyni ezt az angyalt s talán sohasem látod többet. Hisz’ utazásod csupán ürügy, hogy szabadulj ettől a hosszú és immár céltalan viszonytól. Sírn fog, sokat fog sínni szegényke, de jó az Isten, majd csak megvigasztalja ezt a kis bogarát is.”

S mialatt a kocsi végigrobogott a külső kerepesi-uton a vásárra jövő falusi szekerek mellett, a szép kicsi asszony is gondolkodott.

Azt hánytorgatta meg magában, hogy ez a szegény jó ember épen jókor indul arra a hosszú utra. Mire visszakerül, már réges-régen túl lesznek mindenen, a megváltozhatatlanba aztán majd csak belenyugszik. Addig is felejt-felejt apránként. - Elszokik! - igen ez a legtalálóbb kifejezés.

Mindent meg lehet szokni; mindenről el lehet szokni. Ha két szerelmes ember nem látja egymást egy hétig, az borzasztó; de ha nem látja egymást egy évig, azt ki lehet állani. Azontúl még könnyebben. Ha egy asszonynak, a ki másba szerelmes, kérője van, makacs kérője, a ki folyvást remél és ezzel a tolakodó szívóssággal kétségbeejt: az rettenetes. De ha a szerelmes asszony kezd elszokni a szerelme tárgyától és kezd megszokni az örülten kitartó, lemondásra nem bírható kérőt, akkor az a kérő már nem olyan rettenetes többet.

Az asszonynak, ott, a robogó kocsiban, megint kedve jött a kegyetlenkedésre. Ebben hasonlít a nő a macskához: mindenkor sima, jámbor, kezes, dörgölődő, de azért mindenkor kész a karmolásra.

- Ha csakugyan férjhez adna a néni, mit csinálnál?

A férfi, biz' Isten, nem bánta volna azt, de csak úgy, ha véres könnyeket sírna ő utána, úgy lépne oltár elé mással.

Ez a férfiak buta hiúsága. Ennek az arczán is meglátszott, hogy bántja még a feltevés is, a lehetőség is, hogy *őt* valaki csak úgy könnyedén el tudja hagyni.

Az asszony félreértette. Azt hitte, hogy az igazi Otelló villámai cikáznak a kedvese szemében s bűnös lelkiösmerete olyasmit súgott neki, hogy reszketni van oka.

- Na nem, nem! - békítette a férfit s végigsimogatta a karját.

Már csalták egymást, de mindkettőjükben volt még hatalma a gyöngéd indulatoknak. A világért sem sejtették volna, hogy a mai nappal lezáródik az egész mult mögöttök és hogy holnaptól kezdve már nem keresik többet egymást sehol.

Igen! A kornevilli márkiéhoz hasonlatos világotjáró ut igazán csak tisztességes ok a hosszú-hosszú időre szóló búcsura. És a mi Prágát illeti, már elvégzett dolog volt, hogy mihelyt az asszony odaérkezik, mindjárt megtartja az eljegyzést azzal a makacs, szívós kérővel, a kapitánnyal. Ez az asszony ni, a ki most Czinkotára megy a kedvesével! Így szakítanak egymással a világban forgott, művelt emberek.

*

A „czinkotai nagy itcze” környéke nagyon csöndes, üres, elhagyott ilyenkor áprilisban. A nyári korcsma bezárva, ablaktáblái behajtva, kéménye nem füstöl, a gyalult faasztalok nincsenek kiállítva az akáczfák alá, az akáczfák nem lombosak. De a fű zöld már a néma hajlék körül s a ház előtt a tisztás terület porában verebek fürdenek.

Karonfogva járták körül a korcsmát s a kicsi asszony igazán könyezett. Azután hamar kitepte magát a férfi karjából és futott a gyöpre, a pusztá földekre és mintha nagyon-nagyon elfáradt volna már, leült a napsütött pázsitra, letette a kalapját, a fátyolát és nézte az eget, a fodros felhőket, a benne úszó sok fehér ködfolttal; csak egyes-egyedül arra a férfira nem nézett, a ki vele volt, a ki mellette hencsergett és egy rosszul égő szivart szipákolt.

Egy kis libapásztorleány terelgette arra a libuskáit. A mohos hátú, sárgahasú apróság lassan tipegett előre a cseperedő fű közt; a topázzsinű pelyhek közé befurakodott a tavaszi szél s felborítgatta a gyöngé lábön álló éhletesen kis jószágokat, a melyek között sziszegve, a nyakát nyújtogatva lépdelt egy hófehér anyalúd.

Az asszony elfelejtette az álmodozást és örvendő tapsolt.

- Jaj, be gyönyörű kis jószágok! hozzon ide egyet, biztatta a férfit.

Az feltápáskodott s indult, hogy ő most kis libát fog. De a vén lúd sem vette tréfára a dolgot, neki szaladt az úr bugyogójának s szárnyverdesve, dühösen selypítve kapkodott hozzá a csőrével. A lovag sarkon fordult s vad rohanással menekült üldözője elől. Fújva és hangosan kacagva, nagy kerülővel tért vissza barátnőjéhez, a ki nem minden komolyság nélkül vágta a szemébe: gyáva! jaj de gyáva!

S magában azt gondolta: „A kapitány egy tekintetével összetörné!”

Már becsmérelte is azt, a kit valaha szeretett.

Ah, érezte, bizonyosan tudta, hogy már nem szereti; de fájt neki végkép megsemmisülve látni a multat. Ez a tiszta, remek tavaszi nap nem volt arra való, hogy éppen most temesse el azt a sok boldogságot, a mi kialvó szerelméhez fűződött volt. Szerette volna még szeretni ezt az embert, a kinek sokáig rabja volt, a kitől semmit sem tudott megtagadni; egy belső szomorú hang azt sugdosta neki, hogy nem így van jól, a hogy van s hogy ennek a mai kirándulásnak nem válást kellene jelentenie, hanem a régi ragaszkodás megszilárdulását. Talán ha a férfi gyöngéd és szerelmes lett volna, mint annyiszor máskor; ha udvarolt volna neki s körülvette volna a régi kedveskedésekkel, bizalmas hízelgésekkel; ha ismételte volna, hogy nagyon boldog s ha kétségtelen jogaira hivatkozva, akár könyörgéssel, akár erőszakkal, vagy ha mindjárt tolakodva is, de követelte volna azokat az édességeket, a mikért valaha élt-halt: akkor talán könyekben úszva hallgatta volna meg újra; és mély gyűlölettel a kapitány iránt, bevallott volna mindent, az igazi veszélyt, azt, hogy örökre elválni készült, de most megtért örökre; nem mozdul innen többet; és nem ereszti sehova azt, a kit annyira megsértett s a kit ezerszeres odaadással akar most mindenkorra kibékíteni...

De a férfi egy szót sem szólott, a mi azt mutatta volna, hogy jól esik neki ez a csendes együttlét; s hogy kedves emlékek támadnak fel itt benne. Még a tökéletes mély hallgatásnál is rosszabbat tett, azt mondta, hogy ő éhes. Hát elmentek enni a falusi korcsmába, a hol csak rántottát meg szalámit lehetett kapni s egy piszkos asztal mellé kellett letelepedniök.

Az asszony titokban ásított, a férfi pedig titokban megnézegette az óráját. Pedig még kora délután volt s a vonat csak estefelé indult.

Az unalom tökéletesen elbágyasztotta őket. Mind a kettő sokat adott volna, ha már este van. De mindkettő úgy akarta viselni magát, mintha élete legsikerültebb napjának a mait tartaná. Hadd legyen boldog az a másik.

Egyenest a vasúthoz hajtottak; az asszony kis utiböröndjéért is onnan küldött be a férfi egy hordárt a vendéglőbe. Még azt az egy órát sem kívánták már négy szemközt tölteni, a mi az indulás előtt, a végleges elszakadás előtt, még az övük lehetett volna.

Mikor a vonat indult, mosolyogva integettek csókot egymásnak. A férfi kint maradt a perronon, a míg csak azt gondolhatta, hogy talán visszanéz az asszony. Az asszony egy kis csipkekendőt tartott ki az ablakon s meg-meglobogtatta, de bizony nem nézett ki.

Gépiesen mozgott a keze a kendővel s az alatt vidám beszélgetést kezdett egy ösmerőseivel, a ki véletlenül ugyanabba a kocsiszakaszbba szállt be.

Sánczok között.

- Hát csakugyan nem jössz? lásd, már a harmadik stafétát küldik értünk lóhalálában, hogy ugyan gyerünk már, mert addig nem akarják a tánczot elkezdni.

- Nem, nem!... megígértem az uracskámnak, hogy sehová sem megyek; kikaparná a szememet, ha megtudná, hogy még tánczoltam is. Nem elég, hogy itt vagyok, messzire tőle? Az kéne még, hogy Péter is Pál is ölelgessen.

A nagyvárosi dámácska felbigyesztette a szája szögletét, úgy tiltakozott. Majd olvasok mondta, hisz úgylis hazajönnek nemsokára.

Kora tavasz volt; langyos, esőre hajló idő, feneketlen sár mindenütt. A faluban a szomszédos utcákba se lehetett gyalog eljutni, hát még innen, a bagáti dombról, a hol a Szamosy Zsigmond nemesi kúriája vala. Még poros nyáron is megtartott tíz perczet, a míg az ember a dombról a faluig sétált; most ugyanannyi idő kellett a két jukker-lónak, hogy átvontassa a sártengeren a nagy uti batárt.

A két gyerek már régóta ott csücsült szemközt a hátulsó üléssel; egyre mondogatták: gyerünk már, induljunk már. A mamájok szelíd mosolylyal foglalta el a maga helyét, az áldott asszony egyebet sem tett világéletében, mint némán kereste kedvöket azoknak, a kik hozzátartoztak. Utóljára felkapaszkodott Szamosy Zsigmond is és odakiáltott a kocsisnak: hát akkor hajts!

Mérges volt, azért sietett úgy, pedig régi dolog, hogy a nagy sietségen nincsen áldás. Most is bebizonyúlt. Alig rántották meg a lovak a batárt, eszébe jutott valami s kézzel-lábbal hadonászott: - Hahó! hó!... Terka te - majd elfelejtettem - ha már erőnek erejével itthon maradsz, legalább jól zárj be mindent; mostanában egy pár kellemetlenség volt a környéken, nem árt, ha óvatos az ember. Itt ugyan mindig talpon van valaki, de még se kell abban bizakodnunk. Gyű te!

Ha kezdetben is így argumentált volna az öreg úr, talán meggondolta volna a menyecske, hogy ne menjen-e velök; de már megkapták a nagy lovak a batárt s úgy kiröpítették az udvarból, mintha tüzet abrakoló sárkányok lettek volna. Késő volt utánok szaladni.

A mint a batár lámpása eltűnt a kapun túl; a ház körül egyszerre sötét lett. A szemnek hozzá kellett szokni ehhez a sűrű homályhoz, mielőtt valamit megkülönböztetett. Hold nem sütött s a derengés gyöngébb volt, semhogy eloszlathatta volna a késő est sötétjét. Az udvar mélyében sejteni lehetett ugyan a gazdasági épületek körvonalait, de egy hang, egy mukkanás nem sok, annyi sem jött onnan. Az ódon épület bolthajtásos folyosójának a végén egy világosabb folt jelezte azt a pontot, a hol már elfogyott az épület s kezdődött az ür.

Egy kis légvonat támadt, az volt minden mozgás ebben az elhagyatottságban. A hűvös sóhajtó szellőcske, mintha a lakásból jött volna. Bizonyosan nyitva van ajtóablak; azt jó lesz hamarosan bezárni, hogy be ne jöhessen idegen ember.

A fiatal asszony tapogatózva s mi tűréstagadás - szorongva ment végig a folyosón. Beszólt a konyhába: - Julcsa! Boriska! magok itt vannak?

Senki sem felelt. Hanem egy czicza láttatlanul odadörgölődött a bokájához. Attól úgy megijedt, hogy felsikoltott. Már is tele volt félelemmel, megmagyarázhatatlan, oktalan rettegéssel. Az idegességre hajló nő mind ilyen, ha magára marad.

Eszerint hát mindenki elment hazúlról, még a cselédség is. Lakodalmaznak, tánczolnak. Nem tudják, hogy valaki itthon van. S most ez a komor, kongó épület egészen ő rá nehezedik. Úgy bolyonghat benne, mint a lovagvárok kísértetei a penészes, dohos kazamatákban.

Nem jó rágondolni a kísértetekre. Megborzadt s dobogó szívvel futott vissza. Eltévedt az egyenes folyosón, alig találta meg az ajtaját.

Hamar besurrant rajta s teljes erővel maga után rántotta a nehéz, sarkaiban csikorgó vastáblát; mohó gyorsasággal fordította meg a zárban a kulcsot s a vaspántokat keresztbe fektette az erős horgokra. Azután besietett a szobába s azt is gondosan bezárta. Még csak az ablak volt hátra, azt kétujjnyi széles vasrudak védték; nem is rács volt már, hanem erősítés. A bibliai Sámsonnak is dolgot adott volna, hogy kifeszegesse.

Igazi sánczok közt volt; most már csak megnyugodhatott.

És mégis roppant rossz érzések gyötörték. A nagy város pihenése, a mihez ő szokott, sohasem ilyen síri módon csöndes. Itt ha egy egér átfutna a szobán, olyan arányu dübörgést keltene, mintha Budapesten, a kerepesi-uton végigvágatna egy huszárhadnagy.

Aztán ki tudja, milyen rejtelmek, titkai, szellemei vannak az ilyen ócska, ősi épületeknek? Minden szoba beválnék teremnek; se fűtés, se világítás nem hat el egyik végétől a másikig. Ha az ember a kerekasztal mellett olvasgat s valami recszenésre hirtelen feltekint: a sarokban terpeszkedő, szúrágta, molyette karosszékekből mintha abban a perczen tűnnék el egy-egy árnyék, a ki az imént benne pihent.

Minden darab bútorhoz a messze mult emlékei fűződnek itt; abban a természetes almáriomban egyik Szamosyné a másik után őrizgette a kelengyéjét; az a sok őssasszony tán el is szokott ide látogatni a magányos éj csöndjében, hogy kitapasztalja: van-e az unokája olyan házias, olyan hűséges, mint ő volt.

Milyen óriás zöld kályha! milyen fényesek az oldalbordái, a melyeken mindenféle jeleneteket látni; vadászatot, szánkázást, tánczoló katonát, furulyázó juhászt, a mit nagy mesterséggel égettek ki a cserepen valaha. Most már csak olyan ez a kályha is, mint a múmia, a kit kegyeletből őriz az utókor...

Százfelé terelte az esztét, de csak nem tudott igazán elmélyedni a gondolataiba. Inkább töprengés volt az, mint gondolkodás. Hogy hátha most rablók találnak ide betörni; vagy kigyúl a ház; vagy ő itt szívgörcsöt kap, összeroskad s minden segítség nélkül meghal? Az ösmeretlen veszélytől való rettegés szállotta meg; még azt sem tudta, hol, merre jár az a bakter vagy kicsoda, a kinek ügyelnie kellene a házra; hátha az is csak olyan betyár, mint a kikkel szembe kellene szállania? Talán végül még az fog rátörni; ki tudja, hol, ki tudja, mi módon? Be lehet ide jutni a kéményen át is, meg a kályhán keresztül. - Jaj, ha ezt az ő édes ura tudná!...

Mintha megzörgették volna az ablakot.

Majd összeesett ijedtében; elszorult szívvel, akadozva kérdezte: ki az?

Nagyon halkan szólott, arra bizony senki sem felelhetett. Hanem az ablakot még erősebben verte meg valaki.

A falhoz lapult s a bútorokkal igyekezett fedezni magát, úgy lopakodott az ablak felé; egy kicsit félrehúzta a függönyt s kinézett.

Egy legény állt ott. Suba volt a vállán, pörge kalap a fején; a kalap mellett vagy bokréta, vagy toll, azt már nem igen lehetett látni.

Az asszony megkönnyebbült. A kertészünk, mondta magában. De már olyan izgatott volt, hogy a csöpp enyhülés után még jobban megriadt. Mit akarhat ez itt?

Kinyitotta az ablakot, hisz' ott volt azontúl a vasrács.

- Jó estét, Pista! nincs tán valami baj?

A legény akadozott.

- Nincs baj... csak azt akartam mondani, hogy ne tessék félni, mer' én vagyok itt.

Mintha ebben az én-ben az lett volna, hogy: itt van a te védőd, hűséges oltalmazód, aki kerékbe töreti magát előbb, négyfelé vágatja magát inkább, semhogy teneked egy hajadszála meggörbüljön.

A lámpafény megvilágította. Elszánt, férfiasan szép arcán csakugyan ott volt az a fanatikus vonás, a mely az önfeláldozó szelídségnek, meg az erőszakos vadságnak a keveredéséből származik.

Az asszony csak gondolta, nem mondta: „No lám!”

De azután fennhangon hozzátette: - Köszönöm Pista, örülök... örülök...! Nem tudta folytatni. Nagyon zavarta, hogy milyen mohón falja a tekintetével az a paraszt fiú. Eszébe jutott, hogy amióta itt van, minden áldott nap bokréta várja korán reggel s hogy akárhányszor kiment a kertbe, a rózsatelepre, mindig választott neki ott ez a legény egy pár gyönyörű rózsát. Pedig nem nagyon szerette elfogadni tőle, mert tudta, hogy embert is ölt már az a bimbót kínáló kéz.

Már besugták neki a cselédek, onnan került a pletyka.

Valami asszonydologért agyonvert egy gazdát. Esztendőkre ítélték, de az öreg Szamosy a királyig ment érte; addig-addig, hogy vagy két év alatt kijárta számára a kegyelmet. A miatt sok mindent beszélnek a faluban, hogy nem is olyan jött-ment ez a Pista; hogy nagy familiából kell neki lennie, csak hogy így meg úgy, se apja, se anyja nem akar tudni róla.

A legény pödörített egyet a bajúszán s alázatosan is, követelőzve is azt mondta:

- Ha beeresztene a ténsasszonyka, oda feküdném a küszöbére, akkor oszt' semmiféle istenteremtése azon keresztül nem menne.

Az asszony elpirult s beleharapott az ajkába. Hamarosan elimádkozott magában egy Miatyánkot, azzal adott hálát az Istennek, hogy itt van ez a vasrács meg ez a vasajtó. De azért mégis félt. Nem tudta, mit mondjon, hogy meg ne bántsa ezt a pusztai farkast, a ki most melléje szegődött házörzőnek.

De hogy is gondolt ilyet ez a bácsi!... Épp' ezt hagyja itthon, a kiről nem tudni, hogy mikor tör ki belőle a gonosz!

Azt gondolta, hogy legjobb, ha másra tereli a beszélgetést.

- Maga itt a legvitézebb, úgy-e? azért bízták magára a házat.

Asszonyész furfangjával hízelgett neki, hogy szelidítse.

- Nem biz' a, ténsasszonykám; Gyuri volt kirendelve, a hetes; hanem meghallottam, hogy *valaki* itt maradt, hát mondok, inkább ügyelek én a féltős jószágra; hadd menjen csak Gyuri a lakziba.

Ez nem volt görögül; ezt meg kellett érteni. Irult-pirult a menyecske magában, de ki tehet róla, hogy asszony volt, hiú volt, tetszett neki, hogy itt a sánczok mögött bátran hallgathatja ennek a szegény legénynek a vallomását.

Ha ezt az édes ura tudná!

Isten őrizz attól! megborzadt, ha rágondolt. Láttá maga előtt ezt a gyönyörű szál embert, a ki már megmutatta, hogy kicsoda, ha megharagítják, s remegni kezdett - az uráért.

Pedig nincs annál lealázóbb, megszegényítőbb a férfira, mintha egy másik férfi erejétől féltik.

És nincs annál nagyobb meghódolás, elismerés a férfi számára, mintha egy asszony nem meri vele szembe állítani azt, a kit szeret, a kire támaszkodik s a kinek a vereségétől tart.

De hát *olyan* férfi volt ez? Hisz' ez csak egy parasztlegény volt, a kinek már vér tapadt egyszer a kezéhez.

Igen, de ha ez most ki akarná ásni a ház falát; meg is tudná tenni. Ha ki akarná szakgatni ezt az erős rostélyt, sikerülne neki. S mi történnék akkor?

Szinte száguldott a képzelődése; semmit sem tartott e perczben lehetetlennek, a mit ez a legény elérni akar. Nevetségesnek tartotta, hogy reszket és mégis reszketett. Az a kiderült titok, hogy ez a bicskás bele bolondult, egészen elfogulttá tette. Nem tudott szigorú lenni hozzá, de nem is mert. Szép szóval kérte: menjen most már, Pista, késő van, megjönnek.

A legény lehorgasztotta a fejét.

- Jó, jó! legalább hát adja ide egyszer a kis kezét, - dörmögte megadással.

Még csak nem is gondolkodott, menten kinyújtotta az ablakon a kezét.

Csak akkor riadt meg, amikor a forró, erős, vad csókokat érezte mindenütt, a hol a kabátkája ujjából kilátszott mezítelen karja. Fájtak ezek a kiméletlen, erőszakos csókok, de azért egy sem esett rosszul.

Ki tudja, meddig tűrte volna, ha a kapunál erős kutyaugatás nem támad.

Arra elugrott az ablaktól a legény s tántorogva, botolva, mámorosan sietett ki az utra. Az éjjeli látogató nem várta be, elillant előle. Visszatért hát megint az ablakhoz, de már be volt zárva, még a lámpa sem égett a szobában.

Hát csak úgy az üvegen át kiáltotta be: „Ne féljen, ténsasszonykám, úgy vigyázok rá, mint a szemem világára!”

Tompán, fájdalmasan hangzott a szava, mint a messziről jött búcsu.

Mikor az asszony, kis vártatva, újból kitekintett a fehér függöny mögül: nem látott mást, mint egy-két foszló felhőt az égen, meg egy pár csupasz bokrot a domboldalon.

Üres és kihalt volt a környék s csak a kint játszadozó tavaszi szél halk kaczagását lehetett behallani az ősi hajlék sánczai közé.

Terike és Bandi
később:
Teréz és András.

I.

(Terike húsz éves, Bandi harminczöt. Három év óta boldog házastársak. Terike édes, naiv asszonyka, csupa szendesség, csupa szerelem; Bandi elbizakodott bonvivan, a ki ahhoz volt szokva valaha, hogy Bandikámnak szólitgassák. Most már kissé kopasz és fáradt. Ebben a pillanatban cigarettázik s roppant kényelmesen hencsereg az ebédlő széles dívánján. Terike a háttérben áll és duzzog; lopva néz az urára, zsebkendőjét néha a szeméhez emeli. Végre is ő az, a ki megtöri a csendet.)

*

- Bandikám!

A díván fölött kacskaringós füstgyűrű száll el s vontatott, kelletlen hang kérdezi: - tessék?

- Bandikám, lelkem, szólj már hozzám; lásd, milyen kegyetlen tudsz lenni; az embernek megszakad a szive...

Hallani a szegény kis jószág hangjából, hogy nagyon közel áll a síráshoz. A díván fölött újabb füstgyűrűk keletkeznek.

- Hál' Istennek! - dünynyög a vontatott hang - még eltörik a mécses.

- Igen! Ki töri el?... illik így bánni egy jó feleséggel?... Bandikám, lelkem, az Istenre kérek, tedd meg a nyugalmamért, ne menj el többet ahhoz az asszonyhoz.

A díván közelében hosszú, mélységes csend.

- Bandikám, nem felelsz?... Hisz' nem kérek én tőled valami nagy dolgot;... mindig azt mondd, hogy szeretsz, - úgy-e, nagyon szeretsz? - hát látod, ennyit csak megethetnél nekem.

A dívánhoz siet s bánatos szép arczát az ura mellére hajtja.

- Nem bírom nézni, hogy az a szemtelen erőnek-erejével el akar venni tőlem; óh, Bandi, az az asszony még elszakít bennünket egymástól s akkor én meghalok.

Bandi úr azzal leplezgeti türelmetlenségét, hogy nagyokat ásít.

- Ugyan, szívem, minden asszonyra ugyanezt mondd te.

- Persze, hogy ezt mondom, ha okot adsz rá; ha úgy udvarolsz neki, hogy a bőr is lemegy a könnyöködről!

- Terike, nehéz vagy.

Fel akar emelkedni s eközben eltaszítja a feleségét, de mikor látja, hogy a szomorú asszonyka szemét elborítja a könny: feltámad benne a jobb érzés, elkezd az arczát czírógatni s magához vonja.

- Na, lelkem, na... nem szabad... Nem szabad többet pityeregni, csicsija - babája, csitt!

De Terike már csordultig van a bánkódással, sehogysem tud magán uralkodni. Szepegve mondja:

- Bandikám, meg... ha... halok! (Összeteszi a kezét.) Kérlek... könyörgök... hadd el azt a förtelmes teremtet!

Bandi tréfával próbálja elütni a dolgot. Mosolyog.

- Te, - nem is olyan nagyon förtelmes az.

- Épp' az az én bajom; bár az lenne... bűbájjal vert meg téged, drágám.

Bandi most már idegeskedik.

- Jaj czicza, de kiállhatatlan vagy ma megint! Napról-napra ez az unalmas téma!... Agyon-zaklatsz örökös féltéssel. Hát már ne is szólhassak idegen asszonyhoz? hát a szeszélyeid miatt minden ösmeretségemről lemondjak már?

- Csak az asszonyokról, édes!

- Eh!

- Hát neked jobb az, ha mártírkínokat szenved a feleséged? (Hirtelen kitörő indulattal.) Amért lépten-nyomon csalogod!

- Terka!

- Igen, csalogod... *csalogod!*

Még toppantott is hozzá. Bandi úr méltóságos kifejezést erőltet az arczára.

- Erre nem felelek. A magamfajta gentleman felül áll az efféle gyanúkon. S végre is, nem tagadhatom meg az egész multamat, hogy most egyszerre nyárspolgár legyek.

- Ó, csak arról a te gyönyörűséges multadról hallgass! Ha úgy ösmertelek volna, mint ma, sohasem mentem volna hozzád... (Ellágyul.) Ne, édes Bandikám, ne haragudjál rám, hisz' egész bolond vagyok... annyira szeretlek.

- Hát én vajjon miért vettelek el?

A naiv asszonynak ennyi épen elég, hogy olvadni kezdjen a boldogságtól.

- Édes, egyetlen Bandim!

- Csakhogy magad is belátod.

- De hát akkor mért nem vagy hű hozzám?

- Ugyan, már hogyan lennék? de nagy dolgot csinálsz egy pár levélkéből, a mi sohasem volt komoly.

- Bandi, *így* görbülj meg?

- Na, persze!

Nehéz lenne meghatározni, hogy ijedt tiltakozás vagy őszinte helybenhagyás volt-e ebben a felkiáltásban.

- Akkor csókolj meg, uracskám.

Forrón ölelkeztek. Végre a férj öntelt büszkeséggel kérdezte a szelid asszonyt:

- Enyém vagy, cukkerli?

- A magáé, édes, csak ne menjen el tőlem.

Könyörgés, kaczérság, vágy, ígéret és megvesztegetés volt ebben a pár szóban, de Bandi urat mindezek mellett épp' arra emlékeztette, hogy valami útja van.

- Pedig muszáj, lelkem.

Az asszony ijedten kapaszkodott belé.

- Bandi! te *oda* mégy...

- Hm! hát aztán?

- Kérlek, azt meg ne próbáld!

Inkább követelve, mint kérve mondta. A feleség joga szólott a hangjából.

- Még fenyegetsz? Jó! Most már azért is elmegyek. Oda, a hova nekem tetszik. Szokd meg, hogy kötelességed megbízni bennem s hogy én senkinek, még neked sem tartozom számadással.

Felkapta a kalapját s elindult.

Egy vészkiáltás hangzott a szobában:

- Bandi!

A férj egy pillanatra megállott, de az álszégyen nagyobb volt benne, mint a józan ész. Független akart lenni s csakugyan elment.

A szegény fiatal asszony sápadtan nézett az ajtóra, a mely az ura mögött becsukódott. Hosszú idő múlva megdörzsölgette a homlokát, mint a ki mély álomból ébred s hittelenében nem tudja, hogy hol van.

II.

- *Tizenöt év múlva.* -

(Teréz a tükör előtt áll s toiletteje részleteit egészíti ki. Hatalmas, erős, ugynevezett junói asszony már, Balzac hősnőinek a korában. Telt nyakán a gyöngéden ráhullatott rizsponon is áttetszenek finom kék erei; ezzel a termettel - azt hinné az ember - egy világnak válhatnék ősanyjává, pedig sohasem volt gyermek a háznál. - A szomszédszoba ajtaja nyitva, épp a dívánra látni, ott ül András; sovány, ránczos kezével sajgatja, dörzsölgeti köszvényes lábaszárát. Tökéletesen kopasz s rendetlen szakállal erősen összevegyült. Pipázik s kellemetlenül krákog mellette. Sandán nézi a készülődő asszonyt.)

*

- Teréz!

- Akarsz valamint, András?

- Hova készülsz megint? Mindennap elbarangolsz.

- Megyek, fiam, Pigeynéhez, zsúr van ott ma s még tegnap megigértem...

- Hát tegnap is találkoztál vele?

- Igen, az utcán - véletlenül.

Teréz a frou-frouját süti s ezalatt jó ideig csend van.

- Teréz, én nem szeretem azokat a Pigeyéket; nagyon sok mindenféle ember jár hozzájuk; tudom, hogy az a - hogy is hívják - „von Brixen” kapitány mindennapos náluk.

- Nos?... a kapitány nagyon kedves ember. Egy katonatisztre csak nem akarod ráfogni, hogy nem elég gentleman?

- Azt épen nem mondom. De lásd, Teréz, - szeretném, ha félre nem értenél, - az ilyen jött-ment katona-ember, a ki ma itt, holnap ott... tudod, ennek mindegy ám, akárki legyen az a nő, a ki az útjába vetődik...

Az öltözőből csengő, erős kaczagás hallatszik.

- András! András! még megérem, hogy féltékenykedel. Rossz jel, öregem; vénülünk, erősen vénülünk!

A pipaszárban volt-e hiba, vagy a dohány volt keserű: András ledobja a pipát, összeszorítja a fogát s dühösen húzgál végig lábszárain mind a két kezével. Félhangon dörög hozzá: - „ezt nem lehet kiállani!” - De az asszonynak felséges füle van, meghallja.

- Mit nem állsz ki, fiam?

- Eh!

- Megint a köszvény, úgy-e? - Na, ha hazajövök, majd én kenetetlek meg.

- Hátha én is veled mennék, Teréz?

- De 'iszen nem tarthatsz velem lépést. Különben, ha meg akarnál kocsikáztatni, isten neki.

- Itthon maradok, Teréz.

- Okosabb is.

A dívánról látni, hogyan kapcsolódik egy ujdonatuj feszes selyemfűző az asszony dereka köré. Attól, a mi a fűző fölött látszik, elmulnak egy kicsit az András fájásai; felkel a dívánról és a mennyre lehet, egyenes testtartással tipeg be a feleségéhez. Fiatalabbnak szeretne látszani, mint a milyen.

Teréz érzi, hogy gömbölyű vállát egy forró ajk érinti meg. Egy kapocs nem jó helyen van a fűzőn, azzal több a baj; csak úgy félvállról szól az urára a remek asszony:

- Hagyj békét most, fiam.

András két istennőt is láthat egyszerre; az egyik a tükröből fehérlik ki; annak a felséges eleje, ragyogó szeme, párnás arcza, mind őt bolondítja.

- Teréz!

- Tessék?

- Nem maradnál ma itthon?... Nem vagyok nagyon jól, aztán...

Az asszony abbanhagyja az öltözködést, szemközt fordul Andrással és hamisan mosolyog.

- Aztán?... A ki beteg, tartson diétát és mindenekelőtt hagyjon békét a női vállaknak. - Kedves férjem-uram, szorítson egyet a fűzőmön.

András az ajkába harap. Bántja, hogy a veséjébe láttak s hogy közönyét bizonyítsa, szolgálatkészen segít az asszonynak.

- Mikor jössz haza, Teréz?

- Attól függ, fiam, hogy hogyan mulatok. Ha késném, se aggódjál, majd haza kísérnek.

- Von Brixen - úgy-e?

- Vagy ő, vagy más.

Pokoli csend van megint.

Andrást újra erősen kínozza a köszvény, fájdalmában és dühében ordítani szeretne, de attól fél, hogy megint hallani fogja az asszonytól: vénülünk öregem, vénülünk.

Pedig az igazság az, hogy Teréz még sosem volt ilyen igazán gyönyörű. Némely asszonyt csak a teljes érettség tud egészen kifejleszteni. Ki gondolta volna a húsz éves filigrán jószágról, hogy ilyen tüzes kelyhévé válhasson valaha minden bódító vágynak?!

- Az az átkozott nagy szabadság! - dünynyög András, miközben a pipáját felszedvegeti a földről. - Ha egy-két gyermek lenne, nem járna az esze mindig a bolondságon.

Nemsokára beállít Teréz. Nagyon csinos, minden úgy áll rajta, mintha egyenesen úgy termett volna a számára. Legalább hét-nyolcz évet tagadhatna le a korából; senki sem mondaná, hogy van már harmincz éves. András valósággal apja lehetne. Ötvennél jóval többet mutat. Valami szakadatlan nagy gond, titkolt töprengés vénítheti így.

- András, kérlek, vigyázz a házra. Uj cselédünk van s az ember nem tudhatja, kiben mi lakik.

- Nem tudhatja, - ismétli András magában és összeszorítja az öklét.

- Isten áldjon meg, fiam, búcsúzik tőle az asszony s oda tartja neki a képét.

Ő maga meg sem csókolja már ezt a töpörödött embert, csak éppen túri, hogy vén ura megérintse arcát a szájával.

Amikor kimegy, Andrást újra előnti a vak düh; egy pillanatig arra gondol, hogy lekapja a puskaállványról a revolvert, utána szalad a feleségének s lelövi a lépcsőn. De belecsap megint az istentelen fájás a térdébe s összezsugorítja, összekapja a nyomorúságos embert.

Odavánszorog a dívánhoz s nyögve ereszkedik le rá.

A régi arckép.

Egy társaságban töltött éj után, hajnal felé fáradtan és meglehetősen unalmas hangulatban érkezett haza Beregh Jenő.

Haza, a hova épp oly kevésbé vonzotta valami, mint bárhová ebben az őneki közönyös világban. Az agglegények garçon-lakása nem igen szokott egyéb is lenni olyan pihenőhelynél, a melyből az oázis minden jellege teljesen hiányzik. Még a hol bizonyos jelek arra mutatnak is, hogy eközt a négy fal közt nem ösmeretlen a szenvedély: inkább forró, perzselő órákat sejtetnek a jelek, semmint kellemes, éltető meleget, a melynek állandóságát biztosítani a családi körön kívül majdnem lehetetlen.

Beregh legjobban szeretett volna ruhástól végigvágódni egyik heverő dívánján, a hol hirtelenében kihasználhatta volna az alvás őszintén jelentkező, hamisítatlan vágyát, a mit elég ritkán érzett. De kóválygó gondolatai közt vissza-visszatért egy ígéret, a mit az éjjel tett valakinek, becsületszóra. Egy pár levelet kellett előkeresnie, a végett, hogy másnap elküldhesse annak, a ki írta. Ösmerte magát; tudta, hogyha melegében meg nem teszi: megfélekedzik róla s akkor csúfot vall a becsületszavával.

Rosszkedvűen, szinte nyűgösen ült le az elé a százfiókos faragott velencei szekrényke elé, a melyben minden eféle emléket tartogatta s mialatt egyik fiókot a másik után nyitogatta ki, a szekrényke egy kiugró lapján égő gyertya világított neki mindössze.

A szoba elég nagy volt arra, hogy az egyetlen szál gyertya kellőképen meg ne világíthassa. A háttérre majdnem homály borult. Egy vaslovag állt abban a sarokban, a melytől a Beregh alakja elfogta a világosságot. Úgy rémlett volna annak, a ki hirtelen oda néz, mintha a vasember kíváncsian hajolna előre s lábujjhegyen indulna a leveleket rejtő bútor felé.

Egy molypille szállt a gyertya lángjába és serczegve hullott arra a papírlapra, a melybe Beregh épp' elmerült. A nagy csöndben ez a kicsike nesz is lárma volt az idegességre hajló, türelmetlen embernek. Beregh becsapta a nyitott fiókot s egy másikat rántott ki. Egyre nagyobb bűzgósággal kereste azokat a leveleket. Bűzgalmát nem kis mértékben növelte titkos öröme, hogy ennek az összeköttetésnek is egészen vége már. Nem volt többé fiatal az az asszony, a kié a levelek voltak. A mi édesség termett körülötte, azt hosszú esztendőkön át módjában volt Bereghnek megköstolgatnia. Lassankint elkövetkezett az az idő, a mikor csak túlérétt gyümölcsöket kínálhatott neki a szerelem kertjének ez a fája. S minthogy minden elmúlásban van egy kis melanholia, a búsongás pedig szülő anyja az elérzékenyedésnek: az egykor szép asszony szeme hamar meg tudott telni könnyel. Pedig egy síró asszony a világból is kiüldözhetne volna Beregh Jenőt, a kissé léha Don Juánt, a ki szeretett ugyan élni, sőt agglegény módra meglehetősen önző módon élni, de nem volt rosszszívú s valósággal félt a lelkifurdalástól mindannyiszor, a mikor érezte, hogy igazságtalanul bánt egy nővel, a kinek nem volt más bűne, csak az, hogy még akkor is szeretni akarta őt, a mikor már érezhette a hűvös szeleket, a melyek nemhogy virágot himbálnának, de még azt is letörik, megtépik, a mi itt-ott akad az őszi tájon.

A levelek sehogysem akartak előkerülni s már a legrejtettebb fiókok átvizsgálására került a sor. Az egyikben megint talált Beregh egy gyanús csomagot. Kibontotta. Nem levelek voltak benne, hanem régi arcképek, a melyekről már tökéletesen megfélekedett.

Maga is elcsudálkozott felfedezésén. Legalább is húsz esztendő óta nem volt a kezében egy sem ezek közül a vén képek közül. Milyen különös alakok. Rég kiment a divatból minden, a mit akkor viseltek az emberek. Pedig ezekhez amúgy is ólomlábon jutott el a divat. Kisvárosi

társaság volt. Derék, egyszerű nép a Beregh szülővárosából, a honnan hírt sem tud már. Jogász korában járt ott utóljára. Azóta neki is lehetne jogász-fia.

Aféle érzéssel nézte meg egyik képet a másik után, a mely nagyon hasonlított a kegyelethez.

Többnyire öreg nénik és bácsik voltak, a kiknek a nevére is nehezen tudott emlékezni. Csak egy volt fiatal köztök; nemcsak fiatal: valóságos gyermek. Egy tizenhárom-tizennégy éves leány. Egy kis cigányarcú, mély szemű fruska, a ki olyan különösen, olyan csudálkozva nézett vissza rá, mintha élne s most mindjárt összecsapná a kezét és felkiáltana: nini! Jenő bácsi!...

Ennek „bácsi” volt ő húsz év előtt is, a mikor javában serdült a bajusza; a mikor a többi világnak mindnek csak „öcsém” volt.

Ez a kis Hársy Olga, a kis fekete pille, a ki miatt első lelkifurdalása volt életében.

Beregh egészen bele merült az arczkép nézésébe. Addig-addig nézte, a míg nem is az arczképet látta, hanem az eredetét magát. A milyen akkor volt, régen. A női bimbózás misztikus korszakában, a mikor olyan érthetetlen, olyan titkokat rejtő a leány-lélek.

Ez a kis Olga volt az ő első igazi bűne.

Ez a forrongó, éretlen, de az ábrándokat már ösmerni kezdő gyermek sokszor rajta feledte a szemét, ha azt hitte, hogy senkisésem veszi észre. A hányszor Olgáéknál társaság volt, mindig tapasztalhatta Beregh, hogy ez a kis leány sejtelmes szomorúsággal figyeli őt, a kihíresztelt udvarlót, a ki már akkor is leginkább érdeklődött a nőekkel bánás nagy tudománya iránt. Még egészen gyermek volt pedig ez a leányka. Óh, ki tudja, igazán az volt-e?! A gyöngye, fejletlen kis leánytest bizonyára nem kelthetett volna még érzéki vágyakat: de bent, abban a mindenki előtt kiösmérhetetlen lelki mélységben már tökéletesen nagykorú szív lakhatott, olyan, a melyeknek a vergődését, tapogatózását csak a tapasztalatlanság okozta, nem az erőtlenség.

S a Don Juan-vér, a mely telhetetlenségekre ösztönözte, felpezsdült a hódító pályája kezdetén levő fiatal jogászban. Ez a kis haszontalan fruska semmire sem lehetett ugyan jó, de gyönyör volt látnia: hogyan rezzen össze, hogyan fogy el a lélegzete, ha megszólította, vagy ha csak rá is nézett.

Titkos semmiségekkel ejtette meg azután végképen. Olyanokkal, a miket röstelt volna bevallani, mert a jók elítélték volna, a rosszak pedig, a kik még abban az egyszerű kis városban is többségben voltak, kinevették volna. De azért jól esett megtennie mindazt, a mivel a kis leányt elbolondíthatta. Ha virágot adott neki, azt olyan lopva, olyan körültekintéssel cselekedte, hogy a szegény gyermeknek ijedten vert a szivecskéje, mert meg kellett értenie, hogy erről senki sem tud és nem is szabad, hogy tudjon.

Ó, a szerelem útja mindig rejtett és az a nő, a ki egy férfitől titkos kedveskedéseket fogad el, már rálépett erre a bizonytalan útra.

De hát *nő* volt-e Olga, a kis Olga, a kit valóságosan nevetségessé lehetett volna tenni egy hosszú ruhával?!...

Beregh elfogódva nézte az arczképet, a mely elég szerencsésen örökített meg egy olyan pillanatot, a mikor szfinx a nő, még ha gyermekleány is.

Vajjon hol van! Vajjon mi lett belőle!...

Talán meghalt. Talán idős leány most. Vagy talán férjhez ment...

Ez az utóbbi feltevés lett volna a legtermészetesebb és mégis ezt hagyta legutóljára. Mert tudja az ég, miért, ez esett neki legrosszabbul.

Az olyan nagyszemű, magokba zárt lelkületű, tünődésre-borongásra hajló sápadt leánykák könnyen meghalhatnak; hisz az elmúlás hajlamával, sőt ösztönével járnak-kelnek a prózai világban, a hol sokszor senki sem érti őket.

Ilyen hallgató, de azért nagyigényű szívekkel könnyen megeshetik az is, hogy nem találják méltót magokhoz s néma lemondással *várják az igazit*, őrzik eszményök megálmodott képét, talán emléket is, ha ébren pillantották meg valaha az „eszményt.”

És Beregh most ellágyult szívvel meg tudta volna tenni, hogy egy könnyet ejt a kis Olga sírjára. Abba meg éppen büszkén tudott volna belenyugodni, hogy valahol messze megvan még az a két misztikus szem és most is, fényevesztetten is, őt siratja. De az a gondolat, hogy ez a leány megnőtt és most asszony, fájdalmasan érintette.

Minél tovább nézte a képet, annál határozottabban emlékezett vissza mindenre, a mi húsz esztendővel ezelőtt történt, sőt valami csudás, zűrzavaros keveredés támadt emlékei között, a melyben egymás mellé kerültek össze nem illő, összefüggésben nem levő dolgok és események is, minden időből, a mai napig.

Egy kis ármádia asszonyt látott, a ki mind érdekelte valamikor. Egyik tán jobban, mint a másik; többnyire aszerint, a mint ő érte rajongtak, őt istenítették. A nők vonzalmának a foka mindig befolyással volt az ő barátságának és ragaszkodásának a tartósságára is. Sokat szeretett, nagyon sokat; de mélyen, szenvedélyesen, a boldogtalanságra való képességgel talán egyetlen egyszer sem. A szakítások majd mindig örömet okoztak neki. Hisz kevesbedett a gondja. S ha egyszer szakított: feledett is egészen, teljesen. Fájó emlékei hát nem lehettek.

És most fájdalmat érzett. Különös, eddig ösmeretlen fájdalmat, a mi oly nevetségesnek tűnt föl előtte, hogy még saját magának sem merte bevallani. Mintha ez a kíváncsian, félénken, búsan és epedően néző kis leány egyszerre átalakította volna s tudatára ébresztette volna, hogy vesztett valamit; valamit, a mi nagyon sok; a mi minden. Elvesztette az állandó boldogságot, a tartós, kellemes melegséget; azért, hogy lázai legyenek, a melyek égetnek, a melyek delíriuma bőven szül ugyan ekzotikus gyönyöröket, de mindig fejfájással és gyomorrontással tér magához belőlök az ember.

Hányszor érzett ilyen lelki csömört, jó isten!... S ha akadt volna azon az úton, a mely az ő útja volt, egy nő - asszony vagy leány, az mindegy - a ki el tudta volna hitetni vele, hogy szent szerelemmel szereti, hiúság és vetélykedés nélkül, nem szórakozás végett: megtörténhetett volna talán a lehetetlenség is. De senki - senki... Csak a messze multban egy, a ki gyermek volt még akkor, a kivel játszott, a kit magában lelketlenül kicsúfolt, a kit bizonyára ő tanított meg szeretni és szerencsétlennek lenni.

Húsz év tűnő távolságából szólt vissza hozzá a kis fekete leány gyermekhangja; onnan nézett rá vissza megtámadott, megsebzett, ártatlan lelkének a szerelmével, a mi nem élhetett többé, még akkor sem, ha nem halt meg a leány.

Szegény kis Olga!... Szegény? Ki meri mondani? Hátha gyönyörű, szende szűz lett belőle, a kiért megbolondultak a férfiak? Ó, nagyon valószínű, hogy az lett. Látszott már rajta a kezdődő szépség, a nagy érdekesség; ott volt szemében a vágy, az epedés és a kiszámíthatatlanság, a mi a nőben a legveszedelmesebb.

Milyen asszonyt lehetett volna nevelni belőle! Kivált, ha ért hozzá valaki. De csak olyan, a kit szeretett volna a leány; mert vad és féktelen természetű vala különben, és csak az erős férfitekintet tarthatta volna szelídségben; az is csak úgy, ha szerelemmel öleli körül.

Beregh a megnőtt, nagyleány Olgát látta a lelkével azon az arczképen. A Don Juánok hagyományos érzékiségével telt meg s rárakott a leányra mindent, a mi húsz évvel ezelőtt még hiányzott róla, hogy egész legyen és tökéletes.

A gyermek eltűnt s a kit Beregh most nézett, az egy bűbájosság volt. Valaki a leány és az asszony közt: leányos csak az érintetlensége; de a szerelme és az odaadása már az asszonyé.

Ah, micsoda feleség lehetett volna belőle!...

De hát mi bizonyítja, hogy nem lett az?!

Kínos, ijedt gondolattal nyilalt végig rajta ez a kérdés és egy új fajtáját érezte a keserűségnek, a minek nevet sem tudott adni.

Felizgatva és az örökké egyforma zsúrok és estélyek unalmát megsokalva, tapadt hozzá ahhoz a képzelődéshez, a mely egy új, édes világba vitte, a kis Olga mellé, a ki szerette és szereti most is; még csak most igazán: s a ki olyan eszményi örömeket kínál neki, a minőkben a szeretkező nők gárdája sosem részesítette.

Minő örültség!... Most húsz év után töprengeni ezen. Most, a mikor Olga már réges-régen asszony s mindent odaadott egy másik férfinak.

Néma düh öntötte el. Ostoba, érthetetlen, mardosó féltést érzett. Még azt sem sejtette, hogy a világ melyik tájéka felé kellene keresnie a „kis leányt” és mégis meg tudta volna tenni, ha csak a siker reménységének egy halvány árnyéka biztatta volna is, hogy nekiindul a nagy világnak: keresni Olgát; megragadni, a hol találja; elrabolni attól a férfitől, a ki öleli; emlékeztetni a titkos kézszorításokra, a loppal adott virágokra, arra az egy pár homályos, kétértelmű szóra, a mivel valaha bele akarta izgatni a szegény kis leányt a szerelembe.

Mindezt az elsőség jogán emlegette volna és aztán azon a mesteri, magas iskolát végzett hangon, a melyben örület, áhitat, szenvedély, olvadás, minden van, a mi egy nőre hathat, megkérdezte volna: „szeretsz még, kis Olgám? kis kölykőm, szeretsz?!”...

*

Az utcán egy terhes szekér haladt végig, nehézkes, lassú zörgéssel. Hajnalodott.

Beregh felkapta a fejét s meghökkenve látta, hogy odakint már világos van. Gyertyája utolsókat pislogott.

Gyors mozdulattal, nagyon, de nagyon elégyületlenül dobált be mindent vissza a fiókba s fázósan sietett át hálósobájába.

A vasember magában maradt a sarokban s most is úgy tett, mintha a szerelmes leveleket rejtő szekrénykéhez akarna sietni.

Bús idők.

Estefelé, mint rendesen, kiöltözködött Gyárfás Simon és elindult Geleyékhez, a hol annyira mindennapos volt, hogy már nem is tekintették vendégnek. Tipikusabb házibarátot, a szó jó értelmében, alig lehetett volna elképzelni. A mi Geleyékkal valamiképen összefüggött, az őt mind érdekelte. Örömük, bánatuk közös volt. Körülbelül húsz esztendő óta tartott a mély barátság köztök.

Ez a húsz év megmondja azt is, hogy nem lehettek már fiatalok. A két férfi, Gyárfás meg Geley, igen egyívásu öregedő legény volt, valamivel túl az ötvenen. Az asszony úgy a negyven és ötven közepe táján. Erősen öszültek mind a hárman.

Úgy összeszoktak, hogy egyáltalában nem tudtak volna már meglenni egymás nélkül. Geley csak azt várta, hogy Simon jöjjön, akkor nyugodtan ment a kaszinóba egy kis tarokkozásra, mert nem maradt egyedül a felesége. Aztán haza jött vagy másfél óra múlva s akkor együtt vacsoráltak, otthon.

Szépen elüldögéltek az asztal mellett éjfélig is és ha Gyárfás végre mozgolódott, hogy ő már megy, a gazda maga mondta neki: oszt' idejében elgyere holnap; sokat unatkozik az asszony.

Az asszony hozzátette: bizony! - És még az előszobába is kiszólt a távozó pajtás után: „Uj kalapot akarok venni, magának jó izlése van, Gyárfás, együtt választjuk ki.”

Geley vállat vont és legyintett egyet a kezével.

Az asszony elnevette magát. Ő, a ki az ura minden mozdulatát megértette, tudta, hogy most mit gondol az öreg, „Ostobaság! akkor drágább lesz!” - ezt jelentette az a legyintés, a miben mindazonáltal semmi tiltakozás sem volt. Annál kevésbé egyéb, például elégedetlenség a miatt, hogy még ilyesmiben is Gyárfásra van a neijének szüksége.

Egy szóval a legteljesebb harmónia volt köztök állandóan, a mi azt is megmagyarázta, hogy akárhány apró dologban hogyan lehetett az asszony több bizalommal Gyárfáshoz, mint az urához. Geley teljes életében kényelemszerető ember volt s egy csöppet sem bánta, ha a barátja sok olyan dolgot magára vállal, a mi tulajdonképen a férjek végzendője. Azt látnia kellett, hogy minden a legnagyobb, legeszményibb becsületesség határa között történik, a többivel meg minek törődött volna? Hadd bujjanak össze, hadd tervezgessenek, akár ábrándozzanak is, olvasgatván bolond poéták verseit és vitatkozván regénybeli alakok jelleméről, a mi mind nem volt ő neki való.

Ha az asszony néha haragos vagy kedvtelen volt, valóságos áldásnak tekintette Geley, ha Simon előkerült. Oldalt sandított rá s odavágta: erigy, békítsd ki, derítsd fel; én félre állok az útból: nem szeretem a jeleneteket.

Most is, hogy Gyárfás megérkezett, rosszkedvűen találta az asszonyt. (Geley sehol sem volt a látás határán.)

Több is volt az rosszkedvűségnél. Vörösre volt sírva a szegény nő szeme, s mihelyt a barátját megpillantotta, ujra zokogni kezdett.

Gyárfás ijedten sietett hozzá. Majdnem megölelte; elkezdte simogatni s végtelen gyöngédséggel kérdezte: mi baja, istenem, mi baja?!

Geleyné megfogta a kezét s maga után húzta egy belső szobába, ott ráborult a vállára, és keserves sírással mondta: ő megcsalt engem, Simon!

Gyárfás olyat rándult, hogy az asszony meglepetten emelte fel a fejét s kissé visszahúzódott tőle.

Néhány másodperczig néztek egymás szemébe s azzal a néma szembeszéddel a gondolat gyorsaságát tudták utólag látni. Ezer zaklató kérdés és ugyanannyi nyugtalan felelet volt tekintetükben; hosszú esztendő története, egy egész élet tömérdek apró titka. Az idősödő asszony mintha egy varázsló kéz érintésére még egyszer fiatal leánynya változott volna, a kiből másodperczek alatt lesz mindaz, a mi valaha volt és még lehet: ünnepezt szépség, ostromlott Lukréczia, a szenvedélyek viharában tévelygő lélek, elcsöndesült vágyak temploma, emlékeinek élő matróna... S a férfi ott állt előtte égő arczczal, valami elmúlt gyönyörűség után sóvárogva, egy eltűnt fantom felé nyúló karral, kegyetlen, kínos összekeveredésével a kívánságnak meg a lemondásnak.

Szenvedtek mindketten, az meglátszott rajtuk. És szenvedésük oka nagy és igaz vala.

Valaha, régen, egymás mellé kerültek fiatalon és minden képességével annak, hogy boldogok legyenek. Boldogok, egymás által. Mert az asszony sohasem érzett barátságnál egyebet az ura iránt, s attól fogva, hogy a szeme kinyílt és jobban kezdte az életet ismerni: kimondhatatlan epedéssel telt meg egy kis valóságos boldogság után, a mihez joga van mindenkinek. De sokkal tisztább, sokkal jobb volt, semhogy igazságtalan úton akart volna eljutni a földi menyországba, mártirerényt csinált hát abból, hogy úgy maradjon meg egy nem hozzá illő férj oldala mellett, mint egy szent. Hisz' Geleynnek, ennek a derék, becsületes, hétköznapi embernek tulajdonképpen joga sem lett volna egy ilyen feleséghez. Vagy jogczím az egyoldalú vágy arra, hogy beteljék más vágyak ellenére? Jogczím-e egy férfi szerelme arra, hogy lekössön egy oly nőt, a kinek egyetlen egy gondolatát sem tudja közössé tenni a magáéval? Mindent csak elvenni, de semmit sem kapni: mit ér az, lehet az ambíciója egy talpig férfiúnak?

Ekkor jött Gyárfás, a ki mindjárt szeretni kezdte, s aztán lassankint ostromolta is. Talán nem erőszakos, lázas szóáradattal, a hogy a legtöbb férfi teszi, a ki mindenáron célhoz akar jutni s erre a vakmerőség útját választja, a mely - úgy mondják - rövidebb, mint a többi. Talán csak azzal, hogy még a lehetéből is forró ragaszkodását árasztotta az édes asszony felé, a kinek lehetetlen volt meg nem éreznie ezt az igaz melegséget.

Ha egy asszonynak gyöngéd érzésű lelke van, sohasem tud kegyetlen lenni ahhoz, a ki tisztelettel imádja. Hisz, nem bűn az: szeretni. Csapás arra, a ki reménytelenül s ki tudja, mennyire akarata ellenére szeret; de nem botlása neki. És ha egy igazi nőnek, a ki minden érzésében asszony, senkije sincs, a kiért szerelemmel dobogna a szive: akkor a kitartó imádat, a mit maga iránt folyvást tapasztal, előbb-utóbb meghatja, elnézővé teszi és könnyen felkelti benne a könyörületet, a mely így szól hozzá: miért ne tennél boldoggá egy hűséges szívet, ha egy kevés gyöngédség árán azzá teheted? miért ne fogadnád be valamicskét a magad szívébe, a hol ha egy kicsike zúgot elfoglal is a nagy barátság címén: nem lehet az baj.

S a kicsike zúgban, a jó melegen, egyre otthonosabbá válik aztán a megszánt szerelmes. Csak egy parányival kér még több helyet, mindennap egy vonalnyival többet. És egyszer csak bent van az asszonyszívben, a hol úrrá tudta magát tenni kitartással, erős akarattal, a maga igaz szerelme átsugallásával.

Geleyné is arra ébredt fel egyszer, hogy már nemcsak barátja neki Gyárfás, hanem sokkal többje. De eszményien, gyönyörűen, fenségesen, úgy hogy kész lett volna bevallani az urának a tiszta igazságot.

És a mikor Gyárfás, a ki mint minden férfi, nagy és benső szerelme által csak önzőbbé válva, zaklatni kezdte ezt felelte neki: „Nagyon jó vagyok arra, hogy az uramat megcsaljam: de ha valaha ő csalna meg engem, akkor bármit kívánhat tőlem”.

Regényekben és szindarabokban gyakran olvas az ember ilyesmit, de Geleyné nem ily forrásokból merített. Egyesegyedül a saját női lénye diktálta minden szavát, minden tettét. Sok volt benne a hév s az önérzet; és ha a lemondás minden kínját elbírta is, nem tudott volna elviselni megaláztatást a nélkül, hogy asszonymódra ne vegyen magának elégtételt, ha mindjárt vakon, elkeseredetten, beszámíthatatlanul, lesülyedve tette volna is.

Gyárfás tudta, hogy hiába lenne minden, hogy ezt a döntő szót nem lehet megfeleltetni. Hallgatott és meghozta imádottjának szerelme legnagyobb bizonyítékát: agglegény maradt érte.

Az évek pedig teltek s a fiatalság lángja egyre fogyott belőlök. Valamikor idegborzongató gyönyör volt számokra, ha a véletlenség látszatával meg tudták csinálni, hogy összeért a kezök. Ez az idő lassankint elmúlt s tudtak hosszasan kezét fogni a nélkül, hogy megremegtek volna. Gyárfás a férj előtt is sokszor csókolt kezét az asszonynak és megsimogatta ujjait, a melyek egyszer csak elkezdtek halványodni, sőt még egy kicsit ránczosodni is.

Öregedtek, ezt nem lehetett többet eltitkolni. Olyan keveset beszéltek szerelemről akkor, a mikor még könnyen tehették volna, hogy napról-napra jobban érezték, mily furcsa, mily lehetetlen, talán még komikus is lenne most kezdeni el. Ez a *most* persze évek során át folyvást tartott.

Tartott mindaddig, a míg az asszony sírva nem borult a Simon vállára s fel nem fedezte neki, hogy megcsalta az ura.

A mikor így ijedten egymásra néztek, mind a kettőnek egyszerre juthatott eszébe a rég elfeledett vagy legalább számon sohasem kért ígéret: „ha valaha ő csalna meg engem, akkor bármit kívánhat tőlem...”

És mind a ketten egyszerre rémültek meg ettől a gondolattól, a mely már el volt temetve szívök mélyén.

Az asszony egy pillanatig szinte közel volt az ájuláshoz, mert úgy rémlett neki, hogy a barátja lángba borult arcát ismét a régi szenvedély rajzolja tele a vágy vonásaival. Megszépült és megfiatalodott egyszerre; szende és bájos lett az arca, mint a menyasszonyé, a ki félénken áll vőlegénye mellett.

Érezte, hogy húsz év minden ellenállásának semmivé kellene válnia, ha a barátja most úgy akarná. De azért lehetetlennek, örültnek tartotta magában még a gondolatot is, hogy megfelelkezessenek magokról, holott unokáik lehetnének.

A férfi szemében mégis lehetett valami megnyugtató, mert a szegény asszony ijedsége lassankint oszladozott. Bizonyynal átérezte Gyárfás is, hogy nem szabad többé gyöngéd-telennek lennie azzal, hogy nagyon jó emlékező tehetséget áruljon el. Vannak dolgok, a mik a természet rendjében észrevétlenül évülnek el s akkor már nem szép, nem méltányos megbolygatni emléköket.

- Hogyan történt? hogyan tudja? - kérdezte Simon az asszonyt, visszazökkenve a mai nap keretébe.

- Egy régi naplóját találtam meg, a miről már ő maga sem tud. A saját írásával tesz benne vallomást, - felelt a nő.

- Egy *régi* napló...

Szomorúan, elgondolkodva, lehorgasztott fővel ismételte, erősen hangsúlyozva a „*régit*”.

- Óh, hát azt gondolja, hogy búsulnék máskülönben? - mondta az asszony alig hallhatóan.

Ujra elpirultak s már nem is mertek egymásra nézni. Mennyi bizalom, mennyi vallomás, mennyi bánat volt ebben a néhány szóban!

Gyárfás kezet csókolt Geleynének. Éppen olyan némán, forrón és hosszasan, mint valaha, sok évvel ezelőtt, a mikor az ilyen kézcsókok még folyvást szerelmi vallomás számba mentek.

Sokáig voltak így egymás mellett, a nélkül, hogy egy szót is szóltak volna.

Egyszer csak hallották, hogy a szomszéd szoba ajtaja nyílik s odakint csendesen motoszkál valaki.

- Ez ő, - mondta Gyárfás. - Vigyázzon, el ne áruljon neki semmit sem, csak rontana azzal most már. Régen volt, el kell feledni szépen.

Gyorsan kiment s elibe állott Geleynek.

- Te, - mondta jóakaró hangon, - légy nagyon gyöngéd az asszonyhoz, rosszkedvű.

- Már megint? - suttogta Geley és lábujjhegyen ment be a nejéhez. Gyárfás követte.

- Nem jól vagy, szivecském? - aggodalmaskodott Geley és félénken simogatta meg a feleségét. Aztán, hogy az asszony nem felelt neki, elkezdett hümmögni és lassan vonult a szobából kifelé.

Gyárfásnak titkosan intett, hogy csak maradjon bent.

- Nem szeretem a jeleneteket, - mormogta, mialatt kiosont. - Odakint aztán vígan dörzsölgette a kezét s előkereste a pipáját.

„Szegény Gyárfás”, gondolta magában, a mint a finom csempészett dohányt betömögette öblös tajtékpipájába.

A második.

Szabadságot kaptam s egy pillanatot sem veszítve, siettem Budapestre.

A nagyvárosi ember, mihelyt szerét ejtheti, falura megy; mi ellenben, jó falusiak, úgy okoskodunk, mint a tiroli favágó, a kit egész héten át süt az erdőn a nap, ver az eső, s ennél fogva megbotránkozik arra a gondolatra, hogy még a pihenőnapját, a vasárnapot is a szabad ég alatt töltsen. Mi is, ha üdülni akarunk, ide futunk a nagyvárosba.

Semmiféle különös tervem sem volt, bíztam a véletlenben, a mely majd kisegít. Furcsa lenne, ha Budapesten nem tudna az ember egy pár hetet program nélkül is jól eltölteni.

A vonat dübörgését benső gyönyörrel s meglelégedéssel hallgattam. Egyre kalapált-kattogott a sok sulyos vaskerek; behunytam a szememet, úgy hallgattam: „takkatta-takkatta!”... tizszer, százszor, ezerszer, nincs az a dallam, a mit ki ne kalapálna, akár csárdás, akár keringő jut eszünkbe.

Jó kedvvel pattantam ki a kupéból, a mikor megérkeztünk. Igazán boldog voltam abban a tolongásban, zajban, sürgés-forgásban, a mi a pályaudvaron annyira jelzi a nagy város forrongó életét. Emelt fővel s délczég tartással törtem magamnak utat a tömegben! türelmetlen voltam s már bent szerettem volna sétálni Budapest közepén.

Eközben megakadt a szemem valakin. Ott furakodott ő is a többi közt, csak hogy nem kifelé, hanem inkább a vonathoz igyekezett. Nyughatatlanul és idegesen nézett jobbra-balra, mindjárt ki lehetett találni, hogy vár valakit, a kire sehogysem tud az emberáradatban ráakadni.

Jézus Mária! 'iszen ez Pászthor Jani! régi jó kenyerespajtásom. De mivé lett, a mióta nem láttam!...

- Jani! Jani te!... öreg, gyere csak ide!...

Összerezcent, megfordult, elsápadt, elpirult, meg is ijedt, örült is.

- Te... te vagy, Géza? - hebegte. - Jaj! jövök hozzád mindjárt... várj csak, most kellett megérkeznie a feleségemnek is.

Megint befurakodott a tömegbe; forgolódott, nézelődött, csudálkozó aggodalmas arczzal bámult.

Alig hittem az élő szememnek. Ejnye be' nagyot változott ez az ember! Valamikor a legszebb, a legdaliásabb fiú volt köztünk; mindnyájan irigyeltük; a megye legelső bonvivánja, híres udvarló, még híresebb verekedő; esze is volt, vagyona is volt, nem álltuk vele a versenyt semmiben sem. S most kész öreg ember; fonnyadt, halovány, őszbevegyült, megcsappant; csak a szeme, az a gyönyörű beszédes szeme a régi még most is, abba a két feneketlen kék-örvényű tengerbe bolondult bele valaha minden asszony.

Nem szöhettem tovább a gondolataimat, mert visszakerült.

- Úgy látszik nem jött meg, - mondta lehangoltan. - Mit csinálsz? hova mégy? Ejnye be örülök, hogy látlak.

Volt a hangjában valami, a mi hitelt érdemelt. Mért is ne örülne? Oly régóta nem találkoztunk már, pedig milyen jó czimborák voltunk; de a mióta a felesége meghalt... meghalt!... hisz épp az imént mondta, hogy őt várja, nem jött meg.

Nem tagadom, zavarban voltam, mert semmit sem tudtam arról, hogy újra megnősült.

- Hát tudod, pajtás, szabadságon vagyok, - mondtam - mit csinálnék otthon, a pusztán? Ide jöttem közétek, hátha szívesen láttok.

Szó szerint vette. Megölelt.

- Igazán! hát hozzánk készültél? Ejnye, milyen derék, becsületes ember vagy te. No, ez szép tőled, pajtás. Gyere, itt a kocsim; csak az kár, hogy nem jött meg az asszony.

A homlokára csapott.

- Talán nem is tudod?... igenis barátom, újra megnősültem. (Elkomolyodott.) Olyanok voltak a viszonyok,... kellett is, de meg... ej; menjünk, majd otthon mindenről beszélgetünk.

Eszemben sem volt ugyan, hogy őt keressem, hisz' azt sem tudtam már róla, él-e, hal-e, de ez a bevezetés sokkal nagyobb mértékben keltette fel a kíváncsiságomat, semhogy a meghívást vissza tudtam volna utasítani.

A bíbor-utczában lakott, meglehetősen úri módban. Szép lakása volt az első emeleten, a lépcsőről az irodába jutott az ember, a család lakosztályához más bejárás vezetett.

Látta, mennyire csodálkozom, a mikor megpillantottam az ajtón a tábláját:

Dr. PÁSZTHOR JÁNOS
KÖZ- ÉS VÁLTÓ-ÜGYVÉD

kérdés nélkül is megmagyarázta.

- A feleségem szülei akarták. Okos, jóra való polgáremlerek, nagy összeköttetések vannak, az apósom bizottsági tag, az ő befolyása révén jól megy az iroda.

Már el kellett hinnem, hogy nincs lehetetlenség a világon; hogy a vér is átváltozhat vízzé. Pászthor Jani, a ki egész életében csak a gavallérkodáshoz értett, most kifüggeszti a tábláját, mint ügyvéd!... Ime, mire nem jó, ha az ember akármilyen nehézséggel is, de megúszik valamiféle pályát.

Az irodában egy pár nebuló körmölt. Egy idősebb úri ember, egy olyan szegény fiskális, volt az irodavezető; mindnyájan felálltak, mikor beléptünk, úgy köszöntek. Az ilyen formaságokra mindig sokat adott Pászthor Jani. Hanem azután - magyarázva - kutyába sem vetek bennünket, folytatta a dolgát mindegyik s ha a fiatal ügyvédjelöltnek valami kérdezni valója akadt, csak az öreges irodavezetőhöz fordult, nyilván nem szokta meg, hogy a princípálistól kapjon hivatalos útmutatásokat.

Ezt az észrevételt tettem magamban, a mikor Jani „szíves beleegyezésemmel” felbontott s átfutott egy pár levelet. Odatette valamennyit a Streicher ügyvéd úr asztalára, azzal már nem törődött tovább, hogy a tótumfak mit cselekszik velök.

Aztán bementünk a lakásba.

Legalább hat vagy hét szoba egy végben. Mindenütt gazdag, elegáns butorzat; sok csecsebecse; kellemes légység, asszonyos kényelem. Mintha itt nem is laknék férfi, csak egy hiú, önző, kaczer nőcske, a ki az egész világot a maga számára akarja lefoglalni s minden tenyérnyi területre a saját lelkének az egyéniségét leheli rá.

- Melyik a te szobád? - kérdeztem, mert látni szerettem volna a régi, jól ösmert fegyvereket, a vivótöröket és a kardokat, a melyekkel valaha annyit lovagiaskodtunk s a melyekre bizony itt-ott vér is tapadt.

- Az én szobám?... mindegyik... tudod, közös minden. A puskákat, meg a kardokat el kellett pusztítanom, mert ki nem állhatja a feleségem.

Úristen! mi lett ebből? Az első felesége a legszebb asszony volt, a kit valaha láttam s annak a gyöngéd, bájos, finomlelkű nőnek az ő kedvéért meg kellett tanulnia vívni, löni, lovat hajtani. Magával czipelte a vadászatokra s kényszerítette, hogy fent maradjon vele, a mikor duhaj társaságot vitt a házhoz. Az az eszményi nő szó nélkül, boldogan teljesítette minden parancsát s csak titokban mert sírni, ha megtudta, hogy az ura éjjeli zenét adott a púpos Stein tüzeszemű feleségének, a „bübájos egyiptomi rózsának”, a hogy Pászthor Jancsi nevezgette. Még azt is meg kellett érnie, hogy hozták a hírt neki: ne várja ebédre az urát, mert éppen most verekszik a morva tűzérkapitánnyal, a ki nem állta szó nélkül, hogy a „czibil” annyit legyeskedik a mátkája körül.

Én akkor odavetődtem s láttam, hogyan imádkozik a feszület előtt a szép mártir; könyörgött, hogy a jó isten védje meg minden szerencsétlenségtől a csapodár urát.

Kimondhatatlanul csapodár volt. Vagy tán csak látszott annak. Mindegy az, hisz’ a látszat annyi a világ szemében, mint az igazság. S ez a szegény asszony mindennap úgy tapasztalta, hogy a tulajdon édes barátnői sem tűrik, hogy *csak* az övé legyen az az ember. Elkényeztették az ő szép trubadúráját, a ki neki esküdött örök hűséget, s a ki valóságos vagy tettetett elfogódásával, mély hódolatával bele tudta magát hízelegni minden nő szívébe. Mesteri volt az, a mikor beszédes, mélységes szeme elkezdett némán vallani az asszonyoknak: „én téged most emésztő, titkos epedéssel nézlek”, - s a hány asszony, az mind azt hitte, hogy csak ő vele vált ilyen rejtelmes üzeneteket az a csábító szempár.

Nincs ugyan semmiféle bizonyosságom róla, de azért meg mernék esküdni, hogy e miatt halt meg a szép mártir. Elhervadt, összement, mint a délignyitő. Nem bírt belenyugodni az örökös bizonytalanságba, hogy hol is van az ő ura leginkább odahaza. Pedig szerette az az ember. Mi, a kik ismertük, tudtuk azt jól; én magam százszor is hallottam, mikor egy-egy közösen elkövetett éjjelezés után mámorosan mondta: „barátom, bolond az élet; fel kéne engem akasztani, hogy ilyeneket teszek; pedig nincs több asszony ezen a világon, se olyan szép, se olyan jó, mint a feleségem; imádom, barátom, imádom; megmondhatod neki.”

De azért másnap újra azt mondta a nézése a legelső asszonynak, a kit érdemesnek talált rá: „én téged titkos, emésztő epedéssel nézlek;” - s a sok hiú asszony mind hitt neki és mind sokkal többet engedett meg neki ezért a nézésért, mint a mennyit szükséges lett volna.

S ez az ember azóta egy másik asszony kedvéért oroszlánból báránynyá változott. Igazán szerettem volna ösmerni azt a másikat.

Mintha csak a gondolatomat találta volna el, felvett az egyik kis állványról egy arczképet s ide adta.

- Nézd, ez a feleségem.

Nem tudtam, mit mondjak. Egy igénytelen, semmitmondó alak; fiatal, de legkevésbé sem szép arc, csak a szeme (ennek is a szeme) nem közönséges; abban kellett valami varázslatnak lenni.

- Csinos, - dünnyögtem csalódottan.

- Így semmit sem mutat, - szólt Jani s kiértett a beszédjéből, hogy védelmezni akarja azt a silányka arczképet, - de az igazi más ám, egészen más! 'Iszen majd meglátod.

Nem állhattam meg, hogy a szép martirnak, szegény elhunyt barátnőmnek, egy kis elégtételt ne szerezzek. Kissé ostobán és falusiasan őszintéskedtem. No már hasonlítani sem lehet az elsőhöz; az tündér volt, barátom, egy nem is erre a világra való tökéletesség volt az.

Ajtónyitás, ruhasuhogás, s olyan halk kaczagás hallatszott, mintha egy madár szabadult volna ki a kalitkájából s röpködve pittyegne. Egy kis vékony asszonyka libegett be, nyomában egy úr, a kiben rögtön felismertem az élcslapok karrikatúrái után a ficsúrt. A fiatal nő egészen Jani elé röppent, a kin az ijedtség s az elfojtott düh indulatát láttam.

- No, maga ugyan derék ember. Hát így várja a feleségét? (Kaczagott, mintha üveghúrok pendültek volna meg a torkában.) Szerencse, hogy vannak még figyelmes, jó barátok. (Megint csak kaczagott. Szakadatlanul kaczagott.) Tályay nélkül magamban kellett volna hazajönnöm... No, nem baj, nem bánom, nem is haragszom; sok volt a dolgunk, úgy-e, öregem?

Mintha csak akkor vett volna engem észre, hirtelen felém fordult. Jani összeharapta a száját; alig tudott hangot adni; nagy megerőltetésébe került, a mig annyira jutott, hogy bemutathatott.

- Gencsi Géza, Vámos-Alapról, a hires agarász, a kiről már többször beszéltem; (hozzám fordult a tekintetével s előbb az asszonyra, azután a ficsúrra mutatott) nőm, - Tályay úr.

A kis nő egyet perdült a sarkán s ott állt előttem. Borzas fejecskéjén egy nagy bársonylepke ült, az volt a kalap, annak a két hosszú csápja, mint két alig látható, de annál misztikusabb ördögszarv nyúlt - folyvást inogva-lengve - felém.

- Isten hozta nálunk; férjem barátai az enyéimék is. Isten hozta! - Piczi ujjaival barátságosan szorongatta meg a kezemet. Tályay is közelebb jött s mutatóujját a markomba nyomva, azt mondta: „csau!”

Janira néztem. Feltűnt, hogy milyen utálattal nézi végig a ficsúrt s abban a biztos hitben, hogy akármiért ingerült is, megkönnyítem a szívét, ha ebben a majomban valami kárt teszek: elkaptam a felém nyomott mutatóujjat s csupa barátságból úgy megráztam, hogy aligha ki nem jött egy kicsit a helyéből. A ficsúr sziszegett, én pedig így üdvözöltem: „csau!”

A háziasszony közénk állt az ő örökké napsugaras arczocskájával. Tán nem is vette komolyan, a mit mond, de épp’ úgy invitált, mint a vasutnál János:

- Maradjon itt! lakjék nálunk, a mig Budapesten lesz. Elférünk ám.

Jani közbeszólt: már megigérte.

- Annál jobb. De most magukra hagyom, beszélgessenek, rég nem látták egymást. Tályay majd átjön én hozzám, ott vannak a bölcsőde gyűjtőivei, azokat még ma postára kell adni.

El akart tűnni, de Jani megállította. Édesem, igazolom magamat; kint voltam a vasutnál, ott találkoztam Gézával is; - de ön nem jött meg...

- Maga öregecske! mondtam, hogy nem baj. Persze nem jöttem meg, a második vonattal érkeztem, egy órával később, - mert nagyon tartóztatott mamuska. Pá-pá! mulassanak jól; jöjjön, Tályay, jöjjön!

Igazán szebb volt, mint az arczképén. A szeme két nagy indiai lampyris noctiluca; két csudaszép éjjeli világító bogár. Hanem a fényétől maga a fény forrása szinte árnyékba borult: alig láttam meg, hogy maga az asszony nem valami Vénusz.

Mikor újra ketten voltunk, Jani lerogyott egy székre. Veríték gyöngyözött a homlokán.

- Bocsáss meg barátom, múltó gyöngeség, az idegeim... minden felindulás nagyon megvisel s most is eszembe jut valami...

Felugrott, kirohant; meglepetésemben utána siettem, egyenesen az irodába ment, ott francziául kezdett gagyogni az öreges ügyvéddel. (A segédek bizonyosan nem tudtak francziául.) Az ajtó mögött akaratlanul is hallottam minden szót.

- Volt itt ma Tályay? megmondta neki valaki, hogy elutazott a feleségem?... Ki küldte ki a vasúthoz Tályayt?

- Tudja a manó, - duzzogott az irodavezető, - több a gondom, semhogy még a látogatásokról is naplót vezethetnék. Talán ő nagysága mondta meg neki, mielőtt elment.

Egy üveg tintatartó nagy csörömpöléssel zuhant le. Nem láttam, hogyan történt, de valami sugta, hogy Jani vágta földhöz. Az egyik fiatal írnok mindjárt nekifogott, hogy felszedje az üvegdarabokat s itatóspapírossal feltörölje a tintafoltot. Jani meg jött vissza. Úgy nyögött, mint az asztmás ember.

Vak lettem volna, ha a lelkébe nem látok.

Féltékeny! biz' isten féltékeny!... Ez a don Juan, a kit az első gyönyörű felesége, az a szomorú szent, sohasem tudott volna gondolkodóba ejteni s azzal a félelemmel eltölteni, hogy bosszút állhat még rajta a nemezis: ez most a legkegyetlenebb féltékenységi mardosó kínjait érzi s egészen kijön a sodrából, a miatt a kis boszorkánypille miatt, a ki az imént kiment innen.

Felfedezésem annyira meglepett, hogy szinte magam is izgatott lettem. Nagyon megszántam a barátomat s ellágyulva, de egyszersmind elfojthatatlan szemrehányással kérdeztem tőle: hát annyira szereted?

Fürkészőn nézett rám. A nagy betegek gyanakvása volt a szemében. De nagyon szomorú lehettem, mert nyomban elmúlt erőltetett óvatossága s megölelt.

- Tudom, hogy *ő rá* gondolsz. Óh, kedves barátom, mit mondjak neked?... Azt hittem, hogy egész életemben sem tudnék *ő utána* még mást is szeretni. (Ismét merően szegezte rám a tekintetét, mintha a lelkem fenekére akart volna látni.) Bolond volnék, úgy-e, ha nem bíznám meg benned, - folytatta, - hisz' te nem lehetsz az *ő* pártjokon? gyere, megmondom neked az igazat, azt akarom, hogy egészen tisztán láss.

Egy dívánhoz vitt, leültetett s mellém telepedett. Azután, mintha attól tartana, hogy még megbánhatná, vagy megváltoztathatná a szándékát, hadarva mondta:

- Mindenkép nagy csapás volt az, hogy Ilkát elvesztettem. Feledni akartam s lelkemet, vagyonomat egyaránt pazaroltam; sok volt a czimbora, a ki segített megapasztani mindakettőt. Mire a legkínzóbb gyötrelmek múlni kezdtek, a tönk szélén állottam. Nem volt más menekvésem, mint egy jó házasság.

Ne ijedj meg, nem gondoltam rá, hogy eladjam magamat, a züllés útján voltam ugyan, de annyira sosem sülyedhetnék, hogy árúba bocsássam a Pászthor nevet. Hanem a véletlen kedvezett.

Born úr, az apósom, sokat tartott rám még a jó időkben s nagy kitüntetésnek vette, hogy a bodonyi Pászthor család egy tagja megtiszteli a házat. Eleinte szokásból, illedelemből, unalomból udvaroltam a házikisasszonynak s mikor láttam, hogy a kis fruska nagyon is komolyan veszi, megvillant az agyamban, hogy hátha össze lehetne még tallóznom egy kis boldogságot a házaselet mezein, a melyekről az igazi termést oly felületesen takarítottam be.

A kis leány kedves volt, nagyon kedves; elevensége istenáldás lehetett az én borongó lelkületemre; szeretett s ezt egy csöppet sem titkolta. Ő bizonyosan boldog lenne az én oldalam mellett s hátha én rám is jutna egy kevés az *ő* szívének az érzéseiből?

Born úrnak olyan orra van, mint a vizslának, megsejtett valamit; látta, hogy szívesen foglalkozom a leánykájával s okos ember módjára, a ki jól tudja, hogy az idő pénz, maga jött hozzám, hogy megkérjen a leánya számára.

Egy heti gondolkozási időt kötöttem ki s ekkor *igent* mondtam.

Két hónap múlva Born Madelaine a feleségem volt s mire a nászútról visszatértünk, itt találtam készen ezt a lakást, meg az irodát. Még Streicher is benne ült már, nekem csak az ügyvédi kamaránál kellett magamat bejegyeztetnem s rögtön megkezdhettem a praxist.

Annak már két éve. De hogy milyen két esztendő volt ez, arról még regényt ír valaki...

Felállt s egy fiókból szivarokat keresett elő. Rágyujtottunk, azután folytatta:

- Szavamra mondom, hogy vagy egy félévig semmi különös vonzódást sem éreztem a feleségem iránt. Igazad van abban, hogy ő nem szépség s akkoriban még sokkal kevésbé is lehetett az. Isten bocsássa meg, úgy tűntem fel önmagam előtt, mintha kegyes cselekedetet műveltem volna, a mikor szánalomból nőül vettem. Eszembe sem jutott, hogy a kedvéért megváltoztassam régi életmódomat, hisz' szabad voltam mindig s az is akartam maradni halálom napjáig.

Te tudod, mit értek én szabadság alatt. Szegény áldott jó Ilonám úgy hívta azt, hogy a legény-élet folytatása. Ez a *második*, ez a csitri, eleinte nagyokat nézett, ha reggelfelé vetődtem haza, de nagyon csalódol, ha azt hiszed, hogy valaha csak egyetlen egy jelenetet is ki kellett vele állanom.

Csudálkozva meresztette rám azt a bolondos, titkos örvényeket rejlő szemét s el-el-tünődött. De még csak szomorúnak sem láttam; soha meg sem kérdezte, hol jártam, mit csináltam.

Örültem is a közönyének, de boszankodtam is miatta. Kivált, amikor láttam, hogy még csak nem is komoly már, nem tűnődik, hanem mosolyog, a mikor jövök, mosolyog, amikor megyek s ha néha tüntetni akartam a figyelemmel s megmondtam, hogy ide- vagy oda megyek, így szólt: „eredj csak édes; nem szükség, hogy nekem bejelentsd, már megszoktam, hogy a magad ura légy s ezennel jó mulatást kívánok neked.”

S a míg beszélt, egyre kaczagott, úgy, a hogyan az imént hallottad.

Nem mutattam, hogy bánt a dolog, pedig igazán bántott. S egyszer, a mikor véletlenül itthon maradtam s unalmamban vele akartam a délutánt tölteni, nem találtam a szobájában.

Elment s a cselédeknek sem mondta meg, hogy hova.

Megdöbbentem, de a mikor este megjött, semmit sem szóltam. Hadd közeledjék ő. Ne vegye észre, hogy hiányzott ma nekem.

Másnap alig mentem át ebéd után egy fél órára az irodába, már siettem hozzá. A cselédek mondták, hogy két percczel azelőtt ment el hazúlról; nem tudták, hogy merre.

Reszkettem, de a szobaleánytól nagyon hidegen kérdeztem:

- Gyakran kimegy mostanában a feleségem?

- Ó, jóformán soha sincsen itthon; délelőtt a mamáját látogatja meg, délután pedig Tályay úr szokta elkísérni a sétájára.

Te, fiam, egy pillanat alatt egészen más emberré lettem. Besiettem a lakásba s végigszáguldoztam az üres szobákon. Forrt a fejem. Képzeld egy embert, a ki még soha életében sem volt lelki bajban s az első szokatlan helyzet tökéletesen megzavarja. Minden veszedelemre gondoltam, de semminek sem tudtam megtalálni az orvosságát. Tehát a feleségemet állandóan kíséri valaki.

- Hová?!... miért?!... Meg-megborzongtam, de aztán mindjárt lecsillapodtam. 'Iszen olyan gyermek; olyan tiszta, becsületes a lelke. Te, (suttogva mondta,) örültem, hogy bizony nem valami szépség, hanem a mi azt illeti, hogy gyermek, hát az járt a fejemben, hogy annál kevésbé tudhatja, mit csinál s így annál bizonyosabb prédája lehetne valakinek.

S ha valami szerencsétlenség történik, akkor lőhetem magamat föbe, mert annak én leszek az oka.

Nem mondhatom neked, hogy mit álltam ki, de még sem szóltam neki; szégyeltem volna. Az álszemérem küzdött bennem az okossággal. S hinnéd, hogy még akkor is a hiúságom kínozott legjobban: hátha a világ a nyelvére vett már, minthogy folyvást azzal az emberrel látják? S engem most olybá tekintenek az ösmerőseim, mint azokat az operette-férjeket, a kik vagy egyáltalában nem jönnek rá, vagy csak legeslegutóljára tudják meg, hogy - dekorálva vannak.

Amikor valahára megjött az asszonykám, nem bírtam megállani, hogy hevesen meg ne öleljem.

Meglepetten nézett rám s kaczagott. *Úgy - tudod?*

Már teljesen elszokott volt a gyöngédségektől s nem is viszonzta. *Úgy vettem észre, hogy tűri*, de már nem vágyik rá, meg nem kívánja.

Semmit sem aludtam akkor éjjel. Egyszer felkeltem s magam sem tudom, mi kergetett, hogy előkeressem a házasságlevelünket. Abban volt, hogy Born Madelaine tizennyolcz éves és bodonyi Pászthor János harmiczhat esztendő. A különbség tizennyolcz. Életemben először gondoltam rá, hogy majdnem apja lehetnék a feleségemnek. A tükör elé rohantam. Még megjárta az arczom, de a hajam közt itt-ott már megcsillantak az ősz hajszálak. Tíz év mulva nem tizennyolcz, hanem huszonnyolcz év lesz a különbség mi köztünk.

S én most csináljak itt valami szentimentális komédiát?

Sem a korom, sem a büszkeségem nem engedi.

Ha a legkisebb okom vagy ürügyem akad, inkább elválok, de meg nem alázom magamat.

A válás gondolata úgy nyilalt belém, mint a késszúrás.

Te! képzeld, neved ki: rá kellett jönnöm, hogy szerelmes vagyok a feleségembe, ebbe a másodikba.

(Oly mohón, oly indulatosan beszélt, hogy a lélekzete is elfogyott. Felállt s a szoba túlsó sarkáig, meg onnan vissza futott. A mozgás új munkára serkentette a tüdejét.)

- Most! most szeretem, a mikor már tökéletesen elhanyagoltam s a mikor már bizonyos lehetek benne, hogy ő nem szeret, hogy ő kiábrándult én belőlem.

Másnap a legnagyobb önuralommal álltam eléje: - kedvesem, mondtam, arra kérem, hogy ne kísértesse magát folyvást Tályayval, lássa, rossz a világ! - Hallottad volna, hogy kinevetett: - Tályay? hisz ő a leghívebb, mondhatnám egyetlen barátom. Csak nem áldozom fel léha pletykák miatt? Nekem elég, ha ön megbecsül engem, nekem egyébre - nincsen gondom.

Jaj, de szerettem volna megfojtani egy olyan öleléssel, a mely szerelemből és dühből támadt volna.

A hogy kezdettől fogva viseltem magamat, nem volt jogom szigorúságra vele szemben. De mit törődtem volna a joggal, ha attól reszketek, hogy a szigorúság megijesztené, még jobban elhidegítené?... Jó akartam lenni, nagyon jó; engedékeny a végletekig, hátha úgy visszanyer-ném, apránként újra meghódítanám, becsalogatnám a szívembe s belopnám az ő szívébe is a régi szerelmet? A mit akart, a mire célzást tett, teljesítettem mindent, hogy megindítsam; szakítottam lassankint egész multammal, minden régi hajlandóságommal, mert betege voltam annak a vágynak, hogy visszaszerezem az ő szívét. Iszonyodik a fegyverektől, hát elpusztítottam a házból szép gyűjteményemet; jó barátjának mondja azt a koczkás ripőköt, hát tűröm, hogy lépten-nyomon körulte ólálkodják.

Nem merem elárulni, hogy félek, (halkan) hogy minden lépését figyelem, (halkabban) hogy embereim vannak, a kik szakadatlanul követik, mert örökre lehetlenné válnám előtte.

Tályayt régen a pisztolyom elé kényszerítettem volna, de hátha már szereti? nincs lehetlenség!... akkor meg nem bocsát! (suttogva kiabált.) A mi egy szeretett férfitől hősi, az egy közönyösen nézett férjtől csupán hóbortos, erőszakos!...

S lásd, másfél év óta küzködöm, hiába! Egyetlen lépéssel sem jutottam előbbre az elvesztett sánczok közt. Pedig vénülök, barátom, szörnyen vénülök s napról-napra gyöngébbek lesznek szerelmi csatákat nyerő fegyvereim. Az emésztő aggodalmak sápadttá senyvesztik arcomat, az álmatlanság elernyeszt, idegessé tesz; kifáradok s elvesztem ruganyosságomat: alig ösmerek már magamra, a minthogy te is alig ösmertél rám a vasutnál...

A szomszéd szobában gyakorlott ujjak siklottak végig egy zongora billentyűin s aztán valaki énekelt. Valóságos madárcsicsergés volt az, meg-megszakítva pajkoskodással, nevetéssel. Jani felpattant:

- Lásd, megint neki játszik. Soha, de soha nem jut eszébe, hogy engem is odahívjon, én meg magamtól röstelek közeledni, hisz' valamikor annyira mellőztem, annyira kicsinyeltem.

A dal bilincselte-e le bennünket, vagy a közös megilletődés fogta-e el a szavunkat?... Hallgattunk s lassankint ránk esteledett; Jani majd leesett a dívánról ijedtében, a mikor a cseléd benyitott, hogy menjünk vacsorálni. Már ennyire jutott, hogy a légy zúgásától is szívdobogást kapott. Ő, a kinek egyszer három párbaja volt egy délelőtt s délután ráadásul megnyerte az ügétő verseny első díját, a melyért maga hajtotta a lovait.

Ezt elmondtam a vacsoránál. Úgy beszéltem Janiról, mint egy legendai alakról. Még tóditottam is, mert annak az ugrifüles Tályaynak a látása felbőszített. Szegény Jani nem is tudott enni, úgy reszketett. Jaj, ha én ezt a csenevész páviánkölkyket itt most csuffá tehetném!... Falusi ember vagyok, félig paraszt vagyok, szeretem a barátaimat s haragszom azokra, a kik a barátaimnak ellenségei. Én biz' nem vagyok szerelmes ebbe az asszonyba, akármilyen gyönyörű is a szeme; mit törődöm én azzal, ha megneheztel is rám, ha titkon meggyűlöl is?...

- Bizony, - mondtam nekihehvülve, - nagysád nem is tudja, hogy a férje volt a mi vezérünk, a mi büszkeségünk. Emlékszel-e, Jani, amikor átlovagoltál a zajló Szamoson?... Te, te izé, csau, te neked a lelked is odafigyott volna. Hát amikor a Szabóék háza égett Berében s Jani kihozta a csecsszopó gyereket belőle, pedig már csak az ablakon át lehetett bejutni, mert az égő eres az ajtó elé szakadt! Hajh! milyen idők!... Nagysád, az ura egyszer egy zászlóaljnak minden tisztjét összekaszabolta, mert szidták a tisztek a magyart. Akkoriban mindig ilyeneket reggelizett, mint ez itt. (A bütyökujjammal visszajáról mutattam Tályayra.)

Észre kellett vennem a szavaim hatását.

Tályay fészkelődött, kahicsolt, de a jó istene megőrizte attól, hogy kikezdjen velem. Mondom, hogy paraszt vagyok s szeretem a barátaimat. Akkor meg nagyon fájt is a szívem szegény Janiért. Ha belém köt az a majom, én tán megvertem volna ott, az asszony előtt. Azt szerettem volna leginkább. Aztán hadd kergessen ki a menyecske, ha neki úgy tetszik.

Jani lesütötte a szemét, mint ahhoz illik, a kit nagyon is magasztalnak. Pedig mind igaz volt az, a mit róla mondtam.

Az asszony, a szfinksz-szemű asszony, hol egyikünkre, hol másikunkra nézett; ő sem beszélt. De nem is kaczagott most, valami ünnepi lehetett a levegőben. Én bennem pedig bennem volt az ördög, nem hagytam abba, a mit elkezdtem. Én ezt a „csau”-t itt most semmivé teszem, akármiképen. Adom a sült parasztot körömszakadtig.

Tele töltöttem a poharát, meg a magamét is.

- No, te, izé, szervusz, koccints, magyar!

Kelletlenül koccintott s megkóstolta a bort.

Nagyon jó erős számorodni volt az.

- Ohó, brúder! nem oda Buda, ha én iszom, te is igyál, ebadta kákabélűje!

Az asszonyka hangosan kaczagott. Valami új volt neki az, hogy az ő hűséges udvarlója kákabélű.

Keresztet vetettem magamban. Hála istennek, hisz' nem is áll olyan rosszul az ügyünk. A kibe nagyon belebolondultunk, azt nem egykönnyen nevetjük ki.

A „csau” ivott. Az igaz, hogy muszáj volt neki. Ha magától nem iszik, rávetemedtem volna mindenre. Belétöltöttem volna. Ha most visszagondolok arra, hát azt kell hinnem, hogy bolond voltam. A fanatizmusnak voltam a bolondja. Magamra vállaltam, hogy megmentem a jó barátomat s ha börtönre kerülök érte, akkor sem tántorodtam volna el semmitől sem, a mit jónak láttam.

Nem hagytam békén a ficsúrt. Eleinte ivott velem röstelkedésből, aztán dühösen, végül bután.

Meg kell mondanom, hogy a legerősebb ivója vagyok a vármegyének. De Jani is győzte.

Folyvást anekdotáztam, tartottam a lelket a társaságban, a vidámságot az asszonyban.

Egyszer csak látom, hogy odahajlik az urához, Janihoz s hamisan súg neki valamit; azzal a boszorkány szemével pedig rácsúfolódik Tályayra.

Annak már csak a feje látszott. A többi része mind lecsúszott lassan az asztal alá.

Ráförmedtem: szervusz, csau! hát te már nem iszol? koccints, brúder!

Megitta. Az utolsó csöppig megitta. Az már a gép öntudatlan munkálkodása volt. Utána leesett nyomban a földre. Megmarkoltam a kabátot a hátán s félkézzel kiemeltem az ittas férget az ebédlőből, odalöktem az inas karja közé. Úgy röpült, mint a pehely, biz' isten nem lehetett több ötven kilogrammnál.

Az asszonyka rátámaszkodott az ura vállára, úgy nézte, mit csinálok. Úgy tetszett nekem, hogy a félkezét épen akkor húzta ki a Jani haja közül, amikor megfordultam. Játszott az ura dús hajával, mint valamikor, eleinte.

Most vagy soha, gondoltam magamban, a többi már nem az én feladatom.

Nagy paraszt voltam; azt mondtam, hogy nekem már későre jár, le akarok feküdni; kezet csókoltam az asszonykának s jószívű durvasággal erőltettem: - ugyan, csókolja meg az urát, itt, én előtt; hadd látom, milyen boldogok, hadd látom, hogy szeretik egymást.

Én nem hiszem, hogy a leghosszabb csókja olyan hosszú lett volna, mint a milyen ez volt.

Amikor kimentem tőlök, Jani majd összetörte a kezemet, úgy megrázta. Nem tudott szólni, de hallottam, hogy szinte csikorog a foga, a mint a nagy felindulástól összeszorítja.

*

Egy hétig, - azután a nagy marasztalásra, még egy hétig maradtam nálok. Tályayt azalatt egyszer sem láttam.

Madelaine-t ketten kísértük attól fogva a sétáján mindennap, én meg Jani.

Azt hiszem, hogy ezt a pozíciót nem is adja fel többet a barátom.

Langyos sugarak.

Tavaszi volt. Nem sokkal azután, a mikor már minden hó elolvadt. Kezdett átfüledni a föld; a nap sütött.

Néhány bokor beleöltözött abba a zöldes árnyékba, a mi a meghasadozó rügyek alatt alig észrevehető picziséggel támad s csak messziről nézve folyik annyira össze, hogy az egész galyszövedékre ráborul.

Az erkély verőfényben úszott. Egy asszony ült ott s gyöngéd mosolylyal nézte, hogyan futkos-játszik előtte, lent, a kert porondján, egy serdülő leányka, a ki egy majdnem olyan magas abroncsot görgetett, a minő maga volt.

Az erkély asszonyának az arcát e pillanatban az anya öröme tette ragyogóvá; de az öröm szépítő varázsa sem tudta teljesen eltüntetni azt a finom, fájdalmas vonást, a melyet egy-egy titkolt, búsongó gondolat szokott rajzolni a száj környékére.

- Olyan lehetett maga Ella, húsz esztendő előtt, - mondta valaki halkan.

Az asszony megrezzent s hátrafordult. A kicsi ijedtség megpirította; nagyot lélegzett.

Ez az „olyan lehetett” nyilván a kis leányra szólott.

- Hogy jön maga ide? hisz bezártam az ajtót.

- A hogy a vágy mehet mindenüvé, ahova csak akar. Röpülve, mint a gondolat; lopózva, mint az álom.

Az asszony nevetett. Maga bolondos.

Nem törődött már a leányával. Az öröm és a búsongás egyszerre mult el róla. Vidám volt, amilyen minden társaságbeli nő, mihelyt látják és megfigyelhetik. Helyet mutatott a vendégének.

Egy férfi volt az. Korát nehéz lett volna kitalálni. Éppúgy lehetett rokkant fiatal ember, mint jó kondícióban levő negyvenes. Mozdulatai erősek és mégis fáradtak. Sok baja volt a bajuszával, a melyre úgy látszik sokat tartott. Mialatt székét jó közel húzta az asszonyéhoz, felsóhajtott: Ella!

Egymásra néztek. Az a néhány másodperc, a mi alatt szemök találkozott, egész történetet mondott volna el a lélekbuvárnak. Azok néznek így, a kik értik egymást. A férfi lényében volt valami bizalmasság, a mire ezt felelte a nőtől kisugárzó melegség: neked szabad.

- Történt valami? - kérdezte gyöngéden az asszony.

- Kinevet, hogyha elmondom. Pedig el kell, hogy mondjam. Bűnhödni akarok; aztán... nagy tervem van.

- Kíváncsivá tud tenni, mondhatom.

Kezet nyújtott a férfinak. Az elkapta és forrón megcsókolta. A leányka odalent szünetet tartott a játszadozásban s éppen rájuk nézett. Észrevették, mind a ketten lesütötték a szemüket s csöndesen húzódtak el egymástól. A férfi igazolni akarta magát a kis leány előtt; legalább úgy tetszett, hogy azért kezd olyan halkan és gyorsan, az érdekesség látszatával, szinte hadarva beszélni, hogy azt a csudálgató, tünődő, a dolgok értelmét kereső gyermeket megnyugtassa.

- Szakítottunk; igen szakítottam Mirával végkép. Mondhatom nehezemre esett; hisz úgy megszoktam már. Szükségem volt rá; szerettem csacsogását, frissességét, rakoncátlanságát; örültem szeszélyeinek és valósággal a leányomnak néztem...

Lassan fordította fejét a kert felé, s a mint látta, hogy a gyermek nem törődik velök, minden átmenet nélkül ismételte: édes Ellám!

Az asszony fürkészve nézte s a meglepetés és a rejtett öröm hangján kérdezte: szakított?

Megint azzal a mélységes tekintettel merültek egymásba. Az asszony kérdésébe mintha ez lett volna: De hát ennyi ideig is meg tudtad magadat osztani? Hát nem láttad, hogy büszke vagyok és méltóságomon alól levőnek tartom, hogy versenyezzek? Engedtelek egészen szabadjára; mindent tehettél, mert magam is tisztában akartam lenni vele, hogy elrabolhat-e tőlem valaki!...

Ha fájt valami, nem mutattam, hogy el ne ijeszszelek. Azt akartam, hogy bizalmas és őszinte légy hozzám a brutalitásig. Ez az egy módja lehetett annak, hogy meg ne csalj, hogy mindig igazat mondj; megszoktam lassankint, hogy osztoszkodnom kell rajtad az egész világgal. De azért én hozzám jöttél vissza mindig, mindenünnen. Én voltam mégis a legerősebb. És most igaz lenne, hogy valahára egyedül vagyok? anélkül, hogy magam dolgoztam volna rajta!...

A férfi nem értette meg jól. Azt hitte, hogy a részleteket szeretné tudni, azért olyan mohó. Nem is gondolt rá, hogy ez, a ki esztendőik óta leghűbb bizalmasa, apró-cseprő titkainak őre, s a ki soha semmitől vissza nem tartotta: azzal törődnék sokat, hogy ő *szakított*. A „hogyan” és a „miért” érdekelhette csak.

Arról kezdett hát neki beszélni. Egészen belemelegedett a hangulatkeltésbe, a minek szemmel láthatólag több volt a hatásvadászata, mint az őszintesége. Az asszony nagyon is hallgatta s ez saját maga előtt is érdekessé tette mindazt, a miről szólt: a *másikat*, azt a csinos kis senkit, a kit ez a nagyvilági dáma soha egy jellel sem ösmert el méltónak arra, hogy féltse tőle az ő udvarlóját.

Az asszony egy hintaszéken ült, félig feküdt, és ütemesen lendült egyet-egyet; néha kilátszott egy vonalnyi a harisnyájából; a mikor pedig előre dőlt úgy volt, mintha kínálta volna magát: „ölelj meg hát!”...

A mesélő urat talán a hintaszék egyhangú nyiszorgása nyugtalanította. Elhallgatott. Rábámult az előtte ringó alakra, a kinek annyit csacsogott egy más asszonyról, s mintha hirtelen észére térne, azt mondta:

- De te mégis sokkal szebb vagy mint ő.

Bizony szép volt. A teljes, hatalmas érettség hevében, a mikor az idegen bájak dícsérgetése akaratlanul is megalázta s minden hivalkodásból kivetköztette, Madonnához illő arczkifejezésével s vágyakat keltő formáival mindenkit megbolondíthatott volna, a ki egy valóságos asszony után epedt.

Az udvarló most epedt. Erőszakosan kereste megint az asszony kezét.

- Nézd Ella, - mondta - most már boldog vagyok, hogy megtörtént a válás. Most megmondom neked a tervemet, az én nagy tervemet. Abba akarok hagyni mindent. Beszüntetem a csélcsapосkodást. Egyesegyedül te kellesz már, téged akarlak, csakis téged...

Az asszony álmódózott. Egy másodpercz alatt átélte az egész multat, a mi ehhez az emberhez kötötte; és belement a messzi jövőndőbe, a mi ezután következhet. Ime a karthauziakhoz vezető út! Ime az ember, a ki nem hagyott kóstolatlanul egyetlen édes gyümölcsöt sem, a mig csak ki nem merült, bele nem öregedett a kóstolgatásba, s most ezerféle ízzel a szájában, talán egy kis gyomorhuruttal is, házi kosztra vágyik, a mit papucsban és taplósipkával a fején, diéta szerint költhetne el.

De vajjon nem abban volt-e legnagyobb érdekessége ennek az úrnak, hogy a csapodárság hírében félelmissé vált s közeledése izgatni tudta a kíváncsi nőket?

Mi lesz ebből, ha nem sütteti többet a bajuszát s nem lopja többet a csókot, hanem követeli?

Ha elkésett hűsége révén a férj jogaiba próbál helyezkedni, a ki éppoly alkalmatlan a féltésével, mint a női erkölcsbe vetett bizakodásával, a minek következtében okosnak tartja, hogy immár kivetkezzék pille-formájából s a külsőségre mit sem adva, kétszeresen szembeötlővé tegye minden fogyatékosságát!

Korábban, sokkal korábban, talán még mindez megjárta volna; talán érdemes lett volna még elkezdni egy ilyen életet. De most?... a vége felé? a mikor minden pillanat olyan drága; a mikor a nyár is fogy már s a tavasz, - az élet tavasza, - rég elfogyott!... Most, a mikor egy pár esztendő múlva nagy leánya lesz, a ki mellett mindarról a felületességről és szabadosságról le kell majd mondania, a miben eddig dúslakodott. Hisz' máris itt volna az ideje, hogy egy kicsit fékezze a régi életet; hadd szoknék lassankint a lemondásokhoz, amik seregestől várnak rá s ólálkodnak körülötte, azt lesve, hogy mijét vehetnék el. Gondoskodni kellene már a jövőről is, arról az időről, a mikor azt a kurtaruhás kis leányt megkérlik, elviszik... Egy kis hozomány kell; hozzá kell fogni az előkészületekhez; kevesebbet szabad mulatni, futkosni, forogni a világban és több időt illik szentelni a gyermek jövőjének.

Igen, mind igaz ez, de csak még egy kicsit hadd maradjon minden a régiben. Élni még, élni! Szabadon! És szeretni is, de nem kötelességből, nem lekötve, nem úgy, hogy kérdőre vonhassák, megszámloltathassák. A nő hű lehet azért és jó. Hisz ő maga is jó. Igazán az. De rab lenni nem akar ezután, ha eddig nem volt az. És más se legyen rab ő miatta, ő érte, hogy azután magában szidja, tehernek tartsa ígéretét, a melyet előbb utóbb kijátszana, minthogy vissza nem vonhatná.

Mindezt annyi idő alatt gondolta el, a mennyi alatt egy fecske végig villant az eresz alatt.

Aztán egy kicsit kaczerán, de sok diadalérzettel mondta:

- Nem akarok áldozatot. Csak *áldozatot nem!* Mindig azt hinném, hogy egyszer megbánná. Ki mondana aztán nekem érdekes történeteket? Úgy sem állaná meg, hogy igazán, egész jó legyen s kénytelen lenne csálni engem.

Egy csöpp melanholia sem volt a hangjában. A férfi semmiképpen sem hihette, hogy mind ez csak udvariaskodás, vagy ingerkedés, a mi tulajdonképpen bátorítás volna. Ez az asszony bizonyára nem követeli az ő hűségét, csak legfeljebb az állandóságát; azt meg a maga erejéből is meg tudja tartani, mert hiszen szép és okos, nem jelenetező, nem olyan, a kitől félni kellene. Inkább tán az a baj, hogy nagyon keveset kíván, annyira keveset, hogy azért ugyan senki a világon holmi jogokat nem foglalhatja le nála a maga számára.

A kis leány odalent szórakozottan kergette a karikáját s nagyon sokszor tekintgetett az erkély felé.

A mamája figyelmeztette rá a gavallért.

- Menjünk le mi is; nagyon ide figyel az a gyermek.

A férfi kahicsolt, hümögött. Kellemetlen érzése volt; olyan, a milyen annak van, a ki dikciót mondana, de belesül, s a szomszédai azzal segítik ki, hogy koczcintanak és éljeneznek neki.

- Hát menjünk le, nem bánom.

A lépcsőnél karját nyújtotta az asszonynak.

- Milyen nagy már ez a kis leány, - szólott.

- Úgy-e? Nem találja, hogy szép?

- Egészen az édes mamája lesz.

Az asszony más témát pengetett.

- Mit csinál este? Eljöhetne egy kis tarokkra.

- Királyék is hívtak.

- Odamegy?

- Nem tudom. Azt hiszem.

Az asszony megállott, mosolygott, megfenyegette az érdekes urat. - Vigyázzon! Az a nő valóságos szépség. Tudom, hogy magának régen tetszik.

- Bántaná?

Egy pillanatig gondolkodott az asszony s keményen, még a fejét is megbillentve felelte: *nem*.

- No lássa. Hát miért ne mennék oda.

- Én magát úgy sem veszítem el.

A férfi kaczagott. Volt abban egy kis keserűség.

- Nagyon bizonyos a dolgában!

- Hát nem épp' az imént bizonyította be, hogy lehetek?

- És mégis kikosarazott. Csúnyán, véglegesen.

- Csacsi. Annak örül maga, csak vallja be.

Összenéztek s őszintén nevettek.

- De jó kedvetek van, - kiabált a kis leány s hozzájuk futott.

- Gyere drágám, aranyom, szétbomlott a hajacskád, hadd fonom be!

Elfogta a leánykáját s csókolni kezdte, szenvedélyesen, nagy bensőséggel.

- Isten áldja meg, csókolom a kezét, - szólt a férfi, a mikor megunt a hosszas ömlengést.

- Megy már?

- Megyek.

- Mikor jön el megint?

- Majd eljövök.

- Holnap?

- Jól van, holnap.

- Pá!... Köszönj neki Mariska, pá bácsi!

A kis leány kecsesen bókolt, az úr elegánsan köszönt és távozott. A mama gyönyörködve nézte a gyermeket. Egyesegyedül az övé volt most minden gondolata.

Az üres erkélyt e perczben nagyon is megvilágította a tavasz vakító napja. Olyan volt az elhagyott székek mögött a fehérre meszelt falmélyedés, mint egy havas barlang.

Lord William.

Nagybátyám jóval közelebb volt már a hatvanhoz, mint az ötvenhez s lassankint lemondott minden férfias szenvedélyről, a lovaglást kivéve. Csöndes, félreeső birtokán lakott, abban az ősi házban a melyet még a szépapja idejében építettek. Minden ócska, öreges, kopott volt e körül a nagy épület körül; tán húsz szoba is lehetett benne, de a bácsi csak háromban vagy négyben tanyázott; azokban lógott a falon a sok rozsdás fegyver, meg a régi kedves sportképek néhány tucatja.

Valahányszor vendége voltam, együtt jártuk be lóháton a gazdaság egyik-másik részét. De mindig a vörös istállónál kezdtük a körutat. A bácsi el nem mulasztotta, hogy meg ne nézze ott lord Williamet. A „lord”-nak (csak így rövidesen nevezte a bácsi) az öreg Gubaczi volt az ápolója; ha látta, hogy az urasági ház felől jövünk: feltápáskodott az istálló falához támaszkodó lóczáról s ment befelé, hogy kivezesse a rábízott kincset.

Nagyon nemes formájú, de már nagyon vén telivér-mén volt lord William. Mikor a nagybátyámhoz került, én még gyerek lehettem. Anyám említette, hogy valami története van ennek az aranysárga, fényesszőrű lónak. De hogy mi, azt sohasem tudhattam meg.

Csak a régi titkok igazi titkok. Az ujat sokkal hamarabb kikottyantja az ember. Mert az még nagyon felszínen van. De a mikor elkezd lefelé szállani a mélybe, a lélek árnyékába, s megkapja az idők múlásában a patinát: akkor megérik az örökös hallgatásra. Különös véletlen nélkül mindenkorra el van temetve. Még annyi nyoma sem marad, mint a sírdombnak, a melyről lekorhadt a fejfa, a melyet összepréselt az idő s elkoptatott a szél, az eső. Kinek jut eszébe azzal törődni, hogy ki fekszik odalent?

Nagybátyám is így volt a „lord” történetével. Sohasem beszélt róla s mi megszoktuk, hogy tiszteletben tartsuk hallgatását. Valószínűleg sírba vitte volna a „titkát”, ha a véletlen egyetlenegy gyöngé pillanatban meg nem nyitja vala a szívét.

*

Gyönyörű késő őszi nap volt s miután megsimogattuk a „lord”-ot és czukrot adtunk neki: tovább lovagoltunk. Nagybátyám vissza-vissza nézett penzionált öreg barátjára s a nemes állat is vágyódva röhögött utánunk néhányszor.

- Szegény, hű állat, - sóhajtott az öreg úr, - mi lesz belőled, ha én egyszer hirtelenében be találok adni a kulcsot!

- A „lord”-ot magamnak követelném, bátya. Épp úgy szeretném, a hogy te, - mondtam őszinte gyöngédséggel.

A törődött ősz ember meghatva nézett rám.

- Úgy?... úgy nem lehet, fiam. Hanem jól van, abba beleegyezem, hogy én utánam ő neki te következéssel. Egy gonddal kevesebb a végrendeletem.

Langyos, üde, fuvalmas volt a levegő, mintha márczius lett volna. Közel a földhöz, a fonyadt gyepek fölött, apró rovarok röpködtek. Lovaink magoktól tértek le a rétre, a hol csupa pázsit borította a területet. A Bolygó patak felé haladtunk. A parton rekettgyepek csalitja sűrűsödött; a patakon túl elhanyagolt park húzódott lefelé egy csonka torony irányában. Az volt a Saamen báróék lakatlan kastélya.

Nagybátyám megállította lovát a Bolygó-patak mellett. Hosszasan nézett rám. Kitaláltam, hogy küzd önmagával, hogy mondana valamit s azt kérdezi a lelke mélyében: méltó vagyok-e vajjon arra, hogy nekem beszéljen. Végre megszólalt:

- Itt történt, fiam, ezen a szent helyen, - mondta mélabúsan. - Elmondom neked. Egyedül te neked ezen a világon. Mert ha a „lord”-ot szeretni akarod, meg kell tudnod a történetét annak, hogy hogyan került hozzám.

Leszálltunk a lóról s egy vén fűzfa görcsös ágához kötöttük mind a kettőt. Nagybátyám karonfogott s arra a pontra vezetett, a hol a két ölnyi széles patakon egy keskeny, rozoga palló volt átfektetve; a part meredek; a csacsogó, kristálytisztá víz jó mélyen csörgedezett; egy lovas emberből semmisem látszott volna ki a rétre, ha a patakba beleáll.

- Húsz évvel ezelőtt is agglegény voltam már, - kezdte nagybátyám. - A vidám évek megkopasztottak, vagyonomnak csak egy töredéke maradt: meg kellett fogynom az eke szarvát, ha nem akartam egészen tönkre jutni.

Haza jöttem, azzal a szándékkal, hogy beállok parasztnak.

Nagyon keserves volt az első egypár hónap s nem is tudom, nem szököm-e meg örökre, ha meg nem ösmerkedem a báróékkal. Az öreg báró elég gögös arisztokrata volt s azt hiszem, ha nem tudta volna, hogy valamikor katonatiszt voltam, sohasem nevezett volna barátjának.

Megvallom különben, hogy engem nem is annyira az ő barátsága érdekelt, hanem a bárónéé.

Mindennapos lettem a kastélyban s borzasztó önkínzással engedtem magamban elhatalmasodni azt a leküzdhetetlen érzést a báró neje iránt, a mit életem egyetlen igaz és mély szerelmének tartok.

Szerencsére vagy szerencsétlenségre, a báróné semmiben sem különbözött egy kőszenttől, a minőt sokat látsz itt az utak mentén. Hideg és közönyös volt folyvást velem szemben, ámbár nem titkolta, hogy szívesen lát.

A bárót orvosa eltiltotta a lovaglástól, a mi csakugyan nem való szívbjajos embernek. De mi ketten, az asszony meg én, minden héten kilovagoltunk egyszer-kétszer.

Rendesen a Marcsán jöttem át. Egy pompás poroszkajárású, almásszürke kancza volt a Marcsa. Nagyon ideges. Ha egy pipíske felrebbent az úton, már akkor a világ végéig ragadt volna. A báróné lord Williamen ült. Jackson úr, a lovászmester, maga idomította a felséges állatot, a mely akkor hat vagy hét éves lehetett, tehát javakorában volt egy hátilonak.

Lord Williamnél sohasem láttam tökéletesebb mént.

Ágyút süthetével el a füle mellett: nem mozdult, ha egyszer a báróné megállította.

Ide jöttünk ki, a patakhoz, a parkon keresztül; a báróné átléptetett a pallón s mindig jót nevetett, a mikor én kénytelen voltam leszállani, hogy Marcsát átvezessem, mert kiszámíthatatlan idegessége könnyen mindkettőnk vesztét okozhatta volna, ha a palló közepén megijed egy vízbe czuppanó kecskebékától.

Ezek a lovaglások az én ragyogó és mégis szomorú emlékeim. Akkor még szép fasorok voltak a parkban; most, - a mint látod, - minden kopár. Elhasználták a százéves bükkfákat tüzelőnek. Akárhányszor ide jöttünk, egyedül voltam *vele*. Itt átváltozott, jókedvű volt, pittyegett, mint a kenderike és ábrándozott, mint egy elátkozott tündér, a ki alig várja, hogy leteljen földi rablásának az ideje s újra kinőjjenek a szárnyai.

A bükk zöld árnyától mindig félttem. A hol a napsugár ért, a mezőn, vagy a pusztá végtelenségében: kitisztult az eszem; de a bükkös homályában, a hol a pintyökék olyan misztikus halk biztatással nógattak bátorságra, mindenféle örültségekre: emberfölötti önuralmamba került, hogy árulója ne legyek magamnak.

De nem szóltam. Soha, egy szót sem szóltam. A báróné tisztességes nő volt s egyetlen hanggal, egyetlen jellel sem bátorított. Néha tán észrevett valamit rajtam, az arczomon, lázas szememben; mert voltam úgy, hogy már csak a szentlélek tartotta bennem az esztelen kitörést. Olyankor mintha megrémült volna: elsápadt, végigvágott lord Williamen s vágatva szökött tekintetem elől.

Mire Marcsával utólértem, már minden elmúlt.

A „lord” magasra tartott büszke fejjel nézett le az én szegény, megizzadt kanczámra, a báróné pedig kicsúfolt. Még piros nyelvecskáját is kiöltötte.

Így éldegéltünk egymás mellett tavasztól őszig; közeledett az idő, a mikor a bárónak Olaszországba kellett utaznia, mert nem bírhatta ki a mi klimánkat.

Megtanultam lassankint elégni, titokban. Tudtam, hogy végem van, hogy elvesztettem minden ellenállásomat. Fanatikus lettem, a sorsra bíztam magamat egészen. Hadd jöjjön akármi, csak a báróné közelében maradhassak.

Még egy hét volt hátra, azután számomra csak a megbolondulás következhetett. Ezen az utolsó héten mindennap átjöttem. A báróné folyvást a gyönyörű olasz eget, a szicíliai tenger dallamos locsogását emlegette az ura előtt s víg volt, hogy majd meghasadt attól a szivem.

Már nem volt lomb a fán, már elmúlt a zöld árnyék. Az utakat avar borította s Marcsa mindannyiszor ijedezett, ha egy-egy száraz levél kalimpált le elibe az ágról.

Az utolsó napon megint kijöttünk. Innen lóháton vagy tíz percnyire lehet a kastély.

A báróné sápadt volt és én nyugtalanságot láttam rajta. Kaczagni, tréfálni próbált, nem sikerült; nem volt az őszinte. Amikor a patakhoz értünk, csodálkozva láttuk, hogy sehol sincs a palló, valaki kiemelte s áthúzta az innenső partra. Bizonyosan a kertész. Azt gondolhatta, hogy az idén úgy sem kell már, minek hagyja ott a tolvajoknak.

A báróné tűnődve állott egy kis ideig a „lorddal”, azután visszafordult. A mikor vagy száz lépést haladtunk, nagyot rántott a zablán. Lord William czövekké változott.

- Ha elmegyünk, gondol-e ránk sokat? - kérdezte a báróné oly hangon, a minőt tőle még sohasem hallottam. De nem várta be a választ; szeszélyesen, idegesen, haragosan kiáltotta: - Eh, hát mért maradjon ma el a mi sétánk? Mit szólna hozzá, ha keresztül ugratnám ezt a nyomorult patakot? mit tenne, ha lord William belezuhanna, maga alá temetne, ott halnék!?

Egy-egy kis fergeteg volt minden kérdésében. Én nekem csak az utolsó rezgett végig a szivemen, ezerszer is egy másodperc alatt.

- Utána halnék, - mondtam az igaz, szent eskü meggyőző erejével.

Még tán el sem hangzott a szavam, már végig vágott az asszony a lován. Rohant vadul neki a pataknak.

- Linda! - kiáltottam a szerelem kétségbeesésével; nevén szólítottam, először életemben. Sarkantyúm mélyen nyomult kanczám oldalába: a szegény pára hortyogva rohant a „lord” után.

Az éjjel esett s a föld sikos volt. Krisztusi csuda kellett hozzá, hogy elfogjam félvéremmel a halálveszélybe száguldó bárónét. Még láttam, hogyan kapja magát a „lord” a levegőbe s mint toppan le egy remek szökés után a patak tulsó partján. Nyomban utána iszonyú puffanással

vágódott neki Marcsa a meredek partnak s nyakatörötten hanyatlott vissza. Én átbukfenczeztam a fején a gyepre.

A mi azután történt, azt más valaki talán az agyrázkódás delíriumának tartaná, de én tudom, hogy igaz volt. Ebben a tudatban üdvözülök. - Lehunyt szemmel, elkábultan, béna agygyal feküdtem a földön, de hallottam a báróné szívtépő sikoltását; éreztem, hogy valaki rám borul, zokogva szólít, felemeli alélt fejemet s száz csókkal halmoz el...

Ha tökéletesen meghaltam volna is, fel tudtam volna támadni erre.

Felnyitottam a szememet s akkor még egy sikoltás járta át minden porcikámat. Az irtózat hangja volt az, a mitől megfagyott a vérem.

Ah, fiam, milyen is tud lenni az asszony!

Még könyárban fürdött a két szeme; még vonaglott a szája az ajkamra szórt csókok villanyos ütésétől; de azért úgy nézett rám, mint egy borzasztó kísértetre, a ki azért jelent meg előtte, hogy a szemébe vágja: te nem vagy hideg szent, te szeretni tudsz, szeretsz!...

Ebben a perczen, ebben a haldoklásos pillanatában az életemnek, *meggyűlölt* engem ez az asszony. Mert holtnak hitt és - elárulta magát.

Láttam, hogyan fut a lovához, hogyan veti magát nyeregbe s hogyan teszi meg újra vele a nagy halálugrást, keresztül az árkon. Menekült az urához, előlem.

- S aztán? aztán? - sürgettem nagybátyámat, leküzdhetetlen kíváncsisággal.

- Aztán emberek jöttek. Eljött a báró is hintón, megkerülve a patakot. Az ő hintájában vittek haza.

Másnap a báró meglátogatott; annyit már láthatott, hogy nem halok bele ebbe a bajomba. Harmadnap levél jött tőle. Búcsuzott. Azt írta, hogy sürgősen utaznak, mert a neje is rosszul van. Mennek délre, Szicíliaába.

Arra kért, hogy fogadjak el tőle emlékbe egy kis ajándékot, valamit, a mi a bárónénak nagyon kedves volt azelőtt, de most már nem tudna rá nézni többet.

Az ajándék ott toporzékolt az ablakom előtt. Lord William volt. Úrnője sohasem jött azóta erre a vidékre.